

ปัญหา - เฉลย

ข้อสอบ - ข้อเขียน

ชั้น มหาอาชีวกรรมิกะตรี

เล่ม ๑

เก็บทุกรายละเอียด      ที่จำเป็น  
เก็บทุกประเด็น      ที่สำคัญ  
เก็บไว้ทุกความต้องการ      เพื่อคนพิเศษเช่นคุณ

เหมาะสำหรับนักศึกษาพระอภิธรรม  
ชั้น มหาอภิธรรมิกะตรี

ใช้เป็นคู่มือประกอบการเรียน  
ทบทวนเรื่องที่เรียนแล้ว  
เตรียมตัวสอบ

|                        |                      |
|------------------------|----------------------|
| พิมพ์ครั้งที่ ๑ / ๒๕๖๓ | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |
| พิมพ์ครั้งที่ ๒ / ๒๕๖๔ | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |
| พิมพ์ครั้งที่ ๓ / ๒๕๖๕ | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |
| พิมพ์ครั้งที่ ๔ / ๒๕๖๖ | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |
| พิมพ์ครั้งที่ ๕ / ๒๕๖๗ | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |

รวบรวมโดย

พระมหาพิชิต รตินฺธโร ป.ธ. ๙ / ๒๕๕๖

อภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๙ / ๒๕๖๕

## คำชี้แจง

ข้อสอบชุดนี้ (ปี ๔๓ - ๖๓) แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๓ เล่ม คือ

- |        |                                                                               |
|--------|-------------------------------------------------------------------------------|
| เล่ม ๑ | ข้อสอบข้อเขียน ( วันแรก)<br>ยมกะปกรณ์ มุลยมก - ชั้นมัธยมศึกษา (ปณัตติวาระ)    |
| เล่ม ๒ | ข้อสอบข้อเขียน ( วันหลัง)<br>ยมกะปกรณ์ ชั้นมัธยมศึกษา (ปวัตติวาระ ปริญญาวาระ) |
| เล่ม ๓ | ข้อสอบสัมภาษณ์<br>ยมกะปกรณ์ มุลยมก - ชั้นมัธยมศึกษา                           |

คำถาม คำตอบเรื่องเดียวกัน ในแต่ละภาคเรียน อาจมีต่างกันบ้างเล็กน้อย  
การพิมพ์ อาจมีผิดพลาด ตกหล่นบ้าง ต้องขออภัยไว้ ณ โอกาสนี้

## มุลยมกะ

### ชั้นธยมกะ : ปันณัตติวาระ

#### ปริปนณปัญหะ - สรุษทัสสนวิสัชนะ (อ้อม)

ปุจฉา (บาลี).....  
(แปล).....  
วิสัชนา (บาลี).....  
(แปล).....

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ใน.....ปุจฉา  
.....เป็น สันนิฎฐานบท  
.....เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่.....  
องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่.....เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปนณปัญหะ

ถามว่า .....

พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา.....

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฎฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส  
ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า .....

แล้วทรงยกเอา .....

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฎฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส  
มีการปฏิเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า .....

คำวิสัชนาใน .....ปุจฉานี้เป็น สรุษทัสสนวิสัชนะ ที่มีวิภังค์โดยอ้อม.

## ปริปถนปัญหา - สรุบทสสนวสขนา (ตรง)

ปจนา (บาลี).....  
(แปล).....  
วสขนา (บาลี).....  
(แปล).....

แสดงองคัรรมและการจําแนกโกฏฐาส ใน.....ปจนา  
..... เป็น สันนิกุฎฐานบท  
..... เป็น สํสยบท

องคัรรมของสันนิกุฎฐานบท ใดแก.....  
องคัรรมของสํสยบท ใดแก.....เท่านั้น

จะนั้นคําทมบทนี้เป็น ปริปถนปัญหา

ถามว่า .....

พระองคัรจิงทรงแกด้วยการยกเอา.....

ซึ่งเป็นองคัรรมของสันนิกุฎฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปฐมโกฏฐาส  
มีการปฏิสเรสํสยบท

ดังแสดงว่า .....

แล้วทรงยกเอา .....

ซึ่งเป็นองคัรรมของสันนิกุฎฐานบท และสํสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจจิมโกฏฐาส  
ไม่มีการปฏิสเรสํสยบท

ดังแสดงว่า .....

คําวสขนาใน .....ปจนาเป็น สรุบทสสนวสขนา ที่มีวักงคัโดยตรง.

## ปัญหา - วิชา

ปัญหา (บาลี).....  
(แปล).....

วิชา อามนตา ใช้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ใน.....ปัญหา  
..... เป็น สันนิฎฐานบท  
..... เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่.....  
องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญหา

ถามว่า .....

พระองค์จึงทรงแก้โดยปัญจนวิชาว่า อามนตา  
ซึ่งเป็นคำวิชา รับรององค์ธรรมของสันนิฎฐานบท

เพราะว่า (อ.ธ.).....  
ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฎฐานบทเหล่านั้น  
ก็.....ด้วย.

## ข้อ ๑ อารัมภบท

๑. จงแสดงวจนัตถะของคำว่า “ยมกะ” ทั้งบาลีและคำแปล (หลักสูตรหน้า 1)

ตอบ วจนัตถะของคำว่า “ยมกะ” มีดังนี้คือ (ออกสอบปี 45, 52, 55, 57, 59, 62)

ยมสุส ราชสุส วิสยัม กมติ อติกกมติ เอเตนาติ = ยมกัม

ปกรณ์ชื่อว่า ยมกะ เพราะอรรถว่า เป็นเครื่องกำลั้ววิสัยของพระยายมเสียได้

หรือ

๑. นิพพานันติ ยนฺติ คจฺจนฺติ เอเตนาติ = ยัม

ปกรณ์ชื่อว่า ยัม เพราะอรรถว่า เป็นเครื่องบรรลุพระนิพพาน

๒. มนฺนฺติ ชานฺนฺติ ปรมตฺถมฺมํ เอเตนาติ = มัม

ปกรณ์ชื่อว่า มัม เพราะอรรถว่า เป็นเครื่องรู้ปรมัตถธรรมของเวไนยสัตว์

๓. กมฺติ อติกกมฺติ วิจิกิจฺจํ เอเตนาติ = กัม

ปกรณ์ชื่อว่า กัม เพราะอรรถว่า เป็นเครื่องกำลั้ววิจิกิจจาของเวไนยสัตว์

๔. ยญฺจ ตํ มญฺจ กญฺจาติ = ยมกัม

ปกรณ์ชื่อว่า ยมกะ เพราะอรรถว่า เป็นเครื่องบรรลุพระนิพพาน

เป็นเครื่องรู้ปรมัตถธรรม และเป็นเครื่องกำลั้ววิจิกิจจาของเวไนยสัตว์

๒. จงแสดงวจนัตถะของ “ยมกัม” นัยที่ ๑ (43, 46, 56, 60).....หน้า 1)

ตอบ แสดงวจนัตถะของ “ยมกัม” นัยที่ ๑

ยมสุส ราชสุส วิสยัม กมติ อติกกมติ เอเตนาติ = ยมกัม

ปกรณ์ชื่อว่า ยมกะ เพราะอรรถว่า เป็นเครื่องกำลั้ววิสัยของพระยายมเสียได้

๓. จงแสดงวจนัตถะดังต่อไปนี้ ยมกั, ยัม, มัม, กัม (51).....หน้า 1)

ตอบ ยมสฺส ราชสฺส วิสยํ กมฺติ อติกกมฺติ เอเตนาติ = ยมกัม  
 ปกรณ์ชื่อว่า ยมกะ เพราะอรรถว่า เป็นเครื่องก้าวล่วงวิสัยของพระยายมเสียได้

๑. นิพพานํ ยนฺติ คจฺจนฺติ เอเตนาติ = ยัม  
 ปกรณ์ชื่อว่า ยัม เพราะอรรถว่า เป็นเครื่องบรรลุพระนิพพาน

๒. มนฺนฺติ ชานฺนฺติ ปรมตฺถมมํ เอเตนาติ = มัม  
 ปกรณ์ชื่อว่า มัม เพราะอรรถว่า เป็นเครื่องรู้ปรมัตถธรรมของเวไนยสัตว์

๓. กมฺติ อติกกมฺติ วิจิกิจฺจํ เอเตนาติ = กัม  
 ปกรณ์ชื่อว่า กัม เพราะอรรถว่า เป็นเครื่องก้าวล่วงวิจิกิจาของเวไนยสัตว์

๔. ยญฺจ ตํ มญฺจ กญฺจาติ = ยมกัม  
 ปกรณ์ชื่อว่า ยมกะ เพราะอรรถว่า เป็นเครื่องบรรลุพระนิพพาน  
 เป็นเครื่องรู้ปรมัตถธรรม และเป็นเครื่องก้าวล่วงวิจิกิจาของเวไนยสัตว์

๔. ให้แปลบาลีดังต่อไปนี้ (47, 48, 53, 61, 63).....หน้า 1)

๑. เกณฺฐเจเน ยมกนฺติ ยุคพฺฐเจเน ยุคพฺฐหิ ยมกนฺติ วุจฺจติ.

๒. ยมสฺส ราชสฺส วิสยํ กมฺติ อติกกมฺติ เอเตนาติ = ยมกัม

๓. ยญฺจ ตํ มญฺจ กญฺจาติ = ยมกัม

ตอบ แปลบาลีดังนี้

๑. ที่เรียกว่า ยมกะ เพราะอรรถว่าอะไร ?

แก้ว่า ด้วยอรรถว่าเป็นคู่กัน จริงดังนั้น สิ่งที่เป็คู่กันท่านจึงเรียกว่า “ยมกะ”

๒. ปกรณ์ชื่อว่า ยมกะ เพราะอรรถว่า เป็นเครื่องก้าวล่วงวิสัยของพระยายมเสียได้

๓. ปกรณ์ชื่อว่า ยมกะ เพราะอรรถว่า เป็นเครื่องบรรลุพระนิพพาน  
 เป็นเครื่องรู้ปรมัตถธรรม และเป็นเครื่องก้าวล่วงวิจิกิจาของเวไนยสัตว์

๕. อยากทราบว่ ท่านเรียนยมกะ เพื่อประโยชน์อะไร ?

(ให้ตอบตามคำแปลของวจนัตถะคำว่า ยมกัม) (42, 50).....หน้า 1)

ตอบ เพื่อประโยชน์ ๔ อย่าง คือ

๑. เพื่อเป็นเครื่องก้าวล่วงวิสัยของพระยายมเสียได้

๒. เพื่อเป็นเครื่องบรรลุพระนิพพาน

๓. เพื่อเป็นเครื่องรู้ปรมัตถธรรมของเวไนยสัตว์

๔. เพื่อเป็นเครื่องก้าวล่วงวิจิกิจาของเวไนยสัตว์

๖. ในยมกะปกรณ์นี้ มีปัญหาและวิสัย ฝายละกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ?  
(ไม่ต้องแสดงความหมาย) (45, 48, 55).....หน้า 2)

ตอบ ในยมกะปกรณ์นี้ มีปัญหาอยู่ ๔ อย่าง คือ

- |                 |               |
|-----------------|---------------|
| ๑. ปุเรปัญหา    | ๒. ปัจฉาปัญหา |
| ๓. ปริปัญณปัญหา | ๔. โมฆปัญหา   |

ธรรมที่เป็นฝายวิสัย มี ๕ อย่าง คือ

- |                  |                 |                |
|------------------|-----------------|----------------|
| ๑. สรูปทสสนวิสัย | ๒. ปฏิวจนวิสัย  |                |
| ๓. ปาพิคตวิสัย   | ๔. ปฏิกเขปวิสัย | ๕. ปฏิเสธวิสัย |

๗. ปัญหาไหน คู่กับ วิสัยอะไร (43, 45, 46, 48, 52, 53, 56, 59)

ตอบ ปุเรปัญหา คู่กับ ปาพิคตวิสัย (หน้า 18)  
 ปัจฉาปัญหา คู่กับ ปฏิวจนวิสัย  
 ปริปัญณปัญหา คู่กับ สรูปทสสนวิสัย  
 โมฆปัญหา คู่กับ ปฏิกเขปวิสัย หรือ ปฏิเสธวิสัย

๘. ในยมกะปกรณ์นี้ มีปัญหาอยู่กี่อย่าง คืออะไรบ้าง ให้แสดงพร้อมทั้งความหมาย ?  
(43, 44, 46, 47, 50, 52, 53, 56, 58, 59, 62, 63).....หน้า 2)

ตอบ ในยมกะปกรณ์นี้ มีปัญหาอยู่ ๔ อย่าง คือ

- |                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
|-----------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ๑. ปุเรปัญหา    | หมายถึง เป็นคำถามที่มีองค์ธรรมต่างกัน<br>คือ องค์ธรรมของสันนิฎฐานบทนั้น ต่างกันกับองค์ธรรมของสังสยบท                                                                                                                                                                                        |
| ๒. ปัจฉาปัญหา   | หมายถึง เป็นคำถามที่มีองค์ธรรมเหมือนกัน<br>คือ องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท กับองค์ธรรมของสังสยบทนั้น เหมือนกัน                                                                                                                                                                                   |
| ๓. ปริปัญณปัญหา | หมายถึง เป็นคำถามที่มีองค์ธรรมต่างกันก็มี องค์ธรรมที่เหมือนกันก็มี<br>คือ องค์ธรรมของสันนิฎฐานบทบางอย่าง ก็ต่างกับองค์ธรรมของสังสยบท<br>และบางอย่าง ก็เหมือนกันกับองค์ธรรมของสังสยบท<br>หมายความว่า มีทั้งปุเรปัญหาและปัจฉาปัญหา พร้อมอยู่ในปัญหานี้                                        |
| ๔. โมฆปัญหา     | โมฆปัญหานี้ มีอยู่สองประการ คือ<br>๑. เป็นคำถามที่ถามถึงองค์ธรรมของสันนิฎฐานบท<br>ซึ่งองค์ธรรมของสันนิฎฐานบทนั้นไม่มี ฉะนั้น คำถามประเภทนี้จึงเป็นโมฆะไป<br>๒. เป็นคำถามที่ถามถึงองค์ธรรมของสันนิฎฐานบท<br>แต่สังสยบทที่เป็นบทถามนั้น ไม่มีองค์ธรรม ฉะนั้น คำถามนี้ก็จะเป็นโมฆะเช่นเดียวกัน |

๙. ยมกะปกรณ์ เป็นคัมภีร์ที่เท่าไร ในบรรดาอภิธรรม ๗ คัมภีร์ (49, 54, 58)  
และในยมกะปกรณ์นี้ มียมกะอยู่กี่อย่าง อะไรบ้าง ? (44, 49, 54, 58, 61)

ตอบ ยมกะปกรณ์ เป็นคัมภีร์ที่ ๖ ในบรรดาอภิธรรม ๗ คัมภีร์ (หน้า 4)  
และในยมกะปกรณ์นี้ มียมกะอยู่ ๑๐ อย่างคือ

- |               |               |             |             |                |
|---------------|---------------|-------------|-------------|----------------|
| ๑. มุลยมกะ    | ๒. ขันธยมกะ   | ๓. आयตनยมกะ | ๔. ธาตุยมกะ | ๕. สัจจยมกะ    |
| ๖. สังขารยมกะ | ๗. อนุสสยยมกะ | ๘. จิตตยมกะ | ๙. ฐัมมยมกะ | ๑๐. อินทริยมกะ |

๑๐. กุสลติกะนิทเทส มีวาระกี่อย่าง คืออะไรบ้าง มีหลักฐานบาลีรับรองว่าอย่างไร ?

ตอบ กุสลติกะนิทเทส มีวาระ ๑๐ อย่าง คือ (49, 51, 54, 57, 60).....หน้า 4)

- |                |              |                |              |               |
|----------------|--------------|----------------|--------------|---------------|
| ๑. มุลวาระ     | ๒. เหตุวาระ  | ๓. นิทานวาระ   | ๔. สัมภวาระ  | ๕. ปกวาระ     |
| ๖. สมุฏฐานวาระ | ๗. อาหารวาระ | ๘. อารัมมณวาระ | ๙. ปัจจยวาระ | ๑๐. สมุทยวาระ |

มีหลักฐานบาลีรับรองว่า

- |                  |                       |
|------------------|-----------------------|
| มุล เหตุ นิทานญจ | สมุภโว ปกเวน จ        |
| สมุฏฐานาหารารมมณ | ปัจจโย สมุทเยน จาติ ฯ |

๑๑. ในอธิบายท้ายเล่มยมกะปกรณ์ คำว่า ปกรณ์ที่ชื่อว่า ยมกะ เพราะอรรถว่าเป็นเครื่อง  
กำลั่งวิสัยของพระยายมเสียได้นั้น คำว่า พระยายมนั้น ได้แก่อะไร ? พระองค์ทรง  
แสดงแก่ใคร ? คำว่า โลก ๆ นั้น พระองค์ทรงมุ่งหมายถึงอะไร จงอธิบาย

ตอบ คำว่า พระยายม ได้แก่ ความตายนี้เอง (61).....หน้า 391)

พระองค์ทรงแสดงแก่ ท่านโมฆราช

คำว่า โลก ๆ นั้น พระองค์ทรงมุ่งหมายเอาขันธโลก คืออุปาทานขันธ อันได้แก่ร่างกาย  
ที่มีใจครอง มีเวทนา สัญญา ของเราท่านที่มีความยาวหนึ่งวา หนาหนึ่งคืบ กว้างหนึ่งศอก  
นี้แหละ เป็น “โลก” มิได้ทรงหมายถึง ดิน ฟ้า อากาศ ภูเข่า ต้นไม้ ทะเล มหาสมุทร  
ที่เป็นโอกาสโลกแต่ประการใด

# มูลยมกะ

## ข้อ ๒ กุศลบท

๑๒. ในกุศลบท มีนัยกี่นัย? คืออะไรบ้าง? (44).....หน้า 5)

ตอบ ในกุศลบท มีนัย ๔ นัยคือ มุลนัย มุลมูลนัย มุลกนัย มุลมูลกนัย

๑๓. ในบาลีดังต่อไปนี้ คำแปลและองค์ธรรม ได้แก่อะไรบ้าง? (48)

ก. เยเกจิ กุสลา ฐมมา

ข. สพุเพ เต กุสลมุลมุลลา

ค. ตีเณว กุสลมุลมุลลานิ

ง. อวเสสา กุสลา ฐมมา น กุสลมุลมุลลา

จ. เยเกจิ กุสลมุเลน เอกมุลมุลกา ฐมมา (หน้า 6, 9, 10, 10, 17)

ตอบ

ก. เยเกจิ กุสลา ฐมมา

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่เป็นกุศล มีอยู่  
องค์ธรรมได้แก่ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

ข. สพุเพ เต กุสลมุลมุลลา

ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่ามูลที่เป็นกุศลมูล  
องค์ธรรมได้แก่ กุศลมูล ๓ เท่านั้น

ค. ตีเณว กุสลมุลมุลลานิ

อโลภะ, อโทสะ, อโมหะ, เพียง ๓ เท่านั้น ชื่อว่ามูลที่เป็นกุศลมูล  
องค์ธรรมได้แก่ กุศลมูล ๓

ง. อวเสสา กุสลา ฐมมา น กุสลมุลมุลลา

กุศลธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ามูลที่เป็นกุศลมูล  
องค์ธรรมได้แก่ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕ (เว้นกุศลมูล ๓)

จ. เยเกจิ กุสลมุเลน เอกมุลมุลกา ฐมมา

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกับกุศลมูล มีอยู่  
องค์ธรรมได้แก่ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ และกุศลจิตตชรูป ๑๗

หมายเหตุ 1. กุสลมุลา มี.....ลา แปลว่า ชื่อว่า  
2. กุสลมุลกา มี.....กา แปลว่า มีมูล  
3. เอกมุลลา, เอกมุลกา มี เอก.....แปลว่า มีมูล

ข้อ 14 หน้า 6 ข้อมูลเฉพาะบท

กุศลบท มูลนัย มุลยมกะ อนุโลมปุจฉา

๑๔. จงแปลปุจฉา และวิสัชนาแปล ในบทดังต่อไปนี้  
พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ?

เยเกจิ กุสลา ฐมา, สพุเพ เต กุสลมมูลาติ ? (63).....หน้า 6)

ตอบ แปลว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่เป็นกุศล มีอยู่,  
ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่ากุศลมูล ใช่ไหม ?

วิสัชนา ตีเณว กุสลมมูลานิ, อวเสสา กุสลา ฐมา น กุสลมมูลา. (ที่เหลือตอบเหมือนข้อ ๑๕)

๑๕. จงวิสัชนาในคำปุจฉาดังต่อไปนี้ เป็นบาลี พร้อมทั้งคำแปล

แสดงองค์ธรรม และจำแนกโกฏฐาสด้วย (61).....หน้า 6)

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่เป็นกุศล มีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่ากุศลมูล ใช่ไหม ?

ตอบ วิสัชนา

ตีเณว กุสลมมูลานิ, อวเสสา กุสลา ฐมา น กุสลมมูลา.

อโลกะ อโทสะ อโมหะ เพียง ๓ เท่านั้น ชื่อว่ากุศลมูล,

กุศลธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ากุศลมูล.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจฉา

เยเกจิ กุสลา ฐมา เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต กุสลมมูลา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ กุศลมูล ๓ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา

ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่เป็นกุศล มีอยู่,  
ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่ากุศลมูล ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา กุศลมูล ๓

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส

ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า ตีเณว กุสลมมูลานิ

แล้วทรงยกเอา กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕ (เว้นกุศลมูล ๓)

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส

มีการปฏิเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า อวเสสา กุสลา ฐมา น กุสลมมูลา

คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็น สรุปลักษณะวิสัชนา ที่มีวิภังค์โดยอ้อม

๑๖. จงวิสังขนาบาลี คำแปล พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม และจำแนกโกฏฐาส  
ในคำปุจฉาต่อไปนี้ ? หรือว่า ธรรมเหล่าใด มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูล มีอยู่,  
ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด เป็นกุศล ใช่ไหม ? (44, 46).....หน้า 7)

ตอบ วิสังขนา

กุศลสมุฏฐานัน รูป กุศลมูลน เอกมูลน น กุศล,

กุศล กุศลมูลน เอกมูลญเจว กุศลญจ.

รูปซึ่งมีกุศลเป็นสมุฏฐานัน มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นกุศล,

กุศลธรรม มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลก็ใช่ เป็นกุศลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในปฏิโลมปุจฉา

เย วา ปน กุศลมูลน เอกมฺลา เป็น สันนิฏฐานนบท

สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานนบท ได้แก่ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ และกุศลจิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา

ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใด มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูล มีอยู่,

ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด เป็นกุศล ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา กุศลจิตตชรูป ๑๗

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานนบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส

มีการปฏิเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า กุศลสมุฏฐานัน รูป กุศลมูลน เอกมูลน น กุศล

แล้วทรงยกเอา กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานนบท และสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส

ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า กุศล กุศลมูลน เอกมูลญเจว กุศลญจ

คำวิสังขนาในปฏิโลมปุจฉานี้เป็น สรุปรหัสสนวิสังขนา ที่มีวิภังค์โดยตรง

๑๗. จงวิชันหาในปุจจาดังต่อไปนี้ เป็นภาษาบาลี ไทย แสดงองค์ธรรม และการจำแนก  
โกฏฐาส ? เยเกจิ กุสลา ฐมา, สพุเพ เต กุสลมุลมุลลาติ ? (56).....หน้า 9)

ตอบ วิชันหา

ตีเณว กุสลมุลมุลลานิ, อวเสสา กุสลา ฐมา น กุสลมุลมุลลา.

อโลกะ อโทสะ อโมหะ เพียง ๓ เท่านั้น ชื่อว่ามูลที่เป็นกุศลมูล,  
กุศลธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ามูลที่เป็นกุศลมูล.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจจา

เยเกจิ กุสลา ฐมา เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต กุสลมุลมุลลา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ กุศลมูล ๓ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา

ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่เป็นกุศล มีอยู่,

ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่ามูลที่เป็นกุศลมูล ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา กุศลมูล ๓

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส

ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า ตีเณว กุสลมุลมุลลานิ

แล้วทรงยกเอา กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕ (เว้นกุศลมูล ๓)

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจจิมโกฏฐาส

มีการปฏิเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า อวเสสา กุสลา ฐมา น กุสลมุลมุลลา

คำวิชันหาในอนุโลมปุจจานี้เป็น สรุปลักษณะวิชันหา ที่มีวิภังค์โดยอ้อม

๑๘. เยเกจิ กุสลา ธมฺมา, สพุเพ เต กุสลมูลมฺลาติ ? คำปุจฉานี้ วิสัชชาเป็นบาลี  
แปลเป็นไทยว่าอย่างไร ให้แสดงองค์ธรรมจำแนกโกฏฐาสด้วย ?  
(องค์ธรรมของสังสยบท ให้ตอบว่า ได้แก่ องค์ธรรมหมวดแรก เท่านั้น  
หรือ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น) (51).....หน้า 9)

ตอบ วิสัชชา

ตีเนว กุสลมูลมฺลานิ, อวเสสา กุสลา ธมฺมา น กุสลมูลมฺลา.

อโลกะ อโทสะ อโมหะ เพียง ๓ เท่านั้น ชื่อว่ามูลที่เป็นกุศลมูล,

กุศลธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ามูลที่เป็นกุศลมูล.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจฉา

เยเกจิ กุสลา ธมฺมา เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต กุสลมูลมฺลา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ กุศลมูล ๓ และกุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕ (เว้นกุศลมูล ๓)

หรือ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดแรก เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา

ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่เป็นกุศล มีอยู่,

ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่ามูลที่เป็นกุศลมูล ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา กุศลมูล ๓

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส

ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า ตีเนว กุสลมูลมฺลานิ

แล้วทรงยกเอา กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕ (เว้นกุศลมูล ๓)

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส

มีการปฏิเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า อวเสสา กุสลา ธมฺมา น กุสลมูลมฺลา

คำวิสัชชาในอนุโลมปุจฉานี้เป็น สรุบทัสสนวิสัชชา ที่มีวิภังค์โดยอ้อม

หมายเหตุ ในสังสยบทนั้น ที่แสดงเช่นนั้น เพราะเป็นคำวิสัชชาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

## ข้อ 19 กุศลบท มุลมุลนัย เอกมุลยมกะ ปฏิโลมปุจฉา

19. จงแสดงปุจฉาวิชันนา ทั้งบาลีและไทย ในกุศลบท มุลมุลนัย เอกมุลยมกะ เฉพาะปฏิโลมปุจฉา พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ? (43, 45)

๑๙. จงตั้งปุจฉา วิชันนา เป็นบาลีไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในกุศลบท มุลมุลนัย เอกมุลยมกะ เฉพาะปฏิโลมปุจฉา ? (50, 54).....หน้า 10)

ตอบ ปฏิโลมปุจฉา

เย วา ปน กุสลมุเลน เอกมุลมุลลา, สพุเพ เต ธมฺมา กุสลาติ ?

หรือว่า ธรรมเหล่าใด มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูล มีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด เป็นกุศล ใช่ไหม ?

วิชันนา กุศลสมุฏฐานํ รูปํ กุสลมุเลน เอกมุลมุลลํ น กุสลํ,

กุสลํ กุสลมุเลน เอกมุลมุลญฺเจว กุสลญฺจ.

รูปซึ่งมีกุศลเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นกุศล, กุศลธรรม มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูลก็ใช่ เป็นกุศลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในปฏิโลมปุจฉา

เย วา ปน กุสลมุเลน เอกมุลมุลลา เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต ธมฺมา กุสลา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ และกุศลจิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา

ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใด มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูล มีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด เป็นกุศล ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา กุศลจิตตชรูป ๑๗

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส

มีการปฏิบัติเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า กุศลสมุฏฐานํ รูปํ กุสลมุเลน เอกมุลมุลลํ น กุสลํ

แล้วทรงยกเอา กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส

ไม่มีการปฏิบัติเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า กุสลํ กุสลมุเลน เอกมุลมุลญฺเจว กุสลญฺจ

คำวิชันนาในปฏิโลมปุจฉานี้เป็น สรุปลักษณะวิชันนา ที่มีวิภัตต์โดยตรง

ตอบ     อนุโลมปจฉา

เยเกจิ กุสลา ธมฺมา, สพุเพ เต กุสลมฺulen เอกมฺลกาติ ?  
 ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่เป็นกุศล มีอยู่,  
 ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูล ใช่ไหม ?

วิชันนา อามนตา ไช้

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจฉา

เยเกจิ กุสลา ฐมา เป็น สันนิฏฐานบท

สพ.เพ เต กุสลมฺเลน เอกมฺลกา เป็น สังสยบท

องค์กรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

องค์กรของสังคมนาน เหมือนกัน

จะเน้นคำถามบทนี้เป็น      ปัญหาปัญหา

ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่เป็นกุศล มีอยู่,  
ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีผลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมล ไช้ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้ไขโดยปฏิวัติขึ้นว่า อามนตะ

ซึ่งเป็นคำวิเศษนา ำรับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท

เพราะว่า กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิญฐานบท เหล่านั้น  
ก็มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลด้วย

## ข้อ 21 กุศลบท มูลกนิย อัญญมัญญมุลยมกะ อนุโลมปุจฉา

21. จงวิชันนา แปล พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส ในคำถามต่อไปนี้  
 ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูล มีอยู่,  
 ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูล ใช่ไหม ? (47, 58).....หน้า 14)

๒๑. จงวิชันนาในคำปุจฉาดังต่อไปนี้ เป็นบาลี พร้อมทั้งคำแปล  
 แสดงองค์ธรรม และจำแนกโกฏฐาสด้วย ? (49, 52, 57, 62).....หน้า 14)  
 เยเกจิ กุสลมูลเณ เอกมูลกา ฐมา, สพุเพ เต กุสลมูลเณ อญญมญญมูลกาติ ?

ตอบ วิชันนา

มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ กุสลมูลานิ เอกมูลกาणि เจว อญญมญญมูลกาणि จ,  
 อวเสสา กุสลมูลสหชาตา ฐมา กุสลมูลเณ เอกมูลกา น จ อญญมญญมูลกา.  
 กุศลมูลเหล่าใด เกิดขึ้นคราวเดียวกัน  
 กุศลมูลเหล่านั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันก็ใช่ มีมูลซึ่งกันและกันก็ใช่,  
 ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับกุศลมูล ที่เหลือนอกนั้น  
 มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูล แต่ไม่ใช่มีมูลซึ่งกันและกัน.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจฉา

เยเกจิ กุสลมูลเณ เอกมูลกา ฐมา เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต กุสลมูลเณ อญญมญญมูลกา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ และกุศลจิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ กุศลมูล ๓ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา

ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูล มีอยู่,  
 ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูล ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา กุศลมูล ๓

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส  
 ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ กุสลมูลานิ เอกมูลกาणि เจว อญญมญญมูลกาणि จ

แล้วทรงยกเอา กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕ (เว้นกุศลมูล ๓) กุศลจิตตชรูป ๑๗

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส

มีการปฏิเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า อวเสสา กุสลมูลสหชาตา ฐมา กุสลมูลเณ เอกมูลกา น จ อญญมญญมูลกา

คำวิชันนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็น สรุบทสสนวิชันนา ที่มีวิงศ์โดยอ้อม

ข้อ 22 กุศลบท มุลกนัย อัญญมัญญมุลยมกะ อนุโลมปุจฉา

๒๒. จงวิสังขนาบาลี แปล พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม ในคำถามต่อไปนี้  
 ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูล มีอยู่,  
 ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูล ใช่ไหม ? (60).....หน้า 14)

ตอบ วิสังขนา

มูลานิ ยานิ เอกโต อุปุปชชนติ กุศลมูลานิ เอกมูลกานิ เจว อญญมญญมูลกานิ จ,  
 อวเสสา กุศลมูลสหชาตา ธมฺมา กุศลมูลเณ เอกมูลกา น จ อญญมญญมูลกา.

กุศลมูลเหล่าใด เกิดขึ้นคราวเดียวกัน

กุศลมูลเหล่านั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันก็ใช่ มีมูลซึ่งกันและกันก็ใช่,

ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับกุศลมูล ที่เหลือนอกนั้น

มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูล แต่ไม่ใช่มีมูลซึ่งกันและกัน.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

เยเกจิ กุศลมูลเณ เอกมูลกา ธมฺมา เป็น สันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต กุศลมูลเณ อญญมญญมูลกา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ และกุศลจิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ กุศลมูล ๓ เท่านั้น

๒๓. จงตั้งปุจฉาวิสัยนาเป็นบาลีไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส  
ในกุศลบท มุลมูลกนัย เอกมุลยมกะ เฉพาะอนุโลมปุจฉา ? (55).....หน้า 16)

ตอบ อนุโลมปุจฉา

เยเกจิ กุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต กุสลมฺULEน เอกมุลมูลกาติ ?

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่เป็นกุศล มีอยู่,

ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูล ใช่ไหม ?

วิสัยนา อามนฺตา ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจฉา

เยเกจิ กุสลา ธมฺมา เป็น สันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต กุสลมฺULEน เอกมุลมูลกา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา

ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่เป็นกุศล มีอยู่,

ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูล ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิทิจนวิสัยนาว่า อามนฺตา

ซึ่งเป็นคำวิสัยนา รับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท

เพราะว่า กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

ก็มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูล ด้วย

๒๔. รูปทัศนวิสัย ที่มีวิภังค์โดยตรง และที่มีวิภังค์โดยอ้อม ต่างกันอย่างไร  
จงแสดง ไม่ต้องยกตัวอย่าง

และ ที่มีวิภังค์โดยตรง ท่านแสดงว่า

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น ไม่สงสัย

ส่วนที่มีวิภังค์โดยอ้อม จะแสดงว่า

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น เช่นนี้

ได้หรือไม่ เพราะเหตุไร ? (52).....หน้า 3)

ตอบ การแสดงวิสัย โดยยกธรรมที่เป็นองค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้บทเดียว

ขึ้นตั้งเป็นธรรมหมวดแรก แล้วยกธรรมที่เป็นองค์ธรรมของสันนิฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสอง  
ขึ้นตั้งเป็นธรรมหมวดหลัง เรียกว่า รูปทัศนวิสัย ที่มีวิภังค์โดยตรง ดังนี้

การแสดงวิสัย โดยยกธรรมที่เป็นองค์ธรรมของสันนิฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสอง  
ขึ้นตั้งเป็นธรรมหมวดแรก แล้วยกธรรมที่เป็นองค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้บทเดียว

ขึ้นตั้งเป็นธรรมหมวดหลัง เรียกว่า รูปทัศนวิสัย ที่มีวิภังค์โดยอ้อม ดังนี้ เป็นต้น

ส่วน รูปทัศนวิสัย ที่มีวิภังค์โดยอ้อมนั้น จะแสดงว่า องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่  
องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น เช่นนี้ ไม่ได้

เพราะการจำแนกโกฏฐาสะ แสดงไว้ชัดเจนว่า พระองค์ทรงยกเอาธรรมที่เป็นองค์ธรรม  
ของสันนิฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาสะ มีการปฏิเสธสังสยบท

หมายความว่า องค์ธรรมของธรรมหมวดหลัง เป็นองค์ธรรมของสันนิฐานบทได้บทเดียว  
เท่านั้น ดังนั้น ธรรมที่เป็นองค์ธรรมของธรรมหมวดหลัง จึงเป็นองค์ธรรมของสังสยบท ไม่ได้

(ดูข้อ 57 ค. เพิ่มเติม)

## ข้อ ๓ อุกุศลบท

ข้อ 25 หน้า 19 ข้อมูลเฉพาะบท

อุกุศลบท มุลนัย เอกมุลยมกะ อนุโลมปุจฉา

---

๒๕. จงแสดงอนุโลมปุจฉา วิสัชนาทังบาลีและไทย พร้อมแสดงองค์ธรรม

ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส ในอุกุศลบท มุลนัย เอกมุลยมกะ ? (63).....หน้า 19)

ตอบ อนุโลมปุจฉา เยเกจิ อุกุสลา ฐมา, สพุเพ เต อุกุสลมุเลน เอกมุลลาติ ?

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่เป็นอกุศล มีอยู่,

ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล ใช่ไหม ?

วิสัชนา อเหตุกํ อุกุสลํ อุกุสลมุเลน น เอกมุลลํ, สเหตุกํ อุกุสลํ อุกุสลมุเลน เอกมุลลํ.

อกุศลที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล,

อกุศลที่เป็นสเหตุกะ มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

เยเกจิ อุกุสลา ฐมา

เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต อุกุสลมุเลน เอกมุลลา

เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

๒๖. จงวิสาขนาพร้อมทั้งคำแปล แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาส ในคำปุจฉาดังต่อไปนี้

เยเกจิ อุกุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อุกุสลมฺulen เอกมฺลํ? (53, 57, 59).....หน้า 19)

ตอบ วิสาขนา

อเหตุกํ อุกุสํ อุกุสลมฺulen น เอกมฺลํ,

สเหตุกํ อุกุสํ อุกุสลมฺulen เอกมฺลํ.

อกุศลที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล,

อกุศลที่เป็นสเหตุกะ มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจฉา

เยเกจิ อุกุสลา ธมฺมา เป็น สันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อุกุสลมฺulen เอกมฺลํ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น  
จะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา

ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่เป็นอกุศล มีอยู่,

ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส

มีการปฏิบัติสังสยบท

ดังแสดงว่า อเหตุกํ อุกุสํ อุกุสลมฺulen น เอกมฺลํ

แล้วทรงยกเอา อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส

ไม่มีการปฏิบัติสังสยบท

ดังแสดงว่า สเหตุกํ อุกุสํ อุกุสลมฺulen เอกมฺลํ

คำวิสาขนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็น สรุปลักษณะวิสาขนา ที่มีวิภังค์โดยตรง

## ข้อ 27 อุกุศลบท มูลนัย เอกมุลยมกะ ปฏิโลมปุจฉา

๒๗. อุกุศลสมุฏฐาน รุปิ อุกุศลมูลน เอกมุล น อุกุศล, (47).....หน้า 20)  
 อุกุศล อุกุศลมูลน เอกมุลญเจว อุกุศลญจ. อยากทราบว่า มีคำแปลว่าอย่างไร ?

ตอบ อุกุศลสมุฏฐาน รุปิ อุกุศลมูลน เอกมุล น อุกุศล,  
 อุกุศล อุกุศลมูลน เอกมุลญเจว อุกุศลญจ.  
 รูปซึ่งมีอกุศลเป็นสมุฏฐาน มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นอกุศล,  
 อุกุศลธรรม มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลก็ใช่ เป็นอกุศลก็ใช่.

## ข้อ 28 อุกุศลบท มุลมุลนัย มุลยมกะ อนุโลมปุจฉา

๒๘. จงแสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในคำปจฉาต่อไปนี้ ?  
 เยเกจิ อุกุสลา ฐมา, สพุเพ เต อุกุศลมุลมุลลาติ ? (54).....หน้า 22)

ตอบ แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจฉา

เยเกจิ อุกุสลา ฐมา เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต อุกุศลมุลมุลลา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ อุกุศลมูล ๓ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา

ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่เป็นอกุศล มีอยู่,

ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่ามูลที่เป็นอกุศลมูล ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อุกุศลมูล ๓

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส

ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า ตีเณว อุกุศลมุลมุลลาติ

แล้วทรงยกเอา อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๔ (เว้นอกุศลมูล ๓)

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส

มีการปฏิเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า อวเสสา อุกุสลา ฐมา น อุกุศลมุลมุลลา

คำวิสันนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็น สรุบทัสสนวิสันนา ที่มีวิภังค์โดยอ้อม

๒๙. จงแสดงปฏิโลมปุจจา และวิสัชนา ทั้งบาลีและไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส ในอุกกุศลบท มุลมุลนัย เอกมุลยมกะ (58).....หน้า 23)

ตอบ ปฏิโลมปุจจา

เย วา ปน อุกุศลมุลเลน เอกมุลมุลลา, สพุเพ เต ธมมา อุกุสลาติ ?  
หรือว่า ธรรมเหล่าใด มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับอุกกุศลมูล มีอยู่,  
ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด เป็นอุกกุศล ใช่ไหม ?

วิสัชนา อุกุศลสมุฏจานํ รูปํ อุกุศลมุลเลน เอกมุลมุลลํ น อุกุสล์,  
อุกุสล์ อุกุศลมุลเลน เอกมุลมุลลเจว อุกุสลญจ.  
รูปซึ่งมีอุกกุศลเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับอุกกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นอุกกุศล,  
อุกกุศลธรรม มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับอุกกุศลมูลก็ใช่ เป็นอุกกุศลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในปฏิโลมปุจจา

เย วา ปน อุกุศลมุลเลน เอกมุลมุลลา เป็น สันนิฏฐานบท  
สพุเพ เต ธมมา อุกุสลา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)  
และ อุกุศลจิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น  
จะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา

ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใด มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับอุกกุศลมูล มีอยู่,  
ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด เป็นอุกกุศล ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อุกุศลจิตตชรูป ๑๗  
ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส  
มีการปฏิเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า อุกุศลสมุฏจานํ รูปํ อุกุศลมุลเลน เอกมุลมุลลํ น อุกุสล์  
แล้วทรงยกเอา อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)  
ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส  
ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า อุกุสล์ อุกุศลมุลเลน เอกมุลมุลลเจว อุกุสลญจ  
คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจจานี้เป็น สรุบทัสสนวิสัชนา ที่มีวิภังค์โดยตรง

๓๐. จงวิสังขนาเป็นบาลี พร้อมคำแปล แสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส  
ในปุจฉาดังต่อไปนี้ เยเกจิ อุกุสลา ฐมมา, สพุเพ เต อุกุสลมุลกาติ ?

ตอบ วิสังขนา (52, 55, 56, 62).....หน้า 25)

อเหตุกํ อุกุสลํ น อุกุสลมุลกํ, สเหตุกํ อุกุสลํ อุกุสลมุลกํ.

อกุศลที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลที่เป็นอกุศล,

อกุศลที่เป็นสเหตุกะ มีมูลที่เป็นอกุศล.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจฉา

เยเกจิ อุกุสลา ฐมมา เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต อุกุสลมุลกา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา

ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่เป็นอกุศล มีอยู่,

ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีมูลที่เป็นอกุศล ไช้ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส

มีการปฏิเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า อเหตุกํ อุกุสลํ น อุกุสลมุลกํ

แล้วทรงยกเอา อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส

ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า สเหตุกํ อุกุสลํ อุกุสลมุลกํ

คำวิสังขนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็น สรุปลักษณะวิสังขนา ที่มีวิภังค์โดยตรง

๓๑. จงวิสาขนาพร้อมคำแปล แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในคำปุจฉาดังต่อไปนี้  
 เยเกจิ อุกุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อุกุสลมฺulen เอกมฺลกาติ ? (60).....หน้า 26)

ตอบ วิสาขนา

อเหตุกํ อุกุสํ อุกุสลมฺulen น เอกมฺลกํ,

สเหตุกํ อุกุสํ อุกุสลมฺulen เอกมฺลกํ.

อกุศลที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล,

อกุศลที่เป็นสเหตุกะ มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจฉา

เยเกจิ อุกุสลา ธมฺมา เป็น สันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อุกุสลมฺulen เอกมฺลกา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น  
 ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา

ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่เป็นอกุศล มีอยู่,

ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส

มีการปฏิบัติสังสยบท

ดังแสดงว่า อเหตุกํ อุกุสํ อุกุสลมฺulen น เอกมฺลกํ

แล้วทรงยกเอา อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส

ไม่มีการปฏิบัติสังสยบท

ดังแสดงว่า สเหตุกํ อุกุสํ อุกุสลมฺulen เอกมฺลกํ

คำวิสาขนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็น สรุปลักษณะวิสาขนา ที่มีวิภังค์โดยตรง

๓๒. จงวิสังขนาเป็นบาลี คำแปล พร้อมแสดงองค์ธรรม ในคำปุจฉาดังต่อไปนี้ ? (49, 51)

เยเกจิ อกุลลา ฐมา, สพุเพ เต อกุลลมูลน เอกมูลกาติ ? (หน้า 26)

ตอบ วิสังขนา

อเหตุกั อกุลล อกุลลมูลน น เอกมูลกั,

สเหตุกั อกุลล อกุลลมูลน เอกมูลกั.

อกุลลที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุลลมูล,

อกุลลที่เป็นสเหตุกะ มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุลลมูล.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อกุลลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ อกุลลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

- ข้อ 33 ก. อกุลสลบท มุลกนัย เอกมุลยมกะ อนุโลมปจจา  
 ข. อกุลสลบท มุลนัย อัญญมัญญมุลยมกะ ปฎิโลมปจจา

๓๓. จงวิสังขนาเป็นบาลี และแสดงองค์ธรรม ในคำปจจาดังต่อไปนี้  
 (ไม่ต้องแปล และข้อ ข. ต้องจำแนกโกฏฐาส) (50).....หน้า 26, 21)

- ก. เยเกจิ อกุลสลา ธมฺมา, สพุเพ เต อกุลสมูลเณ เอกมุลกาติ ?  
 ข. เย วา ปน อกุลสมูลเณ อญญมญญมุลลา, สพุเพ เต ธมฺมา อกุลสลาติ ?

ตอบ ก. วิสังขนา

อเหตุกํ อกุลสํ อกุลสมูลเณ น เอกมุลกํ,  
 สเหตุกํ อกุลสํ อกุลสมูลเณ เอกมุลกํ.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปจจา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อกุลสลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ อกุลสลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

(ข) วิสังขนา อามนฺตา

แสดงองค์ธรรมในปฎิโลมปจจา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อกุลสลมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

จำแนกโกฏฐาส

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัญหาปัญหา

ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใด ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอกุลสลมูล มีอยู่,  
 ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด เป็นอกุลสล ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสังขนาว่า อามนฺตา

ซึ่งเป็นคำวิสังขนา รับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท

เพราะว่า อกุลสลมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นอกุลสลด้วย

๓๔. จงตั้งปุจฉาวิสันนาเป็นบาลีไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส  
ในอุกุศลบท มุลกนัย เอกมุลยมกะ เฉพาะปฏิโลมปุจฉา ? (61).....หน้า 26)

ตอบ ปฏิโลมปุจฉา

เย วา ปน อุกุศลมูเลน เอกมุลกา, สพุเพ เต ธมฺมา อุกุสลาติ ?

แปล หรือว่า ธรรมเหล่าใด มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอุกุศลมูล มีอยู่,  
ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด เป็นอุกุศล ใช่ไหม ?

วิสันนา อุกุศลสมุฏฺฐานํ รูปํ อุกุศลมูเลน เอกมุลกํ น อุกุสล์,  
อุกุสล์ อุกุศลมูเลน เอกมุลกญฺเจว อุกุสลงฺจ.

แปล รูปซึ่งมีอุกุศลเป็นสมุฏฐาน มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอุกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นอุกุศล,  
อุกุศลธรรม มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอุกุศลมูลก็ใช่ เป็นอุกุศลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในปฏิโลมปุจฉา

เย วา ปน อุกุศลมูเลน เอกมุลกา เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต ธมฺมา อุกุสลา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)  
และ อุกุศลจิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น  
จะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา

ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใด มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอุกุศลมูล มีอยู่,  
ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด เป็นอุกุศล ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อุกุศลจิตตชรูป ๑๗

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส  
มีการปฏิบัติเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า อุกุศลสมุฏฺฐานํ รูปํ อุกุศลมูเลน เอกมุลกํ น อุกุสล์

แล้วทรงยกเอา อุกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส  
ไม่มีการปฏิบัติเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า อุกุสล์ อุกุศลมูเลน เอกมุลกญฺเจว อุกุสลงฺจ

คำวิสันนาในปฏิโลมปุจฉานี้เป็น สรุบทัสสนวิสันนา ที่มีวิงค์โดยตรง

ข้อ 35 อุกุสลบท มุลกนัย อัญญมัญญมุลยมกะ อนุโลมปุจจา

๓๕. จงวิสังคาคำถามดังต่อไปนี้ เป็นบาลี พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอุกุสลมุล มีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีมูลซึ่งกันและกันกับอุกุสลมุล ใช่ไหม ? (44).....หน้า 27)

ตอบ วิสังคาคำถามเป็นบาลี

มุลานิ ยานิ เอกโต อุกุสลมุล อุกุสลมุลานิ เอกมุลกานิ เจว อญญมญญมุลกานิ จ, อวเสสา อุกุสลมุลสทสาตา ธมฺมา อุกุสลมุลเลน เอกมุลกา น จ อญญมญญมุลกา.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจจา

เยเกจิ อุกุสลมุลเลน เอกมุลกา ธมฺมา เป็น สันนิฏฐานบพ

สพฺเพ เต อุกุสลมุลเลน อญญมญญมุลกา เป็น สังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ได้แก่ อุกุสลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗

(เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) อุกุสลจิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ อุกุสลมุล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ข้อ 36 อุกุสลบท มุลมุลกนัย อัญญมัญญมุลยมกะ อนุโลมปุจจา

๓๖. เยเกจิ อุกุสลมุลเลน เอกมุลมุลกา ธมฺมา, สพฺเพ เต อุกุสลมุลเลน อญญมญญมุลมุลกาติ ? จงแสดงองค์ธรรม มาให้ถูกต้อง ? (47).....หน้า 30)

ตอบ เยเกจิ อุกุสลมุลเลน เอกมุลมุลกา ธมฺมา,

สพฺเพ เต อุกุสลมุลเลน อญญมญญมุลมุลกาติ ?

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ได้แก่ อุกุสลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗

(เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) อุกุสลจิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ อุกุสลมุล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

๓๗. เย วา ปน อุกุสลมุลเลน อญญมญญมุลมุลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา อุกุสลาติ ?

จงแสดงการจำแนกโกฏฐาส มาให้ถูกต้อง ? (47).....หน้า 31)

ตอบ แสดงการจำแนกโกฏฐาสในปฏิโลมปุจจา

ฉะนั้นคำถามบพนี้เป็น ปัจฉาปัญฺหา

ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใด มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลซึ่งกันและกันกับอุกุสลมุล มีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด เป็นอุกุสล ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสังคาคำถามว่า อามนตา

ซึ่งเป็นคำวิสังคา รับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ

เพราะว่า อุกุสลมุล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ เหล่านั้น ก็เป็นอุกุสลด้วย

## ข้อ ๔ อพยากตบท

ข้อ 38 หน้า 32 ข้อมูลเฉพาะบท

อพยากตบท มูลนัย เอกมูลยมกะ อนุโลมปุจฉา

๓๘. จงวิสังขนาพร้อมทั้งคำแปล และแสดงองค์ธรรม ในข้อปุจฉาดังต่อไปนี้ ?

เยเกจิ อพยากตา ฐมา, สพุเพ เต อพยากตมูลน เอกมุลลติ ? (43).....หน้า 32)

ตอบ วิสังขนา

อเหตุกั อพยากต อพยากตมูลน น เอกมุลล,

สเหตุกั อพยากต อพยากตมูลน เอกมุลล.

อพยากตที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยากตมูล,

อพยากตที่เป็นสเหตุกะ มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยากตมูล.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

เยเกจิ อพยากตา ฐมา เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต อพยากตมูลน เอกมุลล เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นฉันทะ)

อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป

(ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ) พาหिरูป อตุชรูป อาหารชรูป

อสังญสัตตปฏิสนธิกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน

และ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘

สเหตุกวิปาก และสเหตุกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่

สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘

สเหตุกวิปาก และสเหตุกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ เท่านั้น

หรือ องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๓๙. เย วา ปน อพยากตมุลเลน เอกมุลลา, สพุเพ เต ธมฺมา อพยากตาติ ?

(จงวิสันหาเป็นบาลี และแสดงองค์ธรรม จำแนกโกฏฐาส) (43, 48).....หน้า 33)

ตอบ วิสันหาเป็นบาลี อามนฺตา

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปจจา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘

สเหตุกวิปาก และสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

แสดงจำแนกโกฏฐาส

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา

ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใด มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยากตมุล มีอยู่,

ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด เป็นอพยากตะ ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสันหาว่า อามนฺตา

ซึ่งเป็นคำวิสันหารับ รององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท

เพราะว่า สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘

สเหตุกวิปาก และสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น ก็เป็นอพยากตะด้วย

ข้อ 40 อพยากตบท มูลมูลนัย เอกมูลยมกะ อนุโลมปจณา

40. เยเกจิ อพยากตา ฐมา, สพุเพ เต อพยากตมูลเน เอกมูลมูลาติ ?  
จวิสัชชาบาลี - ไทย องค์ธรรม มาให้ถูกต้อง (57).....หน้า 36)

๔๐. จวิสัชชาในปจณาดังต่อไปนี้ เป็นภาษาบาลี - ไทย องค์ธรรม (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)  
เยเกจิ อพยากตา ฐมา, สพุเพ เต อพยากตมูลเน เอกมูลมูลาติ ? (59).....หน้า 36)

ตอบ วิสัชชา

อเหตุกํ อพยากตํ อพยากตมูลเน น เอกมูลมูลํ,

สเหตุกํ อพยากตํ อพยากตมูลเน เอกมูลมูลํ.

อพยากตะที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูล,

อพยากตะที่เป็นสเหตุกะ มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูล.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปจณา

เยเกจิ อพยากตา ฐมา เป็น สันนิฐานบท

สพุเพ เต อพยากตมูลเน เอกมูลมูลา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่

อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นฉันทะ)

อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป

(ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) พาหिरูป อุตฺตชรูป อาหารชรูป

อสังญสตัดตปฏิสนธิกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน

และ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘

สเหตุกวิปาก และสเหตุกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่

สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘

สเหตุกวิปาก และสเหตุกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ เท่านั้น

ข้อ 41 ก. อพยากตบท มุลมุลนัย อัญญมัญญมุลยมกะ อนุโลมปจจา  
 ข. นามบท มุลมุลกนัย มุลยมกะ ปฏิโลมปจจา

๔๑. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ในคำวิสัยหาดังต่อไปนี้ (46).....หน้า 37, 55)

- ก. มุลาหิ ยาหิ เอกโต อุปุปชฺชหฺติ อพฺยากตมฺลาหิ เอกมฺลมฺลาหิ เจว อญฺญมญฺญมฺลมูลาหิ จ, อวเสสา อพฺยากตมฺลสทฺธาตา ธมฺมา อพฺยากตมฺเลห เอกมฺลมฺลา น จ อญฺญมญฺญมฺลมูลา.  
 ข. นามสมุฏฺฐานํ รูปํ นามมฺลมูลกํ น นามํ, นามํ นามมฺลมูลกญฺเจว นามญจ.

ตอบ

- (ก) อพยากตมุลเหล่าใด เกิดขึ้นคราวเดียวกัน อพยากตมุลเหล่านั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกัน ก็ใช่ ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน ก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับอพยากตมุล ที่เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมุล แต่ไม่ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

องค์ธรรมของปริมโกฏฐาส ได้แก่ อพยากตมุล ๓

องค์ธรรมของปัจฉิมโกฏฐาส ได้แก่

สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๕ (เว้นอพยากตมุล ๓)

สเหตุกวิปาก และสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗

สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจฉิมโวการภูมิ

- (ข) รูปซึ่งมีนามเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เป็นนามมูล แต่ไม่ใช่เป็นนาม, นามธรรม มีมูลที่เป็นนามมูลก็ใช่ เป็นนามก็ใช่.

องค์ธรรมของปริมโกฏฐาส ได้แก่ สเหตุกจิตตชรูป ๑๗

ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจฉิมโวการภูมิ ปัจฉิมโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

องค์ธรรมของปัจฉิมโกฏฐาส ได้แก่ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

๔๒. ให้แปล และวิชันนาในบทดังต่อไปนี้ พร้อมแสดงองค์ธรรม (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

ก. เยเกจิ อพยากตา ฐมา, สพุเพ เต อพยากตมุลกาติ ? (56, 63)

ข. เย วา ปน อพยากตมุลกา, สพุเพ เต ฐมา อพยากตาติ ? (46).....หน้า 38)

ตอบ ก. แปลว่า

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่เป็นอพยากตะ มีอยู่,  
ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีมูลที่เป็นอพยากตะ ไซ้ไหม ?

วิชันนา อเหตุกํ อพยากตํ น อพยากตมุลกํ, สเหตุกํ อพยากตํ อพยากตมุลกํ.

อพยากตะที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลที่เป็นอพยากตะ,

อพยากตะที่เป็นสเหตุกะ มีมูลที่เป็นอพยากตะ.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

เยเกจิ อพยากตา ฐมา เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต อพยากตมุลกา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นฉันทะ)

อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป

(ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ) พาหิรรูป อตุชรูป อาหารชรูป

อสังญูสตัดปฏิสนธิกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน

และ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘

สเหตุกวิปาก และสเหตุกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ข. แปลว่า

หรือว่า ธรรมเหล่าใด มีมูลที่เป็นอพยากตะ มีอยู่,

ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด เป็นอพยากตะ ไซ้ไหม ?

วิชันนา อามนตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจฉา

เย วา ปน อพยากตมุลกา เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต ฐมา อพยากตา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘

สเหตุกวิปาก และสเหตุกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ข้อ 43 อพยากตบท มูลกนัย มุลยมกะ อนุโลมปุจฉา

๔๓. อพยากตบท มูลกนัย มุลยมกะ มีคำปุจฉาวิสัยนา เฉพาะอนุโลมปุจฉา  
พร้อมคำแปล องค์ธรรม ว่าอย่างไร? (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (48).....หน้า 38)

ตอบ อนุโลมปุจฉา

เยเกจิ อพยากตา ฐมา, สพุเพ เต อพยากตมูลกาติ ?

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่เป็นอพยากตะ มีอยู่,

ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีมูลที่เป็นอพยากตะ ใช่ไหม ?

วิสัยนา อเหตุกํ อพยากตํ น อพยากตมูลกํ, สเหตุกํ อพยากตํ อพยากตมูลกํ.

อพยากตะที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลที่เป็นอพยากตะ,

อพยากตะที่เป็นสเหตุกะ มีมูลที่เป็นอพยากตะ.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

เยเกจิ อพยากตา ฐมา เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต อพยากตมูลกา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นฉันทะ)

อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป

(ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ) พหिरูป อุตฺตชรูป อาหารชรูป

อสังญสัจตตปฏิสนธิกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน

และ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘

สเหตุกวิปาก และสเหตุกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่

สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘

สเหตุกวิปาก และสเหตุกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ เท่านั้น

๔๔. จงแปลปุจฉา และจงวิสัยนาในปุจฉาต่อไปนี้ พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม

(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) เยเกจิ อพยากตา ฐมา, สพุเพ เต อพยากตมูลกาติ ?

ตอบ แปลว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่เป็นอพยากตะ มีอยู่, (53, 60, 61).....หน้า 38)

ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีมูลที่เป็นอพยากตะ ใช่ไหม ?

วิสัยนา อเหตุกํ อพยากตํ น อพยากตมูลกํ, .....(ที่เหลือ ตอบเหมือนข้อ ๔๓)

- ข้อ 45 ก. อพยากตบพ มูลกนัย มูลยมกะ อนุโลมปจณา  
 ข. อพยากตบพ มูลนัย เอกมูลยมกะ ปฏิโลมปจณา

๔๕. จงวิสังขนาแปล ในปจณาดังต่อไปนี้ พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม (จำแนกโกฏฐาสเฉพาะข้อ ข.)

ก. เยเกจิ อพยากตา ธมฺมา, สพุเพ เต อพยากตมูลกาติ ? (55, 58).....หน้า 38, 33)

ข. เย วา ปน อพยากตมูลเณ เอกมฺลา, สพุเพ เต ธมฺมา อพยากตาติ ?

ตอบ (ก) วิสังขนา

อเหตุกํ อพยากตํ น อพยากตมูลกํ, .....(ที่เหลือ ตอบเหมือนข้อ ๔๓)

(ข) วิสังขนา อามนฺตา ใช้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในปฏิโลมปจณา

เย วา ปน อพยากตมูลเณ เอกมฺลา เป็น สันนิฏฐานบพ

สพุเพ เต ธมฺมา อพยากตา เป็น สังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ได้แก่

สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘

สเหตุกวิปาก และสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุวัการภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบพ เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบพนี้เป็น ปัญญาปัญหา

ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่านี้ มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยากตมูล มีอยู่,

ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด เป็นอพยากตะ ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสังขนาว่า อามนฺตา

ซึ่งเป็นคำวิสังขนา รับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ

เพราะว่า สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘

สเหตุกวิปาก และสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุวัการภูมิ

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ เหล่านั้น ก็เป็นอพยากตะด้วย

ข้อ 46 อพยากตบท มูลกนัย มุลยมกะ ปฏิโลมปุจจา

๔๖. จงวิสังหาในปุจจาดังต่อไปนี้ เป็นภาษาบาลีไทย องค์ธรรม (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)  
 เย วา ปน อพยากตมุลกา, สพุเพ เต ฐมา อพยากตาติ ? (58).....หน้า 38)

ตอบ วิสังหา อามนุตา ไช.

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจจา

เย วา ปน อพยากตมุลกา เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต ฐมา อพยากตา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘

สเหตุกวิปาก และสเหตุกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป  
 ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ข้อ 47 ก. อพยากตบท มูลกนัย เอกมุลยมกะ อนุโลมปุจจา

ข. อพยากตบท มูลกนัย มุลยมกะ อนุโลมปุจจา

๔๗. จงแปลวิภังคบาลี และแสดงองค์ธรรม ดังต่อไปนี้ ? (54).....หน้า 39, 32)

ก. สเหตุกํ อพยากตํ อพยากตมุลเลน เอกมุลกํ.

ข. อวเสสา อพยากตา ฐมา น อพยากตมุลลา.

ตอบ ก. อพยากตะที่เป็นสเหตุกะ มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยากตมุล.

องค์ธรรมได้แก่ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘

สเหตุกวิปาก และสเหตุกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป  
 ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ

ข. อพยากตธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าอพยากตมุล.

องค์ธรรมได้แก่ วิปากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๕ (เว้นอพยากตมุล ๓) รูป ๒๘ นิพพาน

ข้อ 48 อพยากตบท มุลมุลกนัย มุลยมกะ ปฏิโลมปุจฉา

๔๘. จงแปลคำปุจฉา และวิสัชนาเป็นบาลี ไทย แสดงองค์ธรรม ดังต่อไปนี้ ?

เย วา ปน อพยากตมุลมุลกา, สพุเพ เต ธมฺมา อพยากตาติ ? (56).....หน้า 42)

ตอบ หรือว่า ธรรมเหล่าใด มีมูลที่เป็นอพยากตมูล มีอยู่,

ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด เป็นอพยากตะ ใช่ไหม ?

วิสัชนา อามนฺตา ใช่.

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจฉา

เย วา ปน อพยากตมุลมุลกา เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต ธมฺมา อพยากตา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘

สเหตุกวิปาก และสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุวัการภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ข้อ 49 อพยากตบท มุลมุลกนัย อัญญมัญญมุลยมกะ ปฏิโลมปุจฉา

๔๙. เย วา ปน อพยากตมุลเลน อญฺญมญฺญมุลมุลกา, สพุเพ เต ธมฺมา อพยากตาติ ?

(จงวิสัชนาเป็นบาลี และแสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาสด้วย)

ตอบ วิสัชนาเป็นบาลี อามนฺตา (45).....หน้า 44)

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อพยากตมูล ๓

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจจาปัญหา

ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใด ชื่อว่ามูลที่เรียกว่า เป็นมูลซึ่งกันและกันกับอพยกตามูล มีอยู่,

ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด เป็นอพยากตะ ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า อามนฺตา

ซึ่งเป็นคำวิสัชนา รับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท

เพราะว่า อพยากตมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น ก็เป็นอพยากตะด้วย

๕๐. จงวิชันนาเป็นบาลีและไทย พร้อมทั้งองค์ธรรม ในคำปุจฉาดังต่อไปนี้ (50, 62)  
 เยเกจิ อพฺยากตา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยากตมฺULEน เอกมฺูลมฺูลกาติ ? (หน้า 43)

ตอบ วิชันนาเป็นบาลีและไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม ดังนี้

วิชันนา อเหตุกํ อพฺยากตํ อพฺยากตมฺULEน น เอกมฺูลมฺูลกํ,  
 สเหตุกํ อพฺยากตํ อพฺยากตมฺULEน เอกมฺูลมฺูลกํ.  
 อพฺยากตะที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมฺูลที่เรียกว่า เป็นมฺูลอันเดียวกันกับอพฺยากตมฺูล,  
 อพฺยากตะที่เป็นสเหตุกะ มีมฺูลที่เรียกว่า เป็นมฺูลอันเดียวกันกับอพฺยากตมฺูล.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

เยเกจิ อพฺยากตา ธมฺมา เป็น สันนิฏฺฐานบท

สพฺเพ เต อพฺยากตมฺULEน เอกมฺูลมฺูลกา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฺฐานบท ได้แก่

อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นฉันทะ)

อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป

(ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ) พาหิรรูป อุตฺตชรูป อาหารชรูป

อสังญสัตตปฏิสนธิกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน

และ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘

สเหตุกวิปาก และสเหตุกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่

สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘

สเหตุกวิปาก และสเหตุกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ เท่านั้น

หรือ องค์ธรรมของสันนิฏฺฐานบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๕๑. จงแปลในคำวิธาน ดังต่อไปนี้ ? (47, 51).....หน้า 8, 26, 48)

- ก. มูลานี ยานี เอกโต อุปปชฺชนติ กุสลมูลานี เอกมูลานี เจว อญฺญมญฺญมูลานี จ, อวเสสา กุสลมูลสหชาตา ธมฺมา กุสลมูลเณ เอกมฺลา น จ อญฺญมญฺญมฺลา.  
 ข. อกุสลสมฺภูจํหํ รูปํ อกุสลมูลเณ เอกมฺลํ น อกุสลํ, อกุสลํ อกุสลมูลเณ เอกมฺลกญฺเจว อกุสลญฺจ.  
 ค. นเวว นามมูลมูลานี, อวเสสา นามมา ธมฺมา น นามมูลมฺลา.

ตอบ มีคำแปลดังนี้

- ก. กุศลมูลเหล่าใด เกิดขึ้นคราวเดียวกัน  
 กุศลมูลเหล่านั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันก็ใช่ ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับกุศลมูล ที่เหลือนอกนั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูล แต่ไม่ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.  
 ข. รูปซึ่งมีอกุศลเป็นสมุฏฐาน มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นอกุศล, อกุศลธรรม มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลก็ใช่ เป็นอกุศลก็ใช่.  
 ค. กุศลมูล ๓ อกุศลมูล ๓ อพยากตมูล ๓ รวม ๙ เท่านั้น ชื่อว่ามูลที่เป็นนามมูล, นามธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ามีมูลที่เป็นนามมูล.

๕๒. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ในคำบาลีต่อไปนี้ (43, 44, 47, 53).....หน้า 8, 29)

- ก. อวเสสา กุสลมูลสหชาตา ธมฺมา กุสลมูลเณ เอกมฺลา น จ อญฺญมญฺญมฺลา ?  
 ข. อกุสลํ อกุสลมูลเณ เอกมฺลมูลกญฺเจว อกุสลญฺจ ? (47).....เอกมูลมูลกญฺเจว)

ตอบ

- ก. ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับกุศลมูล ที่เหลือนอกนั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูล แต่ไม่ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.  
 องค์ธรรมได้แก่ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕ (เว้นกุศลมูล ๓) กุศลจิตตชรูป ๑๗  
 ข. อกุศลธรรม มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูลก็ใช่ เป็นอกุศลก็ใช่.  
 องค์ธรรมได้แก่ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

## ข้อ ๕ นามบท

ข้อ 53 หน้า 45 ข้อมูลเฉพาะบท

นามบท มุลนัย มุลยมกะ อนุโลมปจณา

53. เยเกจิ นามา ธมฺมา, สพุเพ เต นามมฺลาติ ?

จงวิสันหาพร้อมทั้งคำแปล แสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส (59)

๕๓. จงวิสันหาในปจณาดังต่อไปนี้ เป็นบาลีไทย และแสดงองค์ธรรม

จำแนกโกฏฐาสเฉพาะ มาตุ ? (55, 60).....หน้า 45)

เยเกจิ นามา ธมฺมา, สพุเพ เต นามมฺลาติ ?

ตอบ วิสันหา

นเวว นามมฺลานิ, อวเสสา นามา ธมฺมา น นามมฺลา.

กุศลมูล ๓ อกุศลมูล ๓ อพยากตมูล ๓ รวม ๙ เท่านั้น ชื่อว่านามมูล,  
นามธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อนามมูล.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปจณา

เยเกจิ นามา ธมฺมา เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต นามมฺลา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ จิต ๘๘ เจตสิก ๕๒ นิพพาน

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ นามมูล ๙ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา

ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่เป็นนาม มีอยู่,  
ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่านามมูล ใช่ไหม.

พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา นามมูล ๙

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส  
ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า นเวว นามมฺลานิ

แล้วทรงยกเอา จิต ๘๘ เจตสิก ๔๖ (เว้นนามมูล ๙) นิพพาน

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส  
มีการปฏิเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า อวเสสา นามา ธมฺมา น นามมฺลา

คำวิสันหาในอนุโลมปจณานี้เป็น สรุบทัสสนวิสันหา ที่มีวิภังค์โดยอ้อม

## ข้อ 54 นามบท มุลนัย มุลยมกะ ปฏิโลมปจณา

๕๔. เย วา ปน นามมุลลา, สพุเพ เต ธมฺมา นามาติ ? (55, 59, 60)

จงวิสังขนาพร้อมทั้งคำแปล แสดงองค์ธรรม (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (หน้า 45)

ตอบ วิสังขนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปจณา

เย วา ปน นามมุลลา เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต ธมฺมา นามา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ นามมุล ๙

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

## ข้อ 55 นามบท มุลนัย เอกมุลยมกะ ปฏิโลมปจณา

๕๕. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ในคำบาลีต่อไปนี้ ? (53).....หน้า 46)

นามสมุฏฺฐานํ รูปํ นามมุลเลน เอกมุลํ น นามํ.

ตอบ รูปซึ่งมีนามเป็นสมุฏฐาน มีมุลเป็นอันเดียวกันกับนามมุล แต่ไม่ใช่เป็นนาม.  
องค์ธรรมได้แก่ สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ  
ปัจจุโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

## ข้อ 56 นามบท มุลนัย อัญญมัญญมุลยมกะ อนุโลมปจณา

๕๖. จงวิสังขนาในปจณาดังต่อไปนี้ เป็นภาษาบาลีไทย แสดงองค์ธรรม (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

เยเกจิ นามมุลเลน เอกมุลลา ธมฺมา, สพุเพ เต นามมุลเลน อญฺญมญฺญมุลลาติ ?

ตอบ วิสังขนา (54, 56, 63).....หน้า 47)

มุลลา นิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ นามมุลลา นิ เอกมุลลา นิ เจว อญฺญมญฺญมุลลา นิ จ,

อวเสสา นามมุลสหชาตา ธมฺมา นามมุลเลน เอกมุลลา น จ อญฺญมญฺญมุลลา.

นามมุลเหล่าใด เกิดขึ้นคราวเดียวกัน

นามมุลเหล่านั้น มีมุลเป็นอันเดียวกันก็ไซ้ ชื่อว่าเป็นมุลซึ่งกันและกันก็ไซ้,

ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับนามมุล ที่เหลือนอกนั้น

มีมุลเป็นอันเดียวกันกับนามมุล แต่ไม่ชื่อว่าเป็นมุลซึ่งกันและกัน.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปจณา

เยเกจิ นามมุลเลน เอกมุลลา ธมฺมา เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต นามมุลเลน อญฺญมญฺญมุลลา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖ (เว้นนามมุล ๙)

สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ ปัจจุโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

และ นามมุล ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมุลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ นามมุล ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมุลจิต ๒) เท่านั้น

๕๗. เยเกจิ นามมูเลน เอกมูลา ธมฺมา, สพุเพ เต นามมูเลน อญฺญมญฺญมูลาติ ?

ขอลถามในภาษาบาลีที่ยกมานี้ ดังนี้ (58).....หน้า 47)

ก. แปลเป็นภาษาไทย ว่าอย่างไร ?

ข. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่อะไร ?

ค. ส่วนสังสยบทนั้น จะแสดงว่า องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น ซึ่งเป็นไปในทำนองเดียวกันกับที่แสดงไว้ ในปวัตติวาระของชั้นธมฺมกะนั้น ได้หรือไม่ เพราะเหตุใด ?

ตอบ ก. ภาษาบาลีที่ยกมานี้ แปลว่า

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล มีอยู่,  
ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมูล ใช่ไหม ?

ข. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖ (เว้นนามมูล ๙)

สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ

ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

และ นามมูล ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

ค. จะแสดงว่า องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น เช่นนี้ไม่ได้

เพราะคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา

คำวิสัยนาของคำถามนี้เป็น สรูปทสสนวิสัยนา ที่มีวิภังค์โดยอ้อม

และองค์ธรรมหมวดหลัง ไม่ใช่นามมูล ๙

(ตามที่แสดงว่า องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น)

องค์ธรรมหมวดหลังที่ถูกต้อง ก็เป็นองค์ธรรมของสังสยบทไม่ได้ โดยประการทั้งปวง

เพราะว่าองค์ธรรมหมวดหลัง เป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้บทเดียวเท่านั้น

ดังนั้นการแสดงว่า องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น จึงไม่ถูกต้อง

แต่ถ้าเป็น ปริปัญณปัญหา สรูปทสสนวิสัยนา ที่มีวิภังค์โดยตรงแล้ว

การแสดงว่า องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลังเท่านั้น ย่อมถูกต้องอย่างแน่นอน

เมื่อเป็นเช่นนี้ ในข้อ ค. นี้ องค์ธรรมที่ถูกต้อง ได้แก่อะไร

ก็ต้องตอบว่า องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดแรก คือ นามมูล ๙

(เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

หรือ ตอบตามที่อาจารย์พระสัทธัมมโชติกะ ฐัมมาจริยะ แสดงไว้ในมุลยมกะ ก็ได้เช่นเดียวกัน

- ข้อ 58 ก. นามบท มูลกนัย มูลยมกะ อนุโลมปุจฉา  
 ข. นามบท มูลมูลกนัย มูลยมกะ ปฏิโลมปุจฉา

๕๘. จงวิเคราะห์ในปัญหาดังต่อไปนี้ เป็นบาลีไทย และแสดงองค์ธรรม  
 (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (57, 61, 63).....หน้า 51, 55)

ก. เยเกจิ นามา ฐมา, สพุเพ เต นามมูลกาติ ?

ข. เย วา ปน นามมูลมูลกา, สพุเพ เต ฐมา นามาติ ?

ตอบ ก. วิสัชนา

อเหตุกํ นามํ น นามมูลกํ, สเหตุกํ นามํ นามมูลกํ.

นามธรรมที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีนามมูล, นามธรรมที่เป็นสเหตุกะ มีนามมูล.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

เยเกจิ นามา ฐมา เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต นามมูลกา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นฉันทะ)

โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน

และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

(ข) วิสัชนา

นามสมุฏฐานํ รูปํ นามมูลมูลกํ น นามํ, นามํ นามมูลมูลกญฺเจว นามญ.

รูปซึ่งมีนามเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เป็นนามมูล แต่ไม่ใช่เป็นนาม,

นามธรรม มีมูลที่เป็นนามมูลก็ใช่ เป็นนามก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจฉา

เย วา ปน นามมูลมูลกา เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต ฐมา นามา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ

ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

๕๙. จงแสดงองค์ธรรม นามธรรมที่เป็นอเหตุกะ และนามธรรมที่เป็นสเหตุกะ (44)

ตอบ อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นฉันทะ) โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน  
สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

ข้อ 60 ก. นามบท มุลกนัย มุลยมกะ ปฏิโลมปุจจา

ข. นามบท มุลนัย อัญญมัญญมุลยมกะ อนุลอมปุจจา

๖๐. จงวิชันนาพร้อมคำแปล และแสดงองค์ธรรม ของปริมโกฏฐาสและปัจฉิมโกฏฐาส  
ในคำถามต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (48, 52).....หน้า 52, 47)

ก. เย วา ปน นามมุลกา, สพุเพ เต ธมฺมา นามาติ ?

ข. เยเกจิ นามมุลเลน เอกมุลลา ธมฺมา, สพุเพ เต นามมุลเลน อญฺญมญฺญมุลลาติ ?

ตอบ ก. วิชันนา

นามสมุฏฐานัน รุป นามมุลกํ น นามํ, นามํ นามมุลกญฺเจว นามญจ.

รูปซึ่งมีนามเป็นสมุฏฐานัน มีนามมุล แต่ไม่ใช่เป็นนาม,

นามธรรม มีนามมุลก็ใช่ เป็นนามก็ใช่.

องค์ธรรมของปริมโกฏฐาส ได้แก่ สเหตุกจิตตชรูป ๑๗

ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ ปัจจุโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

องค์ธรรมของปัจฉิมโกฏฐาส ได้แก่ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

(ข) วิชันนา

มุลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ นามมุลานิ เอกมุลานิ เจว อญฺญมญฺญมุลานิ จ,

อวเสสา นามมุลสหชาตา ธมฺมา นามมุลเลน เอกมุลลา น จ อญฺญมญฺญมุลลา.

นามมุลเหล่าใด เกิดขึ้นคราวเดียวกัน

นามมุลเหล่านั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันก็ใช่ ชื่อว่าเป็นมุลซึ่งกันและกันก็ใช่,

ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับนามมุล ที่เหลือนอกนั้น

มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมุล แต่ไม่ชื่อว่าเป็นมุลซึ่งกันและกัน.

องค์ธรรมของปริมโกฏฐาส ได้แก่ นามมุล ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของปัจฉิมโกฏฐาส ได้แก่ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖ (เว้นนามมุล ๙)

สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ  
ปัจจุโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

ข้อ 61 นามบท มุลกนัย มุลยมกะ ปฏิโลมปุจฉา

๖๑. จงวิชันภาพพร้อมคำแปล และแสดงองค์ธรรม ในคำปุจฉาต่อไปนี้  
(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) เย วา ปน นามมุลกา, สพุเพ เต ธมฺมา นามาติ ?

ตอบ วิชันนา (54, 62).....หน้า 52)

นามสมุฏฐานัน รูป นามมุลกํ น นามํ, นามํ นามมุลกญฺเจว นามญจ.  
รูปซึ่งมีนามเป็นสมุฏฐานัน มีนามมุล แต่ไม่ใช่เป็นนาม,  
นามธรรม มีนามมุลก็ใช่ เป็นนามก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจฉา

เย วา ปน นามมุลกา เป็น สันนิฏฐานบท  
สพุเพ เต ธมฺมา นามา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ  
ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป  
และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ข้อ 62 นามบท มุลกนัย อัญญมัญญมุลยมกะ อนุโลมปุจฉา

๖๒. จงวิชันาบาลีไทย แสดงองค์ธรรม (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) ในคำปุจฉาต่อไปนี้  
เยเกจิ นามมุลเลน เอกมุลกา ธมฺมา, สพุเพ เต นามมุลเลน อญฺญมญฺญมุลกาติ ?

ตอบ วิชันนา (50).....หน้า 54)

มุลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ นามมุลานิ เอกมุลกานิ เจว อญฺญมญฺญมุลกานิ จ,  
อวเสสา นามมุลสหชาตา ธมฺมา นามมุลเลน เอกมุลกา น จ อญฺญมญฺญมุลกา.  
นามมุลเหล่าใด เกิดขึ้นคราวเดียวกัน  
นามมุลเหล่านั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันก็ใช่ มีมูลซึ่งกันและกันก็ใช่,  
ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับนามมุล ที่เหลือนอกนั้น  
มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมุล แต่ไม่ใช่มีมูลซึ่งกันและกัน.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

เยเกจิ นามมุลเลน เอกมุลกา ธมฺมา เป็น สันนิฏฐานบท  
สพุเพ เต นามมุลเลน อญฺญมญฺญมุลกา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖ (เว้นนามมุล ๙) สเหตุกจิตตชรูป ๑๗  
ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป  
และ นามมุล ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ นามมุล ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

๖๓. จงแปล วิสัชนาบาลีไทย แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในคำปุจฉาต่อไปนี้ พร้อมทั้งแสดงว่าอยู่ใน วาระ, บท, นัย, ยมกะ ไດ ? (46).....หน้า 54)

เยเกจิ นามมูเลน เอกมุลกา ฐมา, สพุเพ เต นามมูเลน อญมมญมุลกาติ ?

ตอบ แปลอนุโลมปุจฉา

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล มีอยู่,

ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีมูลซึ่งกันและกันกับนามมูล ไซ้ไหม ?

วิสัชนา มุลานิ ยานิ เอกโต อุปปชฺชนติ นามมุลานิ เอกมุลกานิ เจว อญมมญมุลกานิ จ,

อวเสสา นามมุลสหชาตา ฐมา นามมูเลน เอกมุลกา น จ อญมมญมุลกา.

นามมุลเหล่าใด เกิดขึ้นคราวเดียวกัน

นามมุลเหล่านั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันก็ไซ้ มีมูลซึ่งกันและกันก็ไซ้,

ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับนามมูล ที่เหลือนอกนั้น

มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล แต่ไม่ไซ้มีมูลซึ่งกันและกัน.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจฉา

เยเกจิ นามมูเลน เอกมุลกา ฐมา เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต นามมูเลน อญมมญมุลกา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖ (เว้นนามมูล ๙)

สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ ปัจจุโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

และ นามมูล ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ นามมูล ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริบูรณ์ปัญหา

ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล มีอยู่,

ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีมูลซึ่งกันและกันกับนามมูล ไซ้ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา นามมูล ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส

ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า มุลานิ ยานิ เอกโต อุปปชฺชนติ นามมุลานิ เอกมุลกานิ เจว อญมมญมุลกานิ จ

แล้วทรงยกเอา สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖ (เว้นนามมูล ๙) สเหตุกจิตตชรูป ๑๗

ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ ปัจจุโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจจุโกฏฐาส

มีการปฏิเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า อวเสสา นามมุลสหชาตา ฐมา นามมูเลน เอกมุลกา น จ อญมมญมุลกา

คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็น สรุบทัสสนวิสัสนา ที่มีวิภังค์โดยอ้อม

และคำปุจฉานี้อยู่ใน มุลวาระ นามบท มุลกนัย อัญญมัญญมุลยมกะ

- ข้อ 64 ก. นามบท มุลกนัย อัญญมัญญมุลยมกะ อนุโลมปจจา  
ข. นามบท มุลมุลกนัย อัญญมัญญมุลยมกะ อนุโลมปจจา

๖๔. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ในวิกังคบาลีดังต่อไปนี้ พร้อมทั้งแสดงว่า

ธรรมเหล่านี้อยู่ในวาระ, บท, นัย, ยมกะ, ไต ? (45).....หน้า 54, 57)

- ก. มุลาหิ ยาหิ เอกโต อุปุปชชหุติ นามมุลลาหิ เอกมุลกาหิ เจว อญญมญญมุลกาหิ จ,  
ข. อวเสสา นามมุลสหชาตา ธมมา นามมุลเลน เอกมุลมุลกา น จ อญญมญญมุลมุลกา.

ตอบ ก. นามมุลเหล่านี้ เกิดขึ้นคราวเดียวกัน

นามมุลเหล่านี้ มีมูลเป็นอันเดียวกันก็ใช่ มีมูลซึ่งกันและกันก็ใช่.

องค์ธรรมได้แก่ นามมุล ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

ธรรมเหล่านี้อยู่ในมูลวาระ นามบท มุลกนัย อัญญมัญญมุลยมกะ

- ข. ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับนามมุล ที่เหลือนอกนั้น

มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับนามมุล แต่ไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

องค์ธรรมได้แก่ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖ (เว้นนามมุล ๙) สเหตุกจิตตชรูป ๑๗

ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

ธรรมเหล่านี้อยู่ในมูลวาระ นามบท มุลมุลกนัย อัญญมัญญมุลยมกะ

- ข้อ 65 นามบท มุลมุลกนัย อัญญมัญญมุลยมกะ อนุโลมปจจา

๖๕. เยเกจิ นามมุลเลน เอกมุลมุลกา ธมมา, สพุเพ เต นามมุลเลน อญญมญญมุลมุลกาติ ?

จงแสดงองค์ธรรม (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (44).....หน้า 57)

ตอบ ในอนุโลมปจจา

เยเกจิ นามมุลเลน เอกมุลมุลกา ธมมา เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต นามมุลเลน อญญมญญมุลมุลกา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖ (เว้นนามมุล ๙)

สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ

ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

และ นามมุล ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ นามมุล ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

๖๖. จงตั้งปุจฉาวิสัชนา ในมูลวาระ นามบท มูลมูลกนัย แห่งเอกมูลยมกะ (49)  
เฉพาะอนุโลมปุจฉา ทั้งบาลีคำแปล แสดงองค์ธรรม (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (หน้า 56)

ตอบ เยเกจิ นามา ฐมา, สพุเพ เต นามมูลน เอกมูลมูลกาทิ ?

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่เป็นนาม มีอยู่,

ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูล ใช่ไหม ?

วิสัชนา อเหตุกํ นามํ นามมูลน น เอกมูลมูลกํ,

สเหตุกํ นามํ นามมูลน เอกมูลมูลกํ.

นามธรรมที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูล,

นามธรรมที่เป็นสเหตุกะ มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูล.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

เยเกจิ นามา ฐมา เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต นามมูลน เอกมูลมูลกา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นฉันทะ)

โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน

และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

๖๗. จงแปลคำวิศษณาดังต่อไปนี้ เป็นภาษาไทยมาให้ถูกต้อง ? (45).....หน้า 45, 49, 53)

ก. นเวว นามมูลานิ, อวเสสา นามา ฐมา น นามมูลา.

ข. นามสมุฏฐานํ รูปํ นามมูลน เอกมูลมูลํ น นามํ,

นามํ นามมูลน เอกมูลมูลญเจว นามญจ.

ค. อเหตุกํ นามํ นามมูลน น เอกมูลกํ, สเหตุกํ นามํ นามมูลน เอกมูลกํ.

ตอบ

ก. กุศลมูล ๓ อกุศลมูล ๓ อพยากตมูล ๓ รวม ๙ เท่านั้น ชื่อว่านามมูล,  
นามธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อนามมูล.

ข. รูปซึ่งมีนามเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูล แต่ไม่ใช่เป็นนาม,  
นามธรรม มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูลก็ใช่ เป็นนามก็ใช่.

ค. นามธรรมที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล,  
นามธรรมที่เป็นสเหตุกะ มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล.

- ข้อ 68 ก. นามบท มุลมุลกนัย อัญญมัญญมุลยมกะ อนฺโถมปฺจฉา  
 ข. นามบท มุลมุลกนัย อัญญมัญญมุลยมกะ ปฏฺฐิโถมปฺจฉา

๖๘. จงวิสังขนา และแสดงองค์ธรรม ในปัญหาดังต่อไปนี้ (49, 51).....หน้า 57)

ก. เยเกจิ นามมฺULEน เอกมฺULมฺULกา ฐมฺMA, สฬฺPE เต นามมฺULEน อญฺญมญฺญมฺULมฺULกาติ ?  
 (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

ข. เย วา ปน นามมฺULEน อญฺญมญฺญมฺULมฺULกา, สฬฺPE เต ฐมฺMA นามาติ ?

ตอบ ก. วิสังขนา

มฺULกา นิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ นามมฺULกา นิ เอกมฺULมฺULกา นิ เจว อญฺญมญฺญมฺULมฺULกา นิ จ,  
 อวเสสา นามมฺULสหาชตา ฐมฺMA นามมฺULEน เอกมฺULมฺULกา น จ อญฺญมญฺญมฺULมฺULกา.

นามมฺULเหล่าใด เกิดขึ้นคราวเดียวกัน

นามมฺULเหล่านั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่,  
 ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับนามมฺUL ที่เหลือนอกนั้น

มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับนามมฺUL แต่ไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

แสดงองค์ธรรมในอนฺโถมปฺจฉา

เยเกจิ นามมฺULEน เอกมฺULมฺULกา ฐมฺMA เป็น สันนิฏฐานบท

สฬฺPE เต นามมฺULEน อญฺญมญฺญมฺULมฺULกา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖ (เว้นนามมฺUL ๙)

สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ ปัจจุโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป  
 และ นามมฺUL ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ นามมฺUL ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

(ข) วิสังขนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในปฏฺฐิโถมปฺจฉา

เย วา ปน นามมฺULEน อญฺญมญฺญมฺULมฺULกา เป็น สันนิฏฐานบท

สฬฺPE เต ฐมฺMA นามา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ นามมฺUL ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา

ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใด มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมฺUL มีอยู่,  
 ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด เป็นนาม ไซไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสังขนาว่า อามนฺตา

ซึ่งเป็นคำวิสังขนา รับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท

เพราะว่า นามมฺUL ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นนามด้วย

# ชั้นมัธยมศึกษา

## ข้อ ๖ ปณัตติวาระ

69. ในชั้นมัธยมศึกษา มีมหาวาระกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ให้อธิบายความหมายของวาระนั้นๆ มาด้วย

๖๙. ในชั้นมัธยมศึกษา มีวาระกี่อย่าง คืออะไรบ้าง (50, 52, 56, 58, 62)

ให้อธิบายความหมายของวาระนั้น ๆ มาด้วย ? (43, 47, 54, 57, 60)

ตอบ ในชั้นมัธยมศึกษา มีวาระ ๓ อย่าง คือ (หน้า 60, 61)

๑. ปณัตติวาระ      ๒. ปวัตติวาระ      ๓. ปริญญาวาระ

อธิบายความหมายของวาระทั้ง ๓ ดังนี้

๑. ปณัตติวาระ      เป็นวาระที่พระพุทธองค์ทรงแสดง โดยการจำแนกชื่อของชั้น, อายุ, ฐานะ, ชาติ เป็นต้น เป็นวาระที่ทรงแสดงเพื่อจะให้อรรถาธิบายถึงปริยัติญาณ

๒. ปวัตติวาระ      เป็นวาระที่พระพุทธองค์ทรงแสดงถึง ความเป็นไปของชั้น, อายุ, ฐานะ, ชาติ เป็นต้น โดยความเกิด ดับ (อุปาทะ, นิโรธ) เป็นวาระที่ทรงแสดงเพื่อจะให้อรรถาธิบายถึงวิปัสสนาญาณ

๓. ปริญญาวาระ      เป็นวาระที่พระพุทธองค์ทรงแสดงถึง การกำหนดรู้ชั้น, อายุ, ฐานะ, ชาติ เป็นต้น โดยปริญญาสาม คือ ๑. ญาตปริญญา ๒. ตีรณปริญญา ๓. ปหานปริญญา เป็นวาระที่ทรงแสดงเพื่อจะให้อรรถาธิบายถึงมคคญาณ

๗๐. คำว่า ญาตปริญญา ตีรณปริญญา ปหานปริญญา หมายความว่าอย่างไร ? (43, 55, 63)

ตอบ ญาตปริญญา การกำหนดรู้ลักษณะ รส ปัจจุปัฏฐาน ปทัฏฐาน (หน้า 62)

ของรูปนาม ชั้น ๕ เป็นต้น ตามความเป็นจริง

ตีรณปริญญา การกำหนดรู้รูปนาม ชั้น ๕ เป็นต้น โดยความเป็นอนิจจะ, ทุกขะ, อนัตตะ

ปหานปริญญา การประหานฉันทราคะ คือ ความพอใจในรูปนาม ชั้น ๕ เป็นต้น โดยอหัตตมคคญาณ

71. ในปณัตติวาระนิตเทส มีวาระหรือนยวาระ กี่อย่าง คืออะไรบ้าง  
ให้แสดงพร้อมความหมาย ? (47, 54, 57, 58, 60)

๗๑. ในปณัตติวาระนิตเทส มีวาระกี่อย่าง คืออะไรบ้าง (50, 52, 55, 56, 63)  
ให้อธิบายความหมายของวาระนั้น ๆ มาด้วย ? (หน้า 62)

ตอบ ในปณัตติวาระนิตเทส มีวาระ ๔ อย่าง คือ

- |                  |                          |
|------------------|--------------------------|
| ๑. ปทโสธรวาระ    | ๒. ปทโสธรมูลจักกวาระ     |
| ๓. สุทธชั้นธวาระ | ๔. สุทธชั้นธรมูลจักกวาระ |

อธิบายความหมายของวาระทั้ง ๔ ดังนี้

- |                          |                                                                                                                                        |
|--------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ๑. ปทโสธรวาระ            | เป็นวาระที่พระพุทธองค์ทรงแสดง โดยการชำระบทแห่งชั้นที่ ๕ เป็นต้น                                                                        |
| ๒. ปทโสธรมูลจักกวาระ     | เป็นวาระที่พระพุทธองค์ทรงแสดง โดยการชำระบทแห่งชั้นที่ ๕ แล้วหมั่นไปโดยความเป็นมูละ, มูลี                                               |
| ๓. สุทธชั้นธวาระ         | เป็นวาระที่พระพุทธองค์ทรงแสดง แยกชั้นที่ ๕ ออกเป็นบท ๆ แล้วทรงแสดงโดยเฉพาะ ไม่ปะปนกับชั้นอื่น                                          |
| ๔. สุทธชั้นธรมูลจักกวาระ | เป็นวาระที่พระพุทธองค์ทรงแสดง แยกชั้นที่ ๕ ออกเป็นบทหนึ่ง ๆ ไว้โดยเฉพาะๆ แล้ว ก็ทรงยกเอาชั้นอื่นๆ มาจำแนก หมั่นไปโดยความเป็นมูละ, มูลี |

๗๒. จงแสดงองค์ธรรม ของปุจฉาบาลีดังต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

น สงฺขารรา, น ขนฺโธติ ? (45).....หน้า 100)

ตอบ องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ นิพพาน บัญญัติ  
องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน



๗๕. จงแสดงองค์ธรรม ในข้อปัญหาดังต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

- |                            |                                 |
|----------------------------|---------------------------------|
| ก. น รูป, น รูปกฺขณฺโหติ ? | ข. น สญฺญากฺขณฺโห, น สญฺญาติ ?  |
| ค. น เวทนา, น ขนฺโหติ ?    | ง. น ขนฺธา, น สงฺขารกฺขณฺโหติ ? |

ตอบ แสดงองค์ธรรม (49, 51).....หน้า 73, 75, 98, 100)

(ก) ในอนุโลมปุจฉา

น รูป เป็น สันนิฏฐานบท

น รูปกฺขณฺโห เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

(ข) ในปฏิโลมปุจฉา

น สญฺญากฺขณฺโห เป็น สันนิฏฐานบท

น สญฺญา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ สัจฺญา คือทวิภูตฺติเจตสิก

และ จิต ๘๘ เจตสิก ๕๐ (เวทนาทวิภูตฺติเจตสิก และสัจฺญาเจตสิก)

รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ จิต ๘๘ เจตสิก ๕๐ (เวทนาทวิภูตฺติเจตสิก และสัจฺญาเจตสิก)

รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ เท่านั้น

(ค) ในอนุโลมปุจฉา

น เวทนา เป็น สันนิฏฐานบท

น ขนฺโห เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ จิต ๘๘ เจตสิก ๕๑ (เวทนาเจตสิก) รูป ๒๘

และ นิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ นิพพาน บัญญัติ เท่านั้น

(ง) ในปฏิโลมปุจฉา

น ขนฺธา เป็น สันนิฏฐานบท

น สงฺขารกฺขณฺโห เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ นิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

## ข้อ ๗ ปณัตติวาระ

๗๖. จงวิชันภาพพร้อมคำแปล แสดงองค์ธรรม ในปุจฉาต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)  
รูป, รูปกฺขณฺโหติ ? (43, 46, 48, 50, 53, 56, 58, 59, 60, 61, 63).....หน้า 63)

ตอบ วิชันนา

ปิยรูป สาทรูป รูป น รูปกฺขณฺโห, รูปกฺขณฺโห รูปญฺเจว รูปกฺขณฺโห จ.  
แปล ปิยรูป สาทรูป ชื่อว่ารูป แต่ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์,  
รูปขันธ์ ชื่อว่ารูปก็ใช่ ชื่อว่ารูปขันธ์ก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

รูป เป็น สันนิฏฐานบท

รูปกฺขณฺโห เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปิยรูป สาทรูป คือ โลเกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ ที่รวมกันอยู่

ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดี และเป็นอารมณ์ของตัณหา

และ รูปขันธ์ คือ รูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ

ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รูปปนลักษณะ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่

รูปขันธ์ คือ รูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ

ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รูปปนลักษณะ) เท่านั้น

หรืออีกนัยหนึ่ง องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปิยรูป สาทรูป คือ โลเกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒

ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดี และเป็นอารมณ์ของตัณหาได้

และรูปขันธ์ คือ รูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รูปปนลักษณะ)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่

รูปขันธ์ คือ รูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รูปปนลักษณะ) เท่านั้น

(ปี 61, 63) ตอบว่า องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๗๗. จงวิชันหาพร้อมคำแปล องค์ธรรม ในปุจฉาต่อไปนี้

(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) รูปกฺขณฺโธ, รูปนฺติ ? (46).....หน้า 63)

ตอบ วิชันหา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจฉา

รูปกฺขณฺโธ เป็น สันนิฏฐานบท

รูป เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

รูปขันธ์ คือรูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป หรืออีกนัยหนึ่ง

รูปขันธ์ คือรูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

๗๘. จงวิชันหาพร้อมคำแปล แสดงองค์ธรรม ในปุจฉาต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

ขนฺธา, เวทนาขนฺโธติ ? (43, 46, 48, 50, 53, 56, 58, 59, 60, 61, 63).....หน้า 96)

ตอบ วิชันหา

เวทนาขนฺโธ ขนฺโธ เจว เวทนาขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น เวทนาขนฺโธ.

เวทนาขันธ์ ชื่อว่าขันธ์ก็ไซ ชื่อว่าเวทนาขันธ์ก็ไซ,

ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์.

หรือแปลอีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์. (2553)

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจฉา

ขนฺธา เป็น สันนิฏฐานบท

เวทนาขนฺโธ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ ขันธ์ ๕ ทั้งหมด

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ เวทนาขันธ์ เท่านั้น

๗๙. จงวิชันนาเป็นบาลีและแปล พร้อมแสดงองค์ธรรม ในปุจฉาดังต่อไปนี้  
(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (43).....หน้า 69, 83).....ข้อสอบเก่า)

ก. เวทนา, เวทนาทุกขุโรติ ? ข. ขนฺธา, รูปทุกขุโรติ ?

ตอบ ก. วิชันนา อามนฺตา ไซฺ. ในอนฺโหลมปุจฉา.....

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ เวทนาเจตสิก

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ข. วิชันนา

รูปทุกขุโรติ ขนฺโธ เจว รูปทุกขุโรติ จ, อวเสสา ขนฺธา น รูปทุกขุโรติ.

รูปขันธ์ ชื่อว่าขันธ์ก็ไซฺ ชื่อว่ารูปขันธ์ก็ไซฺ, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์.

ในปฏิโลมปุจฉา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ ขันธ์ ๕ ทั้งหมด

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ รูปขันธ์ คือ รูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป  
หรืออีกนัยหนึ่ง รูปขันธ์ คือ รูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป เท่านั้น

๘๐. จงวิชันนาและแสดงองค์ธรรม ในปุจฉาดังต่อไปนี้ ? (46, 49, 52, 54, 59, 62)

ก. สญฺญา, สญฺญาทุกขุโรติ ? (หน้า 70, 74)

ข. น สญฺญา, น สญฺญาทุกขุโรติ ?

ตอบ ก. วิชันนา

ทิกฺขุจิสฺสญฺญา สญฺญา น สญฺญาทุกขุโรติ, สญฺญาทุกขุโรติ สญฺญา เจว สญฺญาทุกขุโรติ จ.

ทิกฺขุจิสฺสญฺญา ชื่อว่าสัจฺญา แต่ไม่ชื่อว่าสัจฺญาขันธ์,

สัจฺญาขันธ์ ชื่อว่าสัจฺญาก็ไซฺ ชื่อว่าสัจฺญาขันธ์ก็ไซฺ.

แสดงองค์ธรรมในอนฺโหลมปุจฉา

สญฺญา เป็น สันนิฏฐานบท

สญฺญาทุกขุโรติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ สัจฺญา คือทิกฺขุเจตสิก และสัจฺญาเจตสิกที่มีสัจฺจขานนลักษณะ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ สัจฺญาเจตสิกที่มีสัจฺจขานนลักษณะ เท่านั้น

(ข) วิชันนา อามนฺตา ไซฺ. แสดงองค์ธรรมในอนฺโหลมปุจฉา.....

น สญฺญา เป็น สันนิฏฐานบท

น สญฺญาทุกขุโรติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ จิต ๘๘ เจตสิก ๕๐ (เว้นทิกฺขุเจตสิก และสัจฺญาเจตสิก)

รูป ๒๘ นิพพาน ปัญญุตี

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

๘๑. จงวิชันนาในปจฉาดังต่อไปนี้ เป็นบาลีไทย แสดงองค์ธรรม (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

ก. สงฺขารา, สงฺขารกฺขณฺโหติ ? (45, 57).....หน้า 71, 75)

ข. น สงฺขารา, น สงฺขารกฺขณฺโหติ ?

ตอบ ก. วิชันนา

สงฺขารกฺขณฺโห จเปตฺวา อวเสสา สงฺขารา น สงฺขารกฺขณฺโห,

สงฺขารกฺขณฺโห สงฺขารา เจว สงฺขารกฺขณฺโห จ.

ยกเว้นสังขารชั้นเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าสังขาร แต่ไม่ชื่อว่าสังขารชั้น, สังขารชั้น ชื่อว่าสังขารก็ใช่ ชื่อว่าสังขารชั้นก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปจฉา

สงฺขารา เป็น สันนิฏฐานบท

สงฺขารกฺขณฺโห เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ จิต ๘๘ เวทนา สัญญา รูป ๒๘

และ เจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารชั้น

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ เจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารชั้น เท่านั้น

(ข) วิชันนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรม ในอนุโลมปจฉา

น สงฺขารา เป็น สันนิฏฐานบท

น สงฺขารกฺขณฺโห เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ นิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

๘๒. จงแสดงปูจจาของวิสาขาต่อไปนี้ บอกด้วยว่าเป็นอนุโลมปูจจาหรือปฏิโลมปูจจา พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม ของสันนิฏฐานบทและสังสยบท (55).....หน้า 80, 99)
- ก. เวทนาขุขุโร ขุขุโร เจว เวทนาขุขุโร จ, อวเสสา ขุขุธา น เวทนาขุขุโร.
- ข. สญญํ จเปตวา อวเสสา ขุขุธา น สญญา ขุขุโร,  
สญญญจ ขุขุโร จ จเปตวา อวเสสา น เจว สญญา น จ ขุขุโร.

ตอบ

ก. ปฏิโลมปูจจา ขุขุธา, เวทนาขุขุโรติ ?

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปูจจา

|                        |        |                      |
|------------------------|--------|----------------------|
| ขุขุธา                 | เป็น   | สันนิฏฐานบท          |
| เวทนาขุขุโร            | เป็น   | สังสยบท              |
| องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท | ได้แก่ | ชั้น ๕ ทั้งหมด       |
| องค์ธรรมของสังสยบท     | ได้แก่ | เวทนาชั้น ๕ เท่านั้น |

(ข) อนุโลมปูจจา น สญญา, น ขุขุโรติ ?

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปูจจา

|                        |        |                                                                         |
|------------------------|--------|-------------------------------------------------------------------------|
| น สญญา                 | เป็น   | สันนิฏฐานบท                                                             |
| น ขุขุโร               | เป็น   | สังสยบท                                                                 |
| องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท | ได้แก่ | จิต ๘๘ เจตสิก ๕๐ (เวทนาจิตเจตสิก สัญญาเจตสิก) รูป ๒๘ และ นิพพาน บัญญัติ |
| องค์ธรรมของสังสยบท     | ได้แก่ | นิพพาน บัญญัติ เท่านั้น                                                 |

๘๓. จงวิชันภาพพร้อมคำแปล และแสดงองค์ธรรม ในปัญหาดังต่อไปนี้  
(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (48, 54, 58).....หน้า 95, 99)

ก. รูป, ขนฺโธติ ?                      ข. น สญฺญา, น ขนฺโธติ ?

ตอบ ก. วิชันหา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

รูป                      เป็น สันนิฏฐานบท

ขนฺโธ                      เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปิยรูป สาทรูป คือ โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ ที่รวมกันอยู่

ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดี และเป็นอารมณ์ของตัณหา

รูปขันธ คือ รูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รูปนลักษณะ)

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

หรืออีกนัยหนึ่ง องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปิยรูป สาทรูป คือ โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒

ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดี และเป็นอารมณ์ของตัณหาได้

รูปขันธ คือ รูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รูปนลักษณะ)

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

(ข) วิชันหา

สญฺญํ จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น สญฺญา ขนฺโธ,

สญฺญญจ ขนฺธเ จ จเปตฺวา อวเสสา น เจว สญฺญา น จ ขนฺโธ.

ยกเว้นสัญญาเสียแล้ว ขันธที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญา แต่ชื่อว่าขันธ,

ยกเว้นสัญญาและขันธทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญาและไม่ชื่อว่าขันธ.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

น สญฺญา                      เป็น สันนิฏฐานบท

น ขนฺโธ                      เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ จิต ๘๘ เจตสิก ๕๐ (เว้นทวิภูตเจตสิก สัญญาเจตสิก)

รูป ๒๘ และนิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ นิพพาน บัญญัติ เท่านั้น

๘๔. จงวิสังขนาในคำถามต่อไปนี้ เป็นบาลีและไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม

(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (45, 59).....หน้า 97, 98)

ก. สญญา, ขนุโรติ ? ข. น รูป, น ขนุโรติ ?

ตอบ ก. วิสังขนา อามนุตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

สญญา เป็น สันนิฏฐานบท

ขนุโร เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ สัญญาคือทิวฐิเจตสิก สัญญาเจตสิกที่มีสัญชานนลักษณะ

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ข. วิสังขนา

รูป จเปตวา อวเสสา ขนุธา น รูป ขนุโร,

รูปญจ ขนุเช จ จเปตวา อวเสสา น เจว รูป น จ ขนุโร.

ยกเว้นรูปเสียแล้ว ขันธที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูป แต่ชื่อว่าขันธ,

ยกเว้นรูปและขันธทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้นไม่ชื่อว่ารูป และไม่ชื่อว่าขันธ.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

น รูป เป็น สันนิฏฐานบท

น ขนุโร เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ และนิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ นิพพาน บัญญัติ เท่านั้น

๘๕. จงวิสังขนาในปัญหาดังต่อไปนี้ เป็นบาลี แปลเป็นไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม ?

(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) น ขนุธา, น รูปกขนุโรติ ? (50, 56, 60).....หน้า 98)

ตอบ วิสังขนา อามนุตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจฉา

น ขนุธา เป็น สันนิฏฐานบท

น รูปกขนุโร เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ นิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

๘๖. จงแสดงปจฺจนาและวิสัชนา ทั้งอนุโลมปจฺจนา ปฏิโลมปจฺจนา พร้อมทั้งคำแปลแสดงองค์ธรรม  
จำแนกโกฏฐาส (เฉพาะในปฏิโลมปจฺจนา) ในสัญญาภขันธมกะ แห่งสุทธขันธ์วาระอนุโลม

ตอบ แสดงสัญญาภขันธมกะ แห่งสุทธขันธ์วาระอนุโลม ดังนี้ (44).....หน้า 97)

อนุ.ป. สัญญา, ขนฺโธติ ?  
ธรรมที่ชื่อว่าสัญญา, ชื่อว่าขันธฺ ไซ้ไหม ?

วิ. อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปจฺจนา

สัญญา เป็น สันนิฏฐานบพ

ขนฺโธ เป็น สังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ได้แก่ สัญญาคือทวิภูตเจตสิก สัญญาเจตสิกที่มีสัณฐานนลักษณะ  
องค์ธรรมของสังสยบพ เหมือนกัน

ปฏิ.ป. ขนฺธา, สัญญาภขนฺโธติ ?  
ธรรมที่ชื่อว่าขันธฺ, ชื่อว่าสัญญาขันธฺ ไซ้ไหม ?

วิ. สัญญาภขนฺโธ ขนฺโธ เจว สัญญาภขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สัญญาภขนฺโธ.  
สัญญาขันธฺ ชื่อว่าขันธฺก็ไซ้ ชื่อว่าสัญญาขันธฺก็ไซ้,  
ขันธฺที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธฺ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในปฏิโลมปจฺจนา

ขนฺธา เป็น สันนิฏฐานบพ

สัญญาภขนฺโธ เป็น สังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ได้แก่ ขันธฺ ๕ ทั้งหมด

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ สัญญาขันธฺ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบพนี้เป็น ปริปัญณปัญหา

ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าขันธฺ, ชื่อว่าสัญญาขันธฺ ไซ้ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา สัญญาขันธฺ

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ และสังสยบพได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส  
ไม่มีการปฏิเสธสังสยบพ

ดังแสดงว่า สัญญาภขนฺโธ ขนฺโธ เจว สัญญาภขนฺโธ จ

แล้วทรงยกเอา ขันธฺ ๔ ที่เหลือ คือ รูปขันธฺ เวทนาขันธฺ สังขารขันธฺ วิญญานขันธฺ  
ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบพได้บพเดียว ขึ้นไว้ในปัจจิมโกฏฐาส  
มีการปฏิเสธสังสยบพ

ดังแสดงว่า อวเสสา ขนฺธา น สัญญาภขนฺโธ

คำวิสัชนาในปฏิโลมปจฺจนาเป็น สรุบทสสนวิสัชนา ที่มีวิภังค์โดยอ้อม

๘๗. จงตั้งปจฺจนา และวิสัชนา ทั้งบาลีและคำแปล แสดงองค์ธรรม ในสูตรชั้นวาระ  
ปัจจนิกนัย แห่งวิญญานักขันธมกะ เฉพาะอนุโลมปจฺจนา (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

ตอบ อนุโลมปจฺจนา (62).....หน้า 101)

น วิญญานํ, น ขนฺโหติ ?

ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญาน, ไม่ชื่อว่าขันธ ไซ้ไหม ?

วิสัชนา วิญญานํ จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น วิญญานํ ขนฺโห,

วิญญานญจ ขนฺเธ จ จเปตฺวา อวเสสา น เจว วิญญานํ น จ ขนฺโห.

ยกเว้นวิญญานเสียแล้ว ขันธที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญาน แต่ชื่อว่าขันธ,

ยกเว้นวิญญานและขันธทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญานและไม่ชื่อว่าขันธ.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปจฺจนา

น วิญญานํ เป็น สันนิฏฐานบท

น ขนฺโห เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ ขันธ ๔ คือ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ และนิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ นิพพาน บัญญัติ เท่านั้น

๘๘. จงวิสัชนาบาลีคำแปล และแสดงองค์ธรรม ในปจฺจนาดังต่อไปนี้

(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) น วิญญานํ, น ขนฺโหติ ? (47).....หน้า 101)

ตอบ วิสัชนา

วิญญานํ จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น วิญญานํ ขนฺโห,

วิญญานญจ ขนฺเธ จ จเปตฺวา อวเสสา น เจว วิญญานํ น จ ขนฺโห.

ยกเว้นวิญญานเสียแล้ว ขันธที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญาน แต่ชื่อว่าขันธ,

ยกเว้นวิญญานและขันธทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญานและไม่ชื่อว่าขันธ.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปจฺจนา

น วิญญานํ เป็น สันนิฏฐานบท

น ขนฺโห เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ ขันธ ๔ คือ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ และนิพพาน บัญญัติ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ นิพพาน บัญญัติ เท่านั้น

๘๙. จงวิชันนาในคำถามดังต่อไปนี้ เป็นบาลีและไทย

(ไม่ต้องแสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส) (44)

ก. ธรรมที่ชื่อว่า รูป, ชื่อว่ารูปขันธ์ ใช่ไหม ? (น. 63)

ข. ธรรมที่ชื่อว่า ขันธ์, ชื่อว่ารูปขันธ์ ใช่ไหม ? (น. 83)

ค. ธรรมที่ไม่ชื่อว่า รูปขันธ์, ไม่ชื่อว่า รูป ใช่ไหม ? (น. 73)

### ตอบ

ก. ปิยรูป สาทรูป รูป น รูปกฺขนฺโ, รูปกฺขนฺโ รูปญฺเจว รูปกฺขนฺโ จ.  
ปิยรูปสาทรูป ชื่อว่ารูป แต่ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์, รูปขันธ์ ชื่อว่ารูปกัิไซฺ ชื่อว่ารูปขันธ์กัิไซฺ.

ข. รูปกฺขนฺโ ขนฺโ เจว รูปกฺขนฺโ จ, อวเสสา ขนฺธา น รูปกฺขนฺโ.  
รูปขันธ์ ชื่อว่าขันธ์กัิไซฺ ชื่อว่ารูปขันธ์กัิไซฺ, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์.  
หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์.

ค. ปิยรูป สาทรูป น รูปกฺขนฺโ รูป,  
รูปญฺจ รูปกฺขนฺตญฺจ จเปตฺวา อวเสสา น เจว รูป น จ รูปกฺขนฺโ.  
ปิยรูป สาทรูป ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ แต่ชื่อว่ารูป,  
ยกเว้นปิยรูป สาทรูป และรูปขันธ์เสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปและไม่ชื่อว่ารูปขันธ์.

๙๐. จงวิชันนาในคำถามดังต่อไปนี้ เป็นบาลีและไทย

(ไม่ต้องแสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส) (51)

- |                                 |                    |          |         |
|---------------------------------|--------------------|----------|---------|
| ก. ธรรมที่ชื่อว่า สัตถุญา,      | ชื่อว่าสัตถุญาชั้น | ใช้ไหม ? | (น. 70) |
| ข. ธรรมที่ชื่อว่า ชั้น,         | ชื่อว่าเวทนาชั้น   | ใช้ไหม ? | (น. 80) |
| ค. ธรรมที่ไม่ชื่อว่า รูป,       | ไม่ชื่อว่าชั้น     | ใช้ไหม ? | (น. 98) |
| ง. ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสังขารชั้น, | ไม่ชื่อว่าสังขาร   | ใช้ไหม ? | (น. 75) |

#### ตอบ

- ก. วิชันนา ทิฏฐิสถุญา สถุญา น สถุญาขุณโธ,  
 สถุญาขุณโธ สถุญา เจว สถุญาขุณโธ จ.  
 ทิฏฐิสถุญา ชื่อว่าสัตถุญา แต่ไม่ชื่อว่าสัตถุญาชั้น,  
 สัตถุญาชั้น ชื่อว่าสัตถุญาก็ใช่ ชื่อว่าสัตถุญาชั้นก็ใช่.
- ข. วิชันนา เวทนาขุณโธ ขุณโธ เจว เวทนาขุณโธ จ,  
 อวเสสา ขนฺธา น เวทนาขุณโธ.  
 เวทนาชั้น ชื่อว่าชั้นก็ใช่ ชื่อว่าเวทนาชั้นก็ใช่,  
 ชั้นที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนาชั้น.  
 หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าชั้น แต่ไม่ชื่อว่าเวทนาชั้น.
- ค. วิชันนา รูป จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น รูป ขุณโธ,  
 รูปญจ ขนฺธ จ จเปตฺวา อวเสสา น เจว รูป น จ ขุณโธ.  
 ยกเว้นรูปเสียแล้ว ชั้นที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูป แต่ชื่อว่าชั้น,  
 ยกเว้นรูปและชั้นทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปและไม่ชื่อว่าชั้น.
- ง. วิชันนา สงฺขารขุณฺธิ จเปตฺวา อวเสสา น สงฺขารขุณโธ สงฺขารา,  
 สงฺขาราเร จ สงฺขารขุณฺธญจ จเปตฺวา อวเสสา น เจว สงฺขารา น จ สงฺขารขุณโธ.  
 ยกเว้นสังขารชั้นเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสังขารชั้น แต่ชื่อว่าสังขาร,  
 ยกเว้นสังขารและสังขารชั้นเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสังขาร และไม่ชื่อว่าสังขารชั้น.

๙๑. จงวิชันนาในคำถามดังต่อไปนี้ เป็นบาลีและไทย พร้อมแสดงองค์ธรรมมาดู ? (48)

ก. ธรรมที่ชื่อว่า สัญญา ชื่อว่า สัญญาขั้นไหน ใช้ไหม ? (น. 70)

ข. ธรรมที่ชื่อว่า สังขาร ชื่อว่า สังขารขั้นไหน ใช้ไหม ? (น. 71)

ค. ธรรมที่ชื่อว่า เวทนา ชื่อว่า เวทนาขั้นไหน ใช้ไหม ? (น. 69)

ตอบ ก. วิชันนา

ทิกฺขุจิสฺสญฺญา สญฺญา น สญฺญาภุขฺนฺโห,

สญฺญาภุขฺนฺโห สญฺญา เจว สญฺญาภุขฺนฺโห จ.

ทิกฺขุจิสฺสญฺญา ชื่อว่าสัญญา แต่ไม่ชื่อว่าสัญญาขั้น,

สัญญาขั้นไหน ชื่อว่าสัญญาก็ใช่ ชื่อว่าสัญญาขั้นก็ใช่.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ สัญญา คือทิกฺขุเจตสิก และสัญญาเจตสิกที่มีสัญชานนลักษณะ  
องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ สัญญาเจตสิกที่มีสัญชานนลักษณะ เท่านั้น

ข. วิชันนา

สงฺขารภุขฺนฺโห จเปตฺวา อวเสสา สงฺขารา น สงฺขารภุขฺนฺโห,

สงฺขารภุขฺนฺโห สงฺขารา เจว สงฺขารภุขฺนฺโห จ.

ยกเว้นสังขารขั้นเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าสังขาร แต่ไม่ชื่อว่าสังขารขั้น,

สังขารขั้นไหน ชื่อว่าสังขารก็ใช่ ชื่อว่าสังขารขั้นก็ใช่.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ จิต ๘๙ เวทนา สัญญา รูป ๒๘

และ เจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารขั้น

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ เจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารขั้น เท่านั้น

ค. วิชันนา อามนฺตา ใช่.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ เวทนาเจตสิก

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ เหมือนกัน

๙๒. องค์ธรรมของจกกวิภาคนัย ในคำถามดังต่อไปนี้ ได้แก่อะไรบ้าง ? (62).....หน้า 78)

- ก. ธรรมที่ชื่อว่ารูปชั้นอย่างเดียว ไม่ชื่อว่า รูป ?
- ข. ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป และ ไม่ชื่อว่า รูปชั้น ?
- ค. ธรรมที่ชื่อว่าเวทนาชั้นอย่างเดียว ไม่ชื่อว่า เวทนา ?
- ง. ธรรมที่ชื่อว่าสัญญาอย่างเดียว ไม่ชื่อว่า สัญญาชั้น ?
- จ. ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร และ ชื่อว่า สังขารชั้น ?
- ฉ. ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณอย่างเดียว ไม่ชื่อว่า วิญญาณชั้น ?

ตอบ องค์ธรรมของจกกวิภาคนัย ได้แก่

- ก. ไม่มี
- ข. โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน ปัญญา
- ค. ไม่มี
- ง. ทิฏฐิเจตสิก
- จ. เจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารชั้น
- ฉ. ไม่มี

เอกสารชุดนี้จัดทำขึ้น  
โดยใช้ชื่อว่า

“ รุ่่นพีแ่งปัน เต็มฝั่นรุ่่นน้อง ”  
ปีที่ ๙

ขออนุโมทนา ขอบคุณ ขอบใจ ทุกๆ ท่าน  
ที่เอื้อเฟื้อข้อมูล เอกสารต่างๆ  
พร้อมทั้งคำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการจัดทำ  
ขอให้ทุกๆ ท่าน จงประสบแต่ความสุข ความเจริญ  
ในชีวิต หน้าที่ การงาน  
และจงเป็นผู้มีส่วนแห่งธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า  
โดยทั่วถึงกัน เทอญ

ปัญหา - เฉลย

ข้อสอบ - ข้อเขียน

ชั้น มหาอาชีวกรรมิกะตรี

เล่ม ๒

เก็บทุกรายละเอียด      ที่จำเป็น  
เก็บทุกประเด็น      ที่สำคัญ  
เก็บไว้ทุกความต้องการ      เพื่อคนพิเศษเช่นคุณ

เหมาะสำหรับนักศึกษาพระอภิธรรม  
ชั้น มหาอภิธรรมิกะตรี

ใช้เป็นคู่มือประกอบการเรียน  
ทบทวนเรื่องที่เรียนแล้ว  
เตรียมตัวสอบ

|                        |                      |
|------------------------|----------------------|
| พิมพ์ครั้งที่ ๑ / ๒๕๖๓ | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |
| พิมพ์ครั้งที่ ๒ / ๒๕๖๔ | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |
| พิมพ์ครั้งที่ ๓ / ๒๕๖๕ | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |
| พิมพ์ครั้งที่ ๔ / ๒๕๖๖ | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |
| พิมพ์ครั้งที่ ๕ / ๒๕๖๗ | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |

รวบรวมโดย

พระมหาพิชิต รตินฺธโร ป.ธ. ๙ / ๒๕๕๖  
อภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๙ / ๒๕๖๕

## ชั้นมัธยมศึกษา - ประวัติการ

### การเปลี่ยนแปลง - การศึกษา (ตรง)

ปัจจุบัน .....  
วิชา .....  
.....

แสดงองค์ประกอบและการจำแนกโครงสร้าง ใน.....ปัจจุบัน  
.....เป็น สันนิษฐานบท  
.....เป็น สังคมบท

องค์ประกอบของสันนิษฐานบท ได้แก่.....  
องค์ประกอบของสังคมบท ได้แก่ องค์ประกอบหมวดหลัง เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น การเปลี่ยนแปลง

ถามว่า .....

พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา.....

ซึ่งเป็นองค์ประกอบของสันนิษฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปริภูมิโครงสร้าง  
มีการปฏิบัติสังคมบท

ดังแสดงว่า .....

แล้วทรงยกเอา .....

ซึ่งเป็นองค์ประกอบของสันนิษฐานบท และสังคมบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจจุภูมิโครงสร้าง  
ไม่มีการปฏิบัติสังคมบท

ดังแสดงว่า .....

คำวิธานใน .....ปัจจุบันเป็น การศึกษา ที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรง.

## ปุเรปัญหา - ปาฬิตติวิสัยชา

ปุจฉา .....  
วิสัชนา .....

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ใน.....ปุจฉา  
.....เป็น สันนิฎฐานบท  
.....เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่.....  
องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุเรปัญหา  
ถามว่า .....

พระองค์จึงทรงแก้โดยปาฬิตติวิสัยชาว่า.....  
ซึ่งเป็นคำวิสัยชา ตรงกันข้ามกับบทถาม

เพราะว่า (อ.ธ.).....  
ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฎฐานบท เหล่านั้น  
แม้ว่า.....แต่.....

## ปัญหา - ปฏิทวนวศษนา

ปจนา .....  
วศษนา ..... อามนตา ใช.

แสดงองคัรรมและการจําแนกโกฏฐาส ใน.....ปจนา  
..... เป็น สนนฏฐานบท  
..... เป็น สัสมยบท

องคัรรมของสนนฏฐานบท ใดแก .....  
องคัรรมของสัสมยบท เหมือนกัน

จะนนคําทามบทนี้เป็น ปจนาปญหา  
ถามว่า .....

พระองคัรรมจํทรวงแกโดยปฏทวนวศษนาว่า อามนตา  
ซึ่งเป็นคําวศษนา รบรององคัรรมของสนนฏฐานบท

เพราะว่า (อ.ร.).....  
ซึ่งเป็นองคัรรมของสนนฏฐานบทเหล่านั้น  
..... ษนนธ กั ..... ด้วย.

## โมฆปัญหา - ปฏิกเขปวิสัชนา

ปุจฉา .....  
วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ใน.....ปุจฉา  
.....เป็น สันนิฎฐานบท  
.....เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฎฐานบทไม่มีแล้ว  
องค์ธรรมของสังสยบท ก็ไม่มีเหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญหา

ถามว่า .....

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิกเขปวิสัชนาว่า นตฺถิ

ซึ่งเป็นคำวิสัชนา ห้ามองค์ธรรมของสันนิฎฐานบท

เพราะว่า บุคคลที่.....ชั้น ไม่เคยเกิด (ดับ) ในภพต่างๆ นั้นไม่มี  
มีแต่บุคคลที่.....ชั้น เคยเกิด (ดับ) มาแล้ว ทั้งสิ้น.

ปฏิกเขปวิสัชนาว่า นตฺถิ มีแสดงในอติตวาระ ปัจจนิกนัย ปุคคลวาระ

| (ฉบับบาลี) | กาล 2 | กาล 4 | กาล 6  |
|------------|-------|-------|--------|
| อุปปาทะ    | น. 55 | น. 60 | น. 67  |
| นิโรธะ     | น. 73 | น. 78 | น. 85  |
| อุนิ.      | น. 91 | น. 96 | น. 102 |

## โมฆปัญหา - ปฏิเสธวิสัย

พจน .....  
 วิสัย โน ไม่ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ใน.....พจน  
 .....เป็น สันนิฎฐานบท  
 .....เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฎฐานบท ได้แก่.....  
 องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญหา

ถามว่า .....

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิเสธวิสัยว่า โน  
 ซึ่งเป็นคำวิสัย ปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท

เพราะว่า (อ.ธ.).....  
 ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฎฐานบท เหล่านั้น  
 แม้ว่า.....แต่.....

ปฏิเสธวิสัยว่า โน มีแสดงใน

อุปาทนโรธวาระ      กาล ๑      บุคคล, บุคคลโลกาส  
 และปริณญวาระ      กาล ๔ - ๕ - ๖      อนุโลมนัย เท่านั้น.

# อุปฺปชฺชิตถ

ทำตัวรูป อุปฺปชฺชิตถ

ตั้ง ปท ชื่อ ธาตุ

ลงสระที่สุดของธาตุ

ลงอักษรถิ่นวิภัติ

ลงอัตตโนบท ในอรรถกัฏฐา

ลง อา ปฐมบุรุษ เอกวจนะ

เพราะวิภัติติ ลง ย ปัจจัยหลังจากธาตุ

แปลง ทฺย เป็น ช

ชฺ สทิสเทวภาวะ

ปฺ สทิสเทวภาวะ

แปลง อา เป็น ตถ

เพราะพยัญชนาวิภัติติ ลง อี อาคม

แยกพยัญชนะ ชฺ ออกจากสระ อ

ลงสระหน้า เพราะสระหลังๆ เป็นปกติ

นำพยัญชนะ ชฺ ไปประกอบกับสระ อี

ศัพท์เดิมคือ

อุ + ปท

อุ + ปทฺ -ช

อุ + ปทฺ + อักษรถิ่น

อุ + ปทฺ + อัตตโนบท

อุ + ปทฺ + อา

อุ + ปทฺ + ย + อา

อุ + ป ทฺย→ช + อา

อุ + ป ชฺ-ช + อา

อุ + ปฺ -ปชฺช + อา

อุ + ปฺ -ปชฺช + อา→ ตถ

อุ + ปฺ -ปชฺช + อี - ตถ

อุปฺปชฺชฺ อ + อี - ตถ

อุปฺปชฺชฺ -ช + อี - ตถ

อุปฺปชฺชิตถ

อุ + ปท คติมฺหิ ในการไป

ภูวาทโย ธาตโว.

ธาตุสนฺโต โลโปเนกสนฺตส.

สมิเปชฺชตฺนึ.

กตฺตริ จ.

นามมฺหิ ปยุชฺชมานเปิ ตุลยาริฯ

ทิวาทิโต โย.

ตถา กตฺตริ จ.

ปร เทวภาโว จาเน.

ปร เทวภาโว จาเน.

กฺวจิ ธาตุวิภัติปัจจยान्ह

อิการาคโม อสพฺพธาทุกมฺหิ.

ปฺพพมฺโรจิตมฺสฺสรํ สเรน วิโยชเย.

สรโลโปมาเทสฺปฺปัจจยาทิมฺหิฯ

นเย ปริ ยุตฺเต.

สำเร็จรูปเป็น อุปฺปชฺชิตถ. (เกิดขึ้นแล้ว)

## ๒. อักษรถิ่น (อดีต)

|        | ปรัสนสพท |      | อัตตโนบท |      |
|--------|----------|------|----------|------|
| ปฺริส. | เอก.     | พหุ. | เอก.     | พหุ. |
| ป.     | อี       | อุ   | อา       | อุ   |
| ม.     | โอ       | ตถ   | เส       | วฺห  |
| อุ.    | อี       | มฺหา | อ        | มฺเห |

# ชั้นมัธยมศึกษา : ประวัติวาระ (ว.)

## อุปปาทวาระ (อุ.)

ข้อ 1 หน้า 115 ข้อมูลเฉพาะบท

อุปปาทวาระ 1. ปัจจุบันนาวาระ อนุโลมัย บุคคลวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจฉา

๑. จงวิชันนาในปุจฉาดังต่อไปนี้ เป็นบาลีพร้อมคำแปล

แสดงองค์ธรรม ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส (48, 49, 52, 54, 56, 57, 59, 60)

ยสฺส รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนา กฺขณฺโห อุปฺปชฺชติติ ? (หน้า 115)

ตอบ วิชันนา อสณฺณสตฺถํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ

รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ เวทนา กฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ,

ปญฺจวอการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ รูปกฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ เวทนา กฺขณฺโห จ อุปฺปชฺชติ.

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในอสังขตภูมิ

รูปขันธ์กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์ไม่ไ้กำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ รูปขันธ์ก็กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

ยสฺส รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนา กฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขตภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคี ของชีวิตนวกกาลาที่เกิดขึ้นครั้งแรก

และ ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคี ของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕

กัมมชกกาลา ๓-๗-๔

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

|                                                                      |             |
|----------------------------------------------------------------------|-------------|
| ข้อ 2 ก. อุปาทหาระ 1.ปัจจุปันนวาระ อนุโลมนัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) | ปฏิโลมปุจจา |
| ข. อุปาทหาระ 1.ปัจจุปันนวาระ อนุโลมนัย ปุคคลวาระ (เวทนา - สัญญา)     | อนุโลมปุจจา |

๒. จงวิชันนาในปุจจาดังต่อไปนี้ เป็นบาลีไทย องค์ธรรม (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) ?

ก. ยสฺส วา ปน เวทนาภุขฺโง อุปฺปชฺชติ, ตสฺส รูปภุขฺโง อุปฺปชฺชติติ ?

ข. ยสฺส เวทนาภุขฺโง อุปฺปชฺชติ, ตสฺส สญฺญาภุขฺโง อุปฺปชฺชติติ ?

ตอบ ก. วิชันนา (58).....หน้า 115, 118)

อรูปี อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนาภุขฺโง อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ รูปภุขฺโง อุปฺปชฺชติ,  
ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนาภุขฺโง จ อุปฺปชฺชติ รูปภุขฺโง จ อุปฺปชฺชติ.

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในอรูปภูมิ

เวทนาชั้นกำลังเกิด แต่รูปชั้นไม่ใช้กำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ เวทนาชั้นก็กำลังเกิด รูปชั้นก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจจา

ยสฺส วา ปน เวทนาภุขฺโง อุปฺปชฺชติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส รูปภุขฺโง อุปฺปชฺชติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ติเหตุกปุฏฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐

และ ปุฏฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕

กัมมชกลาป ๓ - ๗ - ๔

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

(ข) วิชันนา อามนฺตา ใช้.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจจา

ยสฺส เวทนาภุขฺโง อุปฺปชฺชติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส สญฺญาภุขฺโง อุปฺปชฺชติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปุฏฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓ - ๗ - ๔

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ข้อ 3 อุปาทาหาระ 1.ปัจจุปปันนวาระ อนุโลมณัฏ โสกาสวาระ (เวทนา - วิญญาน) อนุโลมปุจฉา

๓. จงวิสังขนาพร้อมด้วยแสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส ในข้อปุจฉาดังต่อไปนี้  
ยตุถ เวทนาขุขุโธ อุปุขชติ, ตตุถ วิญญานขุขุโธ อุปุขชติตี ?

ตอบ วิสังขนา อามนตา ใช้.

(44).....หน้า 121)

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจฉา

ยตุถ เวทนาขุขุโธ อุปุขชติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตตุถ วิญญานขุขุโธ อุปุขชติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

อรุပ္ภุมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔

ปัญจโวการภุมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา

ถามว่า เวทนาขันธ์กำลังเกิดในภุมิใด, วิญญานขันธ์ก็กำลังเกิดในภุมินั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสังขนาว่า อามนตา

ซึ่งเป็นคำวิสังขนา รับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท

เพราะว่า อรุပ္ภุมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔

ปัญจโวการภุมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

วิญญานขันธ์ ก็กำลังเกิด

ข้อ 4 อุปาทหาระ 1.ปัจจุปันนาระ อนุโลมณั ปุคโลกาสวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจจา

๔. จงวิชันนาเป็นภาษาบาลี คำแปล และแสดงองค์ธรรม ในข้อปุจจาดังต่อไปนี้  
(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (43, 46, 50, 55).....หน้า 123)

ยสฺส ยตถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตถ เวทนา กฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติติ ?

ตอบ วิชันนาและแสดงองค์ธรรม ดังนี้

วิชันนา อสณฺณสตฺถํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตถ

รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตถ เวทนา กฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ,

ปญฺจวอการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตถ

รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ เวทนา กฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในอสังขญสัตตภูมิ ในภूमินั้น

รูปขันธ์กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช้กำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภूमินั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ในภूमินั้น

รูปขันธ์ก็กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจจา

ยสฺส ยตถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตถ เวทนา กฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขญสัตตภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของชีวิตนวกกลาปที่เกิดขึ้นครั้งแรก กับอสังขญสัตตภูมิ ๑

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕

กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕

กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖ เท่านั้น

ข้อ 5 อุปาทวาระ 1.ปัจจุปันนวาระ อนุโลมหนัย ปุคคโลกาสวาระ (เวทนา - วิญญาณ) อนุโลมปุจจา

---

๕. จงวิชันหาในปุจจาตั้งต่อไปนี้ เป็นภาษาบาลี แปลเป็นไทย

พร้อมแสดงองค์ธรรม (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (49, 59).....หน้า 125)

ยสฺส ยตฺถ เวทนาภฺขนฺโห อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ วิญญาณภฺขนฺโห อุปฺปชฺชติติ ?

ตอบ วิชันหา อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจจา

ยสฺส ยตฺถ เวทนาภฺขนฺโห อุปฺปชฺชติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ วิญญาณภฺขนฺโห อุปฺปชฺชติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕

กัมมชกลาป ๓ - ๗ - ๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ข้อ 6 อุปาทวาระ 1.ปัจจุปันนวาระ ปัจจนิกนัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจจา

๖. ในปุจจาข้อนี้ จงวิสังขนาบาลี แผล เท่านั้น (61).....หน้า 127)

รูปขันธไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

ตอบ วิสังขนา

อรุปี อุปปชฺชนุตานํ เตสํ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ,  
สพฺเพสํ จวนุตานํ เตสํ รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชติ เวทนากฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชติ.

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในอรุปภูมิ

รูปขันธไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธกำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมด กำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

รูปขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิด.

ข้อ 7 อุปาทวาระ 1.ปัจจุปันนวาระ ปัจจนิกนัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจจา

๗. จงวิสังขนาในคำปุจจาต่อไปนี้ พร้อมทั้งคำแปล และแสดงองค์ธรรม ?

ยสฺส รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชติติ ? (48, 52).....หน้า 127)

ตอบ วิสังขนา

อรุปี อุปปชฺชนุตานํ เตสํ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ,  
สพฺเพสํ จวนุตานํ เตสํ รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชติ เวทนากฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชติ.

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในอรุปภูมิ

รูปขันธไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธกำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมด กำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

รูปขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาขันธก็ไม่ใช่กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจจา

ยสฺส รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรุปภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคี ของอรุปปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐

และ ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคี ของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕

กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ข้อ 8 อุปาทาหาระ 1.ปัจจุปปันนวาระ ปัจจนิกนัย ปุคคลวาระ (รูป - สังขาร) อนุโลมปุจจา

๘. จงวิสังหาพร้อมคำแปล แสดงองค์ธรรม ในปุจฉาดังต่อไปนี้ ? (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาสน)  
ยสฺส รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ, ตสฺส สงฺขารกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติติ ?

ตอบ วิสังหา (51, 62).....หน้า 127)

อรูปี อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ สงฺขารกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ,  
สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชติ สงฺขารกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชติ.

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในอรูปปภูมิ

รูปชั้นที่ไม่ใช่กำลังเกิด แต่สังขารชั้นที่กำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมด กำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

รูปชั้นที่ไม่ใช่กำลังเกิด สังขารชั้นที่ไม่ใช่กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจจา

ยสฺส รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส สงฺขารกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ดิเหตฺวกฺกปฺปชฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปปภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของอรูปปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐

และ ปุฏฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕

กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

|       |              |                 |            |           |                 |             |
|-------|--------------|-----------------|------------|-----------|-----------------|-------------|
| ข้อ 9 | ก. อุปาทหาระ | 1.ปัจจุปันนวาระ | ปัจจนิกนัย | ปุกคลวาระ | (รูป - เวทนา)   | อนุโลมปุจจา |
|       | ข. นิโรธวาระ | 1.ปัจจุปันนวาระ | ปัจจนิกนัย | ปุกคลวาระ | (เวทนา - สัญญา) | อนุโลมปุจจา |

๙. ในปุจจาข้อ ก. นี้ จงวิสังขนาเป็นบาลีเท่านั้น และในปุจจาข้อ ข. นี้ จงแสดงองค์ธรรมเท่านั้น ?

ก. รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

ข. เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

ตอบ ก. วิสังขนา (53, 61).....หน้า 127, 218)

อรูปี อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ,  
สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ.

(ข) องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

สุคตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

ปฏุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกกลาป ๓-๗-๔

ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ข้อ 10 อุปาทวาระ 2.อดีตวาระ อนุโลมนัย บุคคลวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจฉา

๑๐. จงวิสังขนาพร้อมคำแปล แสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส (44)  
 ยสฺส รูปกุขนฺโธ อุปฺปชฺชิตถ, ตสฺส เวทนากุขนฺโธ อุปฺปชฺชิตถาติ ? (หน้า 137)

ตอบ วิสังขนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจฉา

ยสฺส รูปกุขนฺโธ อุปฺปชฺชิตถ เป็น สันนิฏฐานบพ

ตสฺส เวทนากุขนฺโธ อุปฺปชฺชิตถ เป็น สังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ได้แก่ ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบพ เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบพนี้เป็น ปัจฉาปัญหา

ถามว่า รูปขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ไซ้ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสังขนาว่า อามนฺตา

ซึ่งเป็นคำวิสังขนา รับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ

เพราะว่า ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ เหล่านั้น

เวทนาขันธ์ ก็เคยเกิด

ข้อ 11 อุปาทาหาระ 2.อดีตวาระ อนุโลมนัย ปุคคโลกาสวาระ (รูป - สัญญา) อนุโลมปุจจา

๑๑. จงแปลปุจจา และวิชันนาเป็นภาษาบาลีไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม

(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

(57, 60, 62).....หน้า 142)

ยสฺส ยตถ รูปกฺขณโร อุปฺปชฺชิตถ, ตสฺส ตตถ สญฺญากฺขณโร อุปฺปชฺชิตถาติ ?

ตอบ รูปฉัณฺธํเคยเกิดแก่บุคคลใดในภุมิใด, สัญญาฉัณฺธํก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภุมินั้น ใช่ไหม ?

วิชันนา อสญฺณสตฺตานํ เตสํ ตตถ

รูปกฺขณโร อุปฺปชฺชิตถ โน จ เตสํ ตตถ สญฺญากฺขณโร อุปฺปชฺชิตถ,

ปญฺจวอการานํ เตสํ ตตถ รูปกฺขณโร จ อุปฺปชฺชิตถ สญฺญากฺขณโร จ อุปฺปชฺชิตถ.

เมื่อบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในอสัญญusstตตภุมิ ในภุมินั้น

รูปฉัณฺธํเคยเกิด แต่สัญญาฉัณฺธํไม่เคยเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในปญฺจวอการภุมิ ในภุมินั้น รูปฉัณฺธํก็เคยเกิด สัญญาฉัณฺธํก็เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจจา

ยสฺส ยตถ รูปกฺขณโร อุปฺปชฺชิตถ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตถ สญฺญากฺขณโร อุปฺปชฺชิตถ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

สุคตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญusstตตภุมิ กับอสัญญusstตตภุมิ ๑

และ ปุณฺณ ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปญฺจวอการภุมิ

กับปญฺจวอการภุมิ ๒๑ (เวณฺสุทราวาสภุมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ข้อ 12 อุปาทวาระ 2.อดีตวาระ ปัจจุบันัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจฉา

๑๒. จงวิสังขนาในปุจฉาต่อไปนี้ เป็นภาษาบาลี - ไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส ? (48, 49, 50, 52, 53, 54, 59, 61, 63).....หน้า 144)

ยสฺส รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตถ, ตสฺส เวทนา กฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตถาติ ?

ตอบ วิสังขนา นตฺถิ ไม่มี.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจฉา

ยสฺส รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตถ เป็น สันนิฏฐานบพ

ตสฺส เวทนา กฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตถ เป็น สังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบพไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบพ ก็ไม่มีเหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบพนี้เป็น โฆषปัญฺหา

ถามว่า รูปขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิภาณวิสสังขนาว่า นตฺถิ

ซึ่งเป็นคำวิสสังขนา ห้ามองค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ

เพราะว่า บุคคลที่รูปขันธ์ไม่เคยเกิดในภพต่าง ๆ นั้นไม่มี

มีแต่บุคคลที่รูปขันธ์เคยเกิดมาแล้ว ทั้งสิ้น

ข้อ 13 อุปาทวาระ 2.อดีตวาระ ปัจจุบันัย โอภาสวาระ (รูป - เวทนา) ปฏิโลมปุจฉา

๑๓. จงวิสังขนาเป็นบาลี คำแปล พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส ในข้อปุจฉาดังต่อไปนี้ (48, 50, 52, 53, 54, 63).....หน้า 146)

ยตถ วา ปน เวทนา กฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตถ, ตตถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตถาติ ?

ตอบ วิสังขนา อุปฺปชฺชิตถ เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในปฏิโลมปุจฉา

ยตถ วา ปน เวทนา กฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตถ เป็น สันนิฏฐานบพ

ตตถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตถ เป็น สังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ได้แก่ อสัณฺณูสัตตภูมิจ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว

องค์ธรรมของสังสยบพ ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบพนี้เป็น ปุเรปัญฺหา

ถามว่า หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดในภุมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่ได้เกิดในภุมินั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปาฬิตติวิสสังขนาว่า อุปฺปชฺชิตถ

ซึ่งเป็นคำวิสสังขนา ตรงกันข้ามกับบพถาม

เพราะว่า อสัณฺณูสัตตภูมิจ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ เหล่านั้น

แม้ว่า เวทนาขันธ์ไม่ได้เกิด แต่รูปขันธ์เคยเกิด

- ข้อ 14 ก. อุปปาทวาระ 2.อดีตวาระ ปัจฉิกนัย ปุคคลวาระ (เวทนา - สัญญา) อนุโลมปุจจา  
 ข. อุปปาทวาระ 2.อดีตวาระ ปัจฉิกนัย ปุคคโลกาสวาระ (เวทนา - สัญญา) อนุโลมปุจจา

๑๔. จงวิสังขนาเป็นภาษาบาลีไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม (จำแนกโกฏฐาสในข้อ ก.) ดังต่อไปนี้

- ก. ยสฺส เวทนาขุขฺโหล นุप्ปชฺชิตถ, ตสฺส สมฺมาขุขฺโหล นุप्ปชฺชิตถาติ ?  
 ข. ยสฺส ยตถ เวทนาขุขฺโหล นุप्ปชฺชิตถ, ตสฺส ตตถ สมฺมาขุขฺโหล นุप्ปชฺชิตถาติ ?

ตอบ (58).....หน้า 146, 150)

(ก) วิสังขนา นตฺถิ ไม่มี.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจจา

ยสฺส เวทนาขุขฺโหล นุप्ปชฺชิตถ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส สมฺมาขุขฺโหล นุप्ปชฺชิตถ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท ก็ไม่มีเหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โหมขปัญหา

ถามว่า เวทนาขันธไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิภาณวิสสังขนาว่า นตฺถิ

ซึ่งเป็นคำวิสสังขนา ห้ามองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท

เพราะว่า บุคคลที่เวทนาขันธไม่เคยเกิดในภพต่าง ๆ นั้นไม่มี

มีแต่บุคคลที่เวทนาขันธเคยเกิดมาแล้ว ทั้งสิ้น.

(ข) วิสังขนา อามนฺตา ใช่.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจจา

ยสฺส ยตถ เวทนาขุขฺโหล นุप्ปชฺชิตถ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตถ สมฺมาขุขฺโหล นุप्ปชฺชิตถ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕

และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

พระอรหันต์บุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอัสสัณฺณสัจตภูมิ กับอัสสัณฺณสัจตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ข้อ 15 อุปาทาหาระ 2.อดีตวาระ ปัจฉิกนัย ปุคคโลกาสวาระ (รูป - วิญญาณ) อนุโลมปุจฉา

๑๕. ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ วิญฺญาณกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตฺถาติ ?

จงแสดงองค์ธรรม (49, 59).....หน้า 148)

ตอบ แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตฺถ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ วิญฺญาณกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตฺถ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ติเหตุกปุคฺค ๑ ผลบุคค ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุณภูมิ กับอรุณภูมิ ๔

และ พระอนาคามีบุคค ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕

และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

พระอรหันตบุคค ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ข้อ 16 อุปาทาหาระ 2.อดีตวาระ ปัจฉิกนัย ปุคคโลกาสวาระ (เวทนา - สัญญา) อนุโลมปุจฉา

๑๖. ยสฺส ยตฺถ เวทนาภกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สณฺญาภกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตฺถาติ ?

(จงแสดงองค์ธรรม ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (43, 46, 47, 52).....หน้า 150)

ตอบ แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

ยสฺส ยตฺถ เวทนาภกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตฺถ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตฺถ สณฺญาภกฺขณฺโห นุปฺปชฺชิตฺถ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

พระอนาคามีบุคค ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕

และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

พระอรหันตบุคค ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

สุคตือเหตุกบุคค ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอัสัญญัตตภูมิ กับอัสัญญัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ข้อ 17 อุปาทวาระ 3.อนาคตวาระ อนุโลม নয় ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) ปฏิโลมปุจจา

17. จงแสดงคำปุจจาวิธานบาลีไทย องค์ธรรม ในปวัตติวาระ อุปาทวาระ อนาคตวาระ ปุคคลวาระ อนุโลม নয় รูปักขันธมูละ เวทนามักขันธมูละ เฉพาะปฏิโลมปุจจา ?

๑๗. จงแสดงปุจจาและวิธานบาลี คำแปล ในรูปักขันธมูละ เวทนามักขันธมูละ แห่งอุปาทวาระ อนาคตวาระ อนุโลม নয় ปุคคลวาระ เฉพาะปฏิโลมปุจจา และแสดงองค์ธรรม (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (50, 52, 53, 56, 59, 63).....หน้า 151)

ตอบ ปฏิโลมปุจจา

ยสฺส วา ปน เวทนาภฺขนฺโห อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตสฺส รูปภฺขนฺโห อุปฺปชฺชิสฺสตีตี ?  
หรือว่า เวทนาขันธจักเกิดแก่บุคคลใด, รูปขันธก็จักเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

วิธานา เย อรูปฺ อุปฺปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ

เตสํ เวทนาภฺขนฺโห อุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ เตสํ รูปภฺขนฺโห อุปฺปชฺชิสฺสตี,  
อิตเรสํ เตสํ เวทนาภฺขนฺโห จ อุปฺปชฺชิสฺสตี รูปภฺขนฺโห จ อุปฺปชฺชิสฺสตี.

บุคคลเหล่าใด จักเกิดในอรูปรูมิแล้วจะปรินิพพาน

บุคคลเหล่านั้น เวทนาขันธจักเกิด แต่รูปขันธจักไม่เกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,

บุคคลที่นอกจากนั้น เวทนาขันธก็จักเกิด รูปขันธก็จักเกิด.

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจจา

ยสฺส วา ปน เวทนาภฺขนฺโห อุปฺปชฺชิสฺสตี เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส รูปภฺขนฺโห อุปฺปชฺชิสฺสตี เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ติเหตุกปุถุชน ๑ ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถกามภูมิ)

ที่จะได้มรรคเบื้องต้น และจะเกิดในอรูปรูมิแล้วจะปรินิพพาน ที่เรียกว่า

อุปาทักขณะสมังคี ของปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๘ (เว้นปัญจกมมานิวกิจิต ๑)

เจตสิก ๓๕ ก็มีชกฺลาป ๓ - ๗ - ๔

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถกามภูมิ)

และจะเกิดในอรูปรูมิแล้วจะปรินิพพาน

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปรูมิ และจะเกิดในอรูปรูมิ

ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน

และ ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓

ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในปัญจโวการภูมิ อีก

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ติเหตุกปุถุชน ๑

ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอัสสญฺญัตตภูมิ และอรูปรูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๑๘. หรือว่า เวทนาชั้นจกเกิดแก่บุคคลใด, รูปชั้นจกเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?  
มีวิสัยและองค์ธรรม ว่าอย่างไร ? (43).....หน้า 151)

ตอบ มีวิสัยและองค์ธรรมว่าดังนี้

วิสัย ยะ อรูป อุปปชชิตวา ปรินิพพายิสฺสนฺติ.....(ที่เหลือตอบเหมือนข้อ ๑๗ )

ข้อ 19 อุปาทวาระ 3.อนาคตวาระ อนุโลมัย ปุคควาระ (รูป - เวทนา) ปฏิโลมปุจจา

๑๙. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ของคำวิสัยดังต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

ยะ อรูป อุปปชชิตวา ปรินิพพายิสฺสนฺติ (48, 55).....หน้า 151)

เตสํ เวทนามุขมฺโห อุปปชชิสฺสตี โห จ เตสํ รูปมฺหุโห อุปปชชิสฺสตี,  
อิตเรสํ เตสํ เวทนามุขมฺโห จ อุปปชชิสฺสตี รูปมฺหุโห จ อุปปชชิสฺสตี.

ตอบ บุคคลเหล่าใด จกเกิดในรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน

บุคคลเหล่านั้น เวทนาชั้นจกเกิด แต่รูปชั้นจกไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น,

บุคคลที่นอกจากนั้น เวทนาชั้นจกเกิด รูปชั้นจกเกิด.

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจจา

ยสฺส วา ปน เวทนามุขมฺโห อุปปชชิสฺสตี เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส รูปมฺหุโห อุปปชชิสฺสตี เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ติเหตุกปุณฺณ ๑ ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถกามภูมิ)

ที่จะได้มรรคเบื้องต้น และจะเกิดในรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน

ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคี ของปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๘

(เว้นปัญจกมมานวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓ - ๗ - ๔

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถกามภูมิ)

และจะเกิดในรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในรูปภูมิ และจะเกิดในรูปภูมิ

ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน

และ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓

ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในปัญจโวการภูมิ อีก

สุคติเหตุบุคคล ๑ ติเหตุกปุณฺณ ๑

ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอัสสัณฺณสัตตภูมิ และอรุณภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ข้อ 20 อุปาทาหาระ 3.อนาคตวาระ อนุโลมนัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) ปฏิโลมปุจจา

๒๐. จงแปล และแสดงองค์ธรรม ของคำวิสัชนา (61).....หน้า 151)

(องค์ธรรมของปริมโกฏฐาส และปัจฉิมโกฏฐาส) ดังต่อไปนี้

เย อรูปี อุปปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสหนฺติ

เตสํ เวทนาภฺขนฺโห อุปปชฺชิสฺสตี โห จ เตสํ รูปภฺขนฺโห อุปปชฺชิสฺสตี,

อิตเรสํ เตสํ เวทนาภฺขนฺโห จ อุปปชฺชิสฺสตี รูปภฺขนฺโห จ อุปปชฺชิสฺสตี.

ตอบ แปล

บุคคลเหล่าใด จักเกิดในรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน

บุคคลเหล่านั้น เวทนาชั้นจักเกิด แต่รูปชั้นจักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น,

บุคคลที่นอกจากนั้น เวทนาชั้นจักเกิด รูปชั้นจักเกิด.

แสดงองค์ธรรมของคำวิสัชนา

องค์ธรรมของปริมโกฏฐาส ได้แก่

ติเหตุกปุณฺณ ๑ ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถฌานภูมิ)

ที่จะได้มรรคเบื้องต่ำ และจะเกิดในรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิ ๘

(เว้นปัญจฌานวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชกกลาป ๓ - ๗ - ๔

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถฌานภูมิ)

และจะเกิดในรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในรูปภูมิ และจะเกิดในรูปภูมิ

ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน

องค์ธรรมของปัจฉิมโกฏฐาส ได้แก่

ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ

และจะเกิดในปัญจโวการภูมิ อีก

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ติเหตุกปุณฺณ ๑

ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ และรูปภูมิ

ข้อ 21 อุปาทวาระ 3.อนาคตวาระ อนุโลมนัย โอกาสวาระ (รูป - เวทนา) ปฏิโลมปุจฉา

๒๑. ยตถ วา ปน เวทนาภุขนุโ อุปปชชิสฺสตี, ตตถ รูปภุขนุโ อุปปชชิสฺสตีติ ?  
(จงวิสังขนาบาลี และแสดงองค์ธรรมเท่านั้น) (43, 46).....หน้า 154)

ตอบ วิสังขนาบาลี และแสดงองค์ธรรม

อรุเป ตตถ เวทนาภุขนุโ อุปปชชิสฺสตี โน จ ตตถ รูปภุขนุโ อุปปชชิสฺสตี,  
ปญจโวการเ ตตถ เวทนาภุขนุโ จ อุปปชชิสฺสตี รูปภุขนุโ จ อุปปชชิสฺสตี.  
องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔  
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕  
องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕ เท่านั้น

ข้อ 22 อุปาทวาระ 3.อนาคตวาระ ปัจจนิกนัย โอกาสวาระ (รูป - เวทนา) ปฏิโลมปุจฉา

๒๒. จงวิสังขนาเป็นบาลี แปล แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส มาให้ถูกต้อง ?  
ยตถ วา ปน เวทนาภุขนุโ หุปปชชิสฺสตี, ตตถ รูปภุขนุโ หุปปชชิสฺสตีติ ?

ตอบ วิสังขนา อุปปชชิสฺสตี จักเกิด. (47, 55, 58).....หน้า 160)

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในปฏิโลมปุจฉา

ยตถ วา ปน เวทนาภุขนุโ หุปปชชิสฺสตี เป็น สันนิฏฐานบท  
ตตถ รูปภุขนุโ หุปปชชิสฺสตี เป็น สังสยบท  
องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อสัณฺณยัตตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว  
องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี  
ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุเรปัญหา  
ถามว่า หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่เกิดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็จักไม่เกิดในภูมินั้น ใช่ไหม ?  
พระองค์จึงทรงแก้โดยปาฬิตติวิสังขนาว่า อุปปชชิสฺสตี  
ซึ่งเป็นคำวิสังขนา ตรงกันข้ามกับบทถาม  
เพราะว่า อสัณฺณยัตตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว  
ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น  
แม้ว่า เวทนาขันธ์จักไม่เกิด แต่รูปขันธ์จักเกิด

ข้อ 23 อุปาทาหาระ 4.ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนฺโถมณฺเฑ ปุคฺคลวาระ (รูป - เวทนา) อนฺโถมปฺจณา

๒๓. จงวิสังขนาเป็นบาลีพร้อมคำแปล แสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส

ในปจฺจณาดังต่อไปนี้ ?

(58, 60).....หน้า 165)

ยสฺส รูปกุขฺโข อุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนาคุขฺโข อุปฺปชฺชติถาติ ?

ตอบ วิสังขนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนฺโถมปฺจณา

ยสฺส รูปกุขฺโข อุปฺปชฺชติ เป็น สันนิฏฐานบพ

ตสฺส เวทนาคุขฺโข อุปฺปชฺชติถา เป็น สังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ได้แก่

ปฺกฺขชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมि

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕

กัมมชกลาป ๓-๗-๔

สุคฺติเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังฺกตตตภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของชีวิตนวกกลาปที่เกิดขึ้นครั้งแรก

องค์ธรรมของสังสยบพ เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบพนี้เป็น ปจฺจนาปัญหา

ถามว่า รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ไซไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสังขนาว่า อามนฺตา

ซึ่งเป็นคำวิสังขนา รับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ

เพราะว่า ปฺกฺขชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕

กัมมชกลาป ๓ - ๗ - ๔

สุคฺติเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังฺกตตตภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของชีวิตนวกกลาปที่เกิดขึ้นครั้งแรก

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ เหล่านั้น

เวทนาขันธ์ ก็เคยเกิดด้วย.

ข้อ 24 อุปาทาหาระ 4.ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลมนัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) ปฏิโลมปุจจา

๒๔. จงวิสังขนาเป็นภาษาบาลี ไทย และแสดงองค์ธรรม ในปฏิโลมปุจจา ว่า  
ยสฺส วา ปน เวทนาภุขนุโธ อุปฺปชฺชิตถ, ตสฺส รูปภุขนุโธ อุปฺปชฺชิตฺติ ?

ตอบ วิสังขนา (57, 63).....หน้า 165)

สพฺเพสํ จวนฺตานิ อรูปํ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ  
เวทนาภุขนุโธ อุปฺปชฺชิตถ โน จ เตสํ รูปภุขนุโธ อุปฺปชฺชติ,  
ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานิ อสญฺญสฺส ตํ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ  
เวทนาภุขนุโธ จ อุปฺปชฺชิตถ รูปภุขนุโธ จ อุปฺปชฺชติ.  
เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมด กำลังตายใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอรูปภูมิ  
เวทนาชั้นที่เคยเกิด แต่รูปชั้นไม่ใช่ว่ากำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,  
เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และอัสญญัตตภูมิ  
เวทนาชั้นก็เคยเกิด รูปชั้นก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจจา

ยสฺส วา ปน เวทนาภุขนุโธ อุปฺปชฺชิตถ เป็น สันนิฏฐานบท  
ตสฺส รูปภุขนุโธ อุปฺปชฺชติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ  
ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕  
กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย  
ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ  
ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐

และ ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า  
อุปาทักขณะสมังคี ของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔  
สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอัสญญัตตภูมิ  
ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ข้อ 25 อุปาทวาระ 4.ปัจจุปันนาตีตวาระ อนุโลมณั ปุคคลวาระ (รูป - สัญญา) ปฏิโลมปุจจา

๒๕. สัญญาขันธก็เคยเกิด รูปขันธก็กำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น (หน้า 165)

มีวิภังคบาลี คำแปล และองค์ธรรมว่าอย่างไร จงแสดงมาให้ถูกต้อง ? (43)

ตอบ ปญจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ อสณฺณสฺสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ  
สณฺณากุขนุโร จ อุปปชฺชิตถ รูปกุขนุโร จ อุปปชฺชติ.  
เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในปญจโวการภูมิ และอสังขยสัตตภูมิ  
สัญญาขันธก็เคยเกิด รูปขันธก็กำลังเกิด.

องค์ธรรมได้แก่

ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า  
อุปาทักขณะสมังคี ของปญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔  
สุคติเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยสัตตภูมิ  
ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของชีวิตนวกฺลาปที่เกิดขึ้นครั้งแรก

ข้อ 26 อุปาทวาระ 4.ปัจจุปันนาตีตวาระ อนุโลมณั ปุคคลวาระ (เวทนา - สัญญา) อนุโลมปุจจา

๒๖. จงวิเสชา แปล และแสดงองค์ธรรม ในปุจจาดังต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

ยสฺส เวทนากุขนุโร อุปปชฺชติ, ตสฺส สณฺณากุขนุโร อุปปชฺชิตถาติ ?

ตอบ วิเสชา อามนฺตา ไซ. (61).....หน้า 167)

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจจา

ยสฺส เวทนากุขนุโร อุปปชฺชติ เป็น สันนิฏฐานบพ

ตสฺส สณฺณากุขนุโร อุปปชฺชิตถ เป็น สังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ได้แก่

ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจุตโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ  
ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔

องค์ธรรมของสังสยบพ เหมือนกัน

ข้อ 27 อุปาทวาระ 4.ปัจจุปันนาตีตวาระ อนุโลมัย ปุคคลวาระ (สัญญา - สังขาร) อนุโลมปุจจา

๒๗. ยสฺส สมฺมาภุขนฺโห อุปฺปชฺชติ, ตสฺส สงฺขารภุขนฺโห อุปฺปชฺชติตถาติ ?

มีวิสัชนา แปล องค์ธรรม ว่าอย่างไร ? (45).....หน้า 167)

ตอบ วิสัชนา อามนฺตา ใช้.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจจา

ยสฺส สมฺมาภุขนฺโห อุปฺปชฺชติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส สงฺขารภุขนฺโห อุปฺปชฺชติตถ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคี ของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓ - ๗ - ๔

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ข้อ 28 อุปาทวาระ 4.ปัจจุปันนาตีตวาระ อนุโลมัย โอภาสวาระ (รูป - วิญญาน) อนุโลมปุจจา

๒๘. จงวิสัชนา แปล และแสดงองค์ธรรม ในข้อปุจจาดังต่อไปนี้ ? (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

ยตถ รูปภุขนฺโห อุปฺปชฺชติ, ตตถ วิญญานภุขนฺโห อุปฺปชฺชติตถาติ ? (62).....หน้า 168)

ตอบ วิสัชนา

อสณฺณสตฺเต ตตถ รูปภุขนฺโห อุปฺปชฺชติ โน จ ตตถ วิญญานภุขนฺโห อุปฺปชฺชติตถ,

ปญฺจโวกาเร ตตถ รูปภุขนฺโห จ อุปฺปชฺชติ วิญญานภุขนฺโห จ อุปฺปชฺชติตถ.

ในอสณฺณสตฺตภูมินั้น รูปขันธ์กำลังเกิด แต่วิญญานขันธ์ไม่เคยเกิด ในภูมินั้น,

ในปัญจโวการภูมินั้น รูปขันธ์ก็กำลังเกิด วิญญานขันธ์ก็เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจจา

ยตถ รูปภุขนฺโห อุปฺปชฺชติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตตถ วิญญานภุขนฺโห อุปฺปชฺชติตถ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อสณฺณสตฺตภูมิจ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว

และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕ เท่านั้น

ข้อ 29 อุปาทวาระ 4.ปัจจุปันนาตีตวาระ ปัจจนิกนัย ปุคคโลกาสวาระ (เวทนา - สัญญา) ปฏิโลมปุจจา

๒๙. วิภังคบาสิต่อไปนี้ มีคำแปลและองค์ธรรม ว่าอย่างไร ? (61).....หน้า 179)

สุทธาวาเส ปรีนิพพุตตานํ อสญฺสตุตตานํ เตสํ ตตฺถ

สญฺญาภฺขนุโธ จ หนุปฺปชฺชิตฺถ เวทนาภฺขนุโธ จ หนุปฺปชฺชติ.

ตอบ เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังปรีนิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญัตตภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธก็ไม่เคยเกิด เวทนาขันธก็ไม่ใช้กำลังเกิด.

องค์ธรรมได้แก่ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรีนิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕

พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของรูปาวจรปัญจมฉานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐

กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญัตตภูมิ กับอสัญญัตตภูมิ ๑

- ข้อ 30 ก. อุปาทหาระ 4.ปัจจุปันนาตีตวาระ อนุโลมณั ปุคคโลกาสวาระ (รูป - เวทนา) อนุ.ปุ.  
 ข. อุปาทหาระ 5.ปัจจุปันนาคตวาระ ปัจจนิกณั ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) ปฏิ.ปุ.

๓๐. จงเติมบาลีและแปลเป็นไทย พร้อมบอกองค์ธรรม ในวิภังคบาลีดังต่อไปนี้

ก. ....เตสั ตตถ รูปกฺขนุโห อุปฺปชฺชติ โน จ เตสั ตตถ เวทนาฯกฺขนุโห อุปฺปชฺชติตถ.

ข. ....เตสั เวทนาฯกฺขนุโห จ อนุปฺปชฺชิสฺสติ รูปกฺขนุโห จ อนุปฺปชฺชติ.

ตอบ

(48).....หน้า 170, 189)

- (ก) สุทฺธาวาสั อุปฺปชฺชนฺตานั อสญฺญสฺสตุตํ อุปฺปชฺชนฺตานั เตสั ตตถ  
 รูปกฺขนุโห อุปฺปชฺชติ โน จ เตสั ตตถ เวทนาฯกฺขนุโห อุปฺปชฺชติตถ.  
 เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในสุทฺธาวาสภูมิ และอัสญฺญสฺสตตภูมิ ในภูมินั้น  
 รูปขันธ์กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น ในภูมินั้น.

องค์ธรรมได้แก่ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทฺธาวาสภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคิ ของรูปาวจรปัญจมณานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐

กัมมชกลาป ๔ กับสุทฺธาวาสภูมิ ๕

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอัสญฺญสฺสตตภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคิ ของชีวิตนวกกลาปที่เกิดขึ้นครั้งแรก กับอัสญฺญสฺสตตภูมิ ๑

- (ข) ปญฺจโวกาเร ปรีนิพฺพนฺตานั อรูปเ ปจฺฉิมภวีกานั เตสั

เวทนาฯกฺขนุโห จ อนุปฺปชฺชิสฺสติ รูปกฺขนุโห จ อนุปฺปชฺชติ.

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ และปัจฉิมภวีกบุคคลที่เกิดอยู่ในอรุปภูมิ

เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิด รูปขันธ์ก็ไม่ใช้กำลังเกิด.

องค์ธรรมได้แก่ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคิ ของปัญจโวการติเหตุกจุติจิต ๙ เจตสิก ๓๕

กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรุปภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคิ ของอรุปปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุปภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคิ ของอรุปปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐

- ข้อ 31 ก. อุปปาทวาระ 4.ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปัจจนิกนัย ปุคคโลกาสวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจจา  
 ข. อุปปาทวาระ 5.ปัจจุปปันนาคตวาระ ปัจจนิกนัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจจา

๓๑. ให้เติมบาลีและแปลเป็นไทย พร้อมบอกองค์ธรรม ในวิภังค์บาลีดังต่อไปนี้

ก. ....เตสํ ตตฺถ รูปกฺขหนฺโร จ หุปฺปชฺชติ เวทนากฺขหนฺโร จ หุปฺปชฺชติตฺถ,

ข. ....เตสํ รูปกฺขหนฺโร จ หุปฺปชฺชติ เวทนากฺขหนฺโร จ หุปฺปชฺชติสฺสติ.

ตอบ

(45).....หน้า 177, 189)

(ก) สุตฺถาวาเส ปรีนิพฺพทนํ อสณฺณสตฺตา จวนฺตานํ

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังปรินิพพานในสุทธาวาสกัมม และบุคคลที่กำลังตายในอสังขยัตตกัมม  
 ในกัมมนี้ รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิด.

องค์ธรรมได้แก่

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสกัมม ๕

พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสกัมม ๔ (เว้นอกนิฏฐากัมม)

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของรูปาวจรปัญญาจณจตุตถจิต ๑ เจตสิก ๓๐

กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสกัมม ๕

สุดตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสังขยัตตกัมม

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอสังขยัตตกัมม ๑

(ข) ปญฺจโวกาเร ปรีนิพฺพทนํ อรูปเป ปจฺจิมภวีกานํ

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังปรินิพพานในปัญจโวการกัมม และปัจจิมภวีกบุคคล

ที่เกิดอยู่ในอรูปกัมม รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิด.

องค์ธรรมได้แก่

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการกัมม

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของปัญจโวการติเหตุกจตุตถจิต ๙ เจตสิก ๓๕

กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจจิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปกัมม

ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคี ของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปกัมม

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของอรูปจตุตถจิต ๔ เจตสิก ๓๐

|        |                                                                  |             |
|--------|------------------------------------------------------------------|-------------|
| ข้อ 32 | ก. อุปาทหาระ 5.ปัจจุปันนาคตวาระ อนุโลมัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) | อนุโลมปุจจา |
|        | ข. อุปาทหาระ 5.ปัจจุปันนาคตวาระ อนุโลมัย โอภาสวาระ (รูป - เวทนา) | อนุโลมปุจจา |

๓๒. จงวิสังหา ในข้อปุจฉาดังต่อไปนี้ พร้อมคำแปล แสดงองค์ธรรมเฉพาะข้อ ก.

ก. ยสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนาฯกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ?

ข. ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนาฯกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ?

ตอบ วิสังหา ดังนี้ (46).....หน้า 181, 184)

(ก) วิสังหา ปจฺฉิมภวีกานํ ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ  
 รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ เวทนาฯกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ,  
 อิตเรสํ ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อสณฺณสตฺตํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ  
 รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ เวทนาฯกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ.  
 เมื่อปัจฉิมภวีกบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ  
 รูปขันธ์กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่เกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,  
 บุคคลที่นอกจากปัจฉิมภวีกะเหล่านั้น กำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ  
 และบุคคลที่กำลังเกิดในอสังขยสัตตตภูมิ รูปขันธ์ก็กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็จักเกิด.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจจา

ยสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนาฯกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ติเหตุกปุฏฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ  
 ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๙ เจตสิก ๓๕  
 กัมมชกลาป ๓ - ๗ - ๔

และ ปุฏฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ (เว้นปัจฉิมภวีกะ) ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ  
 ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕  
 กัมมชกลาป ๓ - ๗ - ๔

สุคตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขยสัตตตภูมิ  
 ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

(ข) วิสังหา

อสนฺณสตฺเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ ตตฺถ เวทนาฯกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ,  
 ปญฺจโวกาเร ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ เวทนาฯกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ.  
 ในอสังขยสัตตตภูมินั้น รูปขันธ์กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่เกิด ในภูมินั้น,  
 ในปัญจโวการภูมินั้น รูปขันธ์ก็กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็จักเกิด.

ข้อ 33 อุปาทวาระ 5.ปัจจุปันนาคตวาระ อนุโลมัย โอกาสวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจจา

---

๓๓. ยตถ รูปกฺขนฺโห อุปฺปชฺชติ, ตตถ เวทนาฯกฺขนฺโห อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ?

(จงแสดงองค์ธรรม ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (45).....หน้า 184)

ตอบ องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อสัณฺญตฺตมฺมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปชั้นอย่างเดียว  
และ ปญฺจวอกาโร ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕  
องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ ปญฺจวอกาโร ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕ เท่านั้น

ข้อ 34 อุปาทวาระ 5.ปัจจุปันนาคตวาระ อนุโลมัย โอกาสวาระ (รูป - เวทนา) ปฏิโลมปุจจา

---

๓๔. ยตถ วา ปน เวทนาฯกฺขนฺโห อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตตถ รูปกฺขนฺโห อุปฺปชฺชตีติ ?

จงวิสังคยาเฉพาะบาลี และองค์ธรรม (45, 49).....หน้า 184)

ตอบ วิสังคยา อรูปเต ตตถ เวทนาฯกฺขนฺโห อุปฺปชฺชิสฺสตี โน จ ตตถ รูปกฺขนฺโห อุปฺปชฺชติ,  
ปญฺจวอกาโร ตตถ เวทนาฯกฺขนฺโห จ อุปฺปชฺชิสฺสตี รูปกฺขนฺโห จ อุปฺปชฺชติ.

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจจา

ยตถ วา ปน เวทนาฯกฺขนฺโห อุปฺปชฺชิสฺสตี เป็น สันนิฏฐานบท

ตตถ รูปกฺขนฺโห อุปฺปชฺชติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อรูปมฺมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔

และ ปญฺจวอกาโร ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ ปญฺจวอกาโร ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕ เท่านั้น

ข้อ 35 ก. อุปาทวาระ 5.ปัจจุปันนาคตวาระ อนุโลมัย โอกาสวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจจา

ข. อุปาทวาระ 6.อดีตานาคตวาระ อนุโลมัย โอกาสวาระ (รูป - เวทนา) ปฏิโลมปุจจา

---

๓๕. ในปุจจาข้อ ก. นี้ จงวิสังคยาเป็นบาลีเท่านั้น และในปุจจาข้อ ข. นี้ จงแสดงองค์ธรรมเท่านั้น

ก. ยตถ รูปกฺขนฺโห อุปฺปชฺชติ, ตตถ เวทนาฯกฺขนฺโห อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ?

ข. ยตถ วา ปน เวทนาฯกฺขนฺโห อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตตถ รูปกฺขนฺโห อุปฺปชฺชิตฺถาติ ?

ตอบ (53).....หน้า 184, 200)

ก. อสณฺณสตฺเต ตตถ รูปกฺขนฺโห อุปฺปชฺชติ โน จ ตตถ เวทนาฯกฺขนฺโห อุปฺปชฺชิสฺสตี,  
ปญฺจวอกาโร ตตถ รูปกฺขนฺโห จ อุปฺปชฺชติ เวทนาฯกฺขนฺโห จ อุปฺปชฺชิสฺสตี.

ข. แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจจา

ยตถ วา ปน เวทนาฯกฺขนฺโห อุปฺปชฺชิสฺสตี เป็น สันนิฏฐานบท

ตตถ รูปกฺขนฺโห อุปฺปชฺชิตฺถาติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อรูปมฺมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔

และ ปญฺจวอกาโร ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ ปญฺจวอกาโร ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕ เท่านั้น

ข้อ 36 อุปปาทวาระ 6.อดีตานาคตวาระ อนุโลมนัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจจา

๓๖. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ในวิภังคบาลีดังต่อไปนี้ (47, 51, 55, 63).....หน้า 198)

ปัจฉิมภิกขุ เทสํ รูปกฺขณโร อุปฺปชฺชิตฺถ โห จ เทสํ เวทนาภฺกฺขณโร อุปฺปชฺชิสฺสตี.

ตอบ บุคคลที่เป็นปัจฉิมภิกขุ เหล่านั้น

รูปขันธ์เคยเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่เกิด แก่บุคคลเหล่านั้น.

องค์ธรรมได้แก่ ติเหตุกปุฏฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภิกขุ

ซึ่งกำลังเกิดในจุตฺตวาทกรรม ปญฺจวาทกรรม

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุตฺตวาทกรรม ปญฺจวาทกรรม

ข้อ 37 อุปปาทวาระ 6.อดีตานาคตวาระ อนุโลมนัย ปุคคโลกาสวาระ (เวทนา - สัญญา) อนุโลมปุจจา

๓๗. เมื่อปัจฉิมภิกขุบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในจุตฺตวาทกรรม ปญฺจวาทกรรม ในภุมินั้น

เวทนาขันธ์เคยเกิด แต่สัญญาขันธ์จักไม่เกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น.

องค์ธรรมได้แก่ใครบ้าง ? (51, 58).....หน้า 203)

ตอบ องค์ธรรมได้แก่ ติเหตุกปุฏฺชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภิกขุ

ซึ่งกำลังเกิดในจุตฺตวาทกรรม ปญฺจวาทกรรม

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุตฺตวาทกรรม ปญฺจวาทกรรม (ปัจฉิมภิกขุโดยตรง)

กับจุตฺตวาทกรรม ๔ ปญฺจวาทกรรม ๑๗ (เว้นสุทฺถาวาสภุมิ ๕ อปายภุมิ ๔)

ปุฏฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจุตฺตวาทกรรม ปญฺจวาทกรรม

และจะไม่เกิดในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก (ปัจฉิมภิกขุโดยอ้อม)

กับจุตฺตวาทกรรม ๔ ปญฺจวาทกรรม ๒๑ (เว้นสุทฺถาวาสภุมิ ๕)

ข้อ 38 อุปาทาหาระ 6.อดีตานาคตวาระ ปัจฉิกนัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจณา

๓๘. จงแสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ของปุจณาดังต่อไปนี้ ? (55, 56)  
 ยสฺส รูปุขนฺโห นุปฺปชฺชิตถ, ตสฺส เวทนาขนฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตีติ ? (หน้า 204)

ตอบ แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจณา  
 ยสฺส รูปุขนฺโห นุปฺปชฺชิตถ เป็น สันนิฏฐานบท  
 ตสฺส เวทนาขนฺโห นุปฺปชฺชิสฺสตี เป็น สังสยบท  
 องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว  
 องค์ธรรมของสังสยบท ก็ไม่มีเหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญหา

ถามว่า รูปขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?  
 พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิภาณวิสัชนาว่า นตถิ

ซึ่งเป็นคำวิสัชนา ห้ามองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท

เพราะว่า บุคคลที่รูปขันธ์ไม่เคยเกิดในภพต่างๆ นั้นไม่มี  
 มีแต่บุคคลที่รูปขันธ์เคยเกิดมาแล้ว ทั้งสิ้น

๓๙. คำวิสัชนาดังต่อไปนี้ มีวิภังคบาลีว่าอย่างไร ? (43)

- ก. เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมด กำลังตายใน ๓๑ ภูมิ  
 ข. เมื่อบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น  
 ค. บุคคลเหล่าใด จักเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน  
 ง. เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ  
 และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสังขยสัตตภูมิ ในภูมินั้น  
 จ. เมื่อปัจฉิมภวีกบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ในภูมินั้น

ตอบ มีวิภังคบาลี ดังนี้

- ก. สพุเพสํ จวนฺตานิ เตสํ (น. 127)  
 ข. สุทธาวาสานิ เตสํ ตตฺถ (น. 148)  
 ค. เย อรูปํ อุปฺปชฺชิตฺวา ปรีณิพฺพายิสฺสนฺตี เตสํ (น. 151)  
 ง. สุทธาวาเส ปรีณิพฺพนฺตานิ อสณฺณสฺสจฺจานิ เตสํ ตตฺถ (น. 179)  
 จ. ปจฺฉิมภวีกานิ อุปฺปชฺชนฺตานิ เตสํ ตตฺถ (น. 187)

ข้อ 40 อุปปาทวาระ 6.อดีตานาคตวาระ ปัจฉินิกันย ปุคคโลกาสวาระ (เวทนา - สัญญา) ปฏิโลมปจจา

๔๐. จงแสดงปริมโกฏฐาส ปัจฉิมโกฏฐาส คำแปลและองค์ธรรม  
ของคำวิสัยหาดังต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (46).....หน้า 209)

ปัจฉิมภิกขุ เทสํ ตตถ

สญฺญาภุขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เทสํ ตตถ เวทนาภุขนุโห นุปฺปชฺชิตถ,

สุทฺธาวาसानํ อสญฺยสฺสตุตฺตํ เทสํ ตตถ

สญฺญาภุขนุโห จ นุปฺปชฺชิสฺสติ เวทนาภุขนุโห จ นุปฺปชฺชิตถ.

ตอบ ปริมโกฏฐาส คือ

ปัจฉิมภิกขุ เทสํ ตตถ

สญฺญาภุขนุโห นุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เทสํ ตตถ เวทนาภุขนุโห นุปฺปชฺชิตถ.

แปล เมื่อปัจฉิมภิกขุบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ในภูมินั้น  
สัญญาชั้นรจกไม่เกิด แต่เวทนาชั้นรจกเคยเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น ในภูมินั้น.

องค์ธรรมได้แก่ ติเหตุกบุคคล ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภิกขุ

ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ

กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทฺธาวาสภูมิ ๕ อายภูมิ ๔)

(ปัจฉิมภิกขุโดยตรง)

บุคคล ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ

และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปญฺจโวการภูมิ ๒๑

(เว้นสุทฺธาวาสภูมิ ๕) (ปัจฉิมภิกขุโดยอ้อม)

ปัจฉิมโกฏฐาส คือ

สุทฺธาวาसानํ อสญฺยสฺสตุตฺตํ เทสํ ตตถ

สญฺญาภุขนุโห จ นุปฺปชฺชิสฺสติ เวทนาภุขนุโห จ นุปฺปชฺชิตถ.

แปล เมื่อบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในสุทฺธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอัสัญญัตตภูมิ  
ในภูมินั้น สัญญาชั้นรจกไม่เกิด เวทนาชั้นรจกไม่เคยเกิด.

องค์ธรรมได้แก่ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทฺธาวาสภูมิ ๕

และกำลังตายในสุทฺธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทฺธาวาสภูมิ กับสุทฺธาวาสภูมิ ๕

สุคติเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอัสัญญัตตภูมิ กับอัสัญญัตตภูมิ ๑

## นิโรธวาระ (นิ.)

ข้อ 41 หน้า 211 ข้อมูลเฉพาะบท

นิโรธวาระ 1.ปัจจุปปันนวาระ อนุลอมนัย ปุคคลวาระ (รูป - วิญญาณ) อนุลอมปุจจา

๔๑. คำปุจฉาดังต่อไปนี้ มีวิสัยหยาบาลี คำแปล องค์ธรรมว่าอย่างไร (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)  
รูปชั้นที่กำลังดับแก่บุคคลใด, วิญญาณชั้นที่กำลังดับแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

ตอบ วิสัยชานา (47).....หน้า 211)

อสมณสตุตา จวนตานํ เตสํ

รูปกฺขนฺโท นฺรุชฺฌติ โน จ เตสํ วิญญานกฺขนฺโท นฺรุชฺฌติ,

ปญฺจวาทรา จวนตานํ เตสํ รูปกฺขนฺโท จ นฺรุชฺฌติ วิญญานกฺขนฺโท จ นฺรุชฺฌติ.

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังตายในอสังขยัตตภูมิ

รูปชั้นกำลังดับ แต่วิญญาณชั้นไม่ใช่กำลังดับ แก่บุคคลเหล่านั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังตายในปัญจวาทราภูมิ รูปชั้นก็กำลังดับ วิญญาณชั้นก็กำลังดับ.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

และ ปุณฺณ ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในปัญจวาทราภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของปัญจวาทราจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ข้อ 42 นิโรธวาระ 1.ปัจจุปันนวาระ ปัจจนิกนัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) ปฏิโลมปุจจา

42. ยสฺส วา ปน เวทนาภฺขนฺโห น นිරุชฺชติ, ตสฺส รูปภฺขนฺโห น นिरุชฺชติ ?  
(จงวิชันนาเป็นบาลี (ไม่แปล) และแสดงองค์ธรรมด้วย ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

๔๒. คำปุจฉาตั้งต่อไปนี้ มีวิชันนาบาลี คำแปล องค์ธรรมว่าอย่างไร (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)  
หรือว่า เวทนาขันธไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด, รูปขันธก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

ตอบ วิชันนา (46, 47).....หน้า 217)

อสมฺมยสฺส ตา จวนฺตานํ เตสํ

เวทนาภฺขนฺโห น นिरุชฺชติ โน จ เตสํ รูปภฺขนฺโห น นिरุชฺชติ,

สพฺเพสํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนาภฺขนฺโห จ น นिरุชฺชติ รูปภฺขนฺโห จ น นिरุชฺชติ.

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังตายในอสังขยัตตภูมิ

เวทนาขันธไม่ใช่กำลังดับ แต่รูปขันธกำลังดับ แก่บุคคลเหล่านั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมด กำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ

เวทนาขันธก็ไม่ใช่กำลังดับ รูปขันธก็ไม่ใช่กำลังดับ.

องค์ธรรมของสันนิฐานานนท ได้แก่

สุคติอเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓ - ๗ - ๔

ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ข้อ 43 นิโรธวาระ 1.ปัจจุปันนวาระ ปัจจณิกนัย โอกาสวาระ (รูป - สังขาร) อนุโลมปุจจา

๔๓. จงวิสาขนาพร้อมด้วยแสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส ในข้อปุจฉาดังต่อไปนี้  
ยตุถ รูปกุขนุโธ น นิริชฺฌติ, ตตุถ สงฺขารกุขนุโธ น นิริชฺฌตฺติ ?

ตอบ วิสาขนา นิริชฺฌติ กำลังดับ. (44).....หน้า 219)

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจจา

ยตุถ รูปกุขนุโธ น นิริชฺฌติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตตุถ สงฺขารกุขนุโธ น นิริชฺฌติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุเรปัญหา

ถามว่า รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับในภูมิใด, สังขารขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้น ใช่ไหม ?

พระองค์ทรงแก้โดยปาฬิตวิสาขนาว่า นิริชฺฌติ

ซึ่งเป็นคำวิสาขนา ตรงกันข้ามกับบทถาม

เพราะว่า อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

แม้ว่า รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับ แต่สังขารขันธ์กำลังดับ

มีแต่บุคคลที่รูปขันธ์เคยดับมาแล้ว ทั้งสิ้น

ข้อ 45 นิโรธวาระ 2.อดีตวาระ ปัจจุบันนัย ปุคคลวาระ (รูป - สัญญา) อนุโลมปุจฉา

๔๕. จงวิสังขนาเป็นภาษาบาลีไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส  
ในข้อปุจฉาดังต่อไปนี้ (51).....หน้า 228)

ยสฺส รูปกุขฺโข น นิสฺสํมิตฺตํ, ตสฺส สญฺญากุขฺโข น นิสฺสํมิตฺตาทิ ?

ตอบ วิสังขนา นตฺถิ ไม่มี.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจฉา

ยสฺส รูปกุขฺโข น นิสฺสํมิตฺตํ เป็น สันนิฏฐานบพ

ตสฺส สญฺญากุขฺโข น นิสฺสํมิตฺตํ เป็น สังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบพไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบพ ก็ไม่มีเหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบพนี้เป็น โฆषปัญฺหา

ถามว่า รูปขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิภาณวิสัชนาว่า นตฺถิ

ซึ่งเป็นคำวิสัชนา ห้ามองค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ

เพราะว่า บุคคลที่รูปขันธ์ไม่เคยดับในภพต่าง ๆ นั้นไม่มี

มีแต่บุคคลที่รูปขันธ์เคยดับมาแล้ว ทั้งสิ้น

ข้อ 46 นิโรธวาระ 2.อดีตวาระ ปัจจุบันนัย ปุคคลวาระ (เวทนา - สัญญา) ปฏิโลมปุจฉา

๔๖. จงวิสังขนาแปล พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส ในข้อปุจฉาดังต่อไปนี้  
ยสฺส วา ปน สญฺญากุขฺโข น นิสฺสํมิตฺตํ, ตสฺส เวทฺตากุขฺโข น นิสฺสํมิตฺตาทิ ?

ตอบ วิสังขนา นตฺถิ ไม่มี.

(47).....หน้า 229)

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในปฏิโลมปุจฉา

ยสฺส วา ปน สญฺญากุขฺโข น นิสฺสํมิตฺตํ เป็น สันนิฏฐานบพ

ตสฺส เวทฺตากุขฺโข น นิสฺสํมิตฺตํ เป็น สังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบพไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบพ ก็ไม่มี เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบพนี้เป็น โฆषปัญฺหา

ถามว่า หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิภาณวิสัชนาว่า นตฺถิ

ซึ่งเป็นคำวิสัชนา ห้ามองค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ

เพราะว่า บุคคลที่สัญญาขันธ์ไม่เคยดับในภพต่าง ๆ นั้น ไม่มี

มีแต่บุคคลที่สัญญาขันธ์เคยดับมาแล้ว ทั้งสิ้น

ข้อ 47 นิโรธวาระ 3.อนาคตวาระ อนุโลมนัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) ปฏิโลมปุจจา

๔๗. ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโห นีรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส รูปกฺขนุโห นีรุชฺฌิสฺสตีตี ?  
มีวิสัยหา พร้อมคำแปล และองค์ธรรมว่าอย่างไร (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

ตอบ มีวิสัยหาและแสดงองค์ธรรม ดังนี้ (51, 60).....หน้า 233)

วิสัยหา ปจฺฉิมภวีกานํ อรูปํ อุปปชฺชุนฺตานํ

เย จ อรูปํ อุปปชฺชิตฺวา ปรีณิพฺพายิสฺสนฺติ เตสํ จวนฺตานํ

เตสํ เวทนากฺขนุโห นีรุชฺฌิสฺสตี โน จ เตสํ รูปกฺขนุโห นีรุชฺฌิสฺสตี,

อิตเรสํ เตสํ เวทนากฺขนุโห จ นีรุชฺฌิสฺสตี รูปกฺขนุโห จ นีรุชฺฌิสฺสตี.

เมื่อปัจฉิมภวีกบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในอรูปรูมิ ก็ดี

และบุคคลเหล่านั้น กำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจักเกิดในอรูปรูมิแล้วจะปรินิพพาน

บุคคลเหล่านั้นก็ดี เวทนาชั้นจกดับ แต่รูปชั้นจกไม่ดับ แก่บุคคลเหล่านั้น,

บุคคลที่เหลือนอกนั้น เวทนาชั้นจกดับ รูปชั้นจกดับ.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปรูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคี ของอรูปรูมิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถกามภูมิ)

และจะเกิดในอรูปรูมิแล้วจะปรินิพพาน ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี

ของปัญจโวการติเหตุกจติจิต ๘ (เว้นปัญจกมมานวิบาก) เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปรูมิ และจะเกิดในอรูปรูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก

(เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน

และ ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓

ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะดับในปัญจโวการภูมิอีก

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ติเหตุกปุณฺชน ๑

ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอัสัญญัตตภูมิ และอรูปรูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ข้อ 48 นิโรธวาระ 3.อนาคตวาระ อนุโลมนัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) ปฏิโลมปุจฉา

๔๘. จงแปลแสดงองค์ธรรม ในวิกงคบาลีดังต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) ?

ปจฺฉิมภิกขุ อรูป อูปชฺชชฺชานํ (54, 58, 62).....หน้า 233)

เย จ อรูป อูปชฺชชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสหนฺติ เตสํ จวนฺตานิ

เตสํ เวทนาภฺขนฺโห นิสฺสํสํสฺสตี โน จ เตสํ รูปภฺขนฺโห นิสฺสํสํสฺสตี.

ตอบ เมื่อปัจฉิมภิกขุบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในอรุปรภูมิ ก็ดี

และบุคคลเหล่านั้น กำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจักเกิดในอรุปรภูมิแล้วจะปรินิพพาน

บุคคลเหล่านั้นก็ดี เวทนาชั้นจกัฏฐะ แต่รูปชั้นจกัฏฐะไม่ดับ แก่บุคคลเหล่านั้น.

องค์ธรรมได้แก่ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภิกขุ ซึ่งกำลังเกิดในอรุปรภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคี ของอรุปรปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถฌานภูมิ)

และจะเกิดในอรุปรภูมิแล้วจะปรินิพพาน ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี

ของปัญจโวการติเหตุจกัฏฐิต ๘ (เว้นปัญจฌานวิปาก) เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปรภูมิ และจะเกิดในอรุปรภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน

ข้อ 49 นิโรธวาระ 3.อนาคตวาระ อนุโลมนัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) ปฏิโลมปุจฉา

๔๙. จงเติมคำบาลีในช่องว่างนี้ พร้อมทั้งคำแปลและองค์ธรรม (42, 49, 55).....หน้า 233)

.....เตสํ เวทนาภฺขนฺโห นิสฺสํสํสฺสตี โน จ เตสํ รูปภฺขนฺโห นิสฺสํสํสฺสตี ?

ตอบ ปจฺฉิมภิกขุ อรูป อูปชฺชชฺชานํ

เย จ อรูป อูปชฺชชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสหนฺติ เตสํ จวนฺตานิ

เตสํ เวทนาภฺขนฺโห นิสฺสํสํสฺสตี โน จ เตสํ รูปภฺขนฺโห นิสฺสํสํสฺสตี.

เมื่อปัจฉิมภิกขุบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในอรุปรภูมิ ก็ดี

และบุคคลเหล่านั้น กำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจักเกิดในอรุปรภูมิแล้วจะปรินิพพาน

บุคคลเหล่านั้นก็ดี เวทนาชั้นจกัฏฐะ แต่รูปชั้นจกัฏฐะไม่ดับ แก่บุคคลเหล่านั้น.

องค์ธรรมได้แก่ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภิกขุ ซึ่งกำลังเกิดในอรุปรภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคี ของอรุปรปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถฌานภูมิ)

และจะเกิดในอรุปรภูมิแล้วจะปรินิพพาน ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของปัญจโวการ -

ติเหตุจกัฏฐิต ๘ (เว้นปัญจฌานวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปรภูมิ และจะเกิดในอรุปรภูมิ

ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน

ข้อ 50 นิโรธวาระ 3.อนาคตวาระ ปัจจนิกนัย โอกาสวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจฉา

๕๐. ยตถ รูปกุขุหโร น นิริชฺฌิสฺสติ, ตตถ เวทนากุขุหโร น นิริชฺฌิสฺสตีติ ?

วิสัชนา นิริชฺฌิสฺสติ (จงแสดงองค์ธรรม และจำแนกโกฏฐาสด้วย) (46).....หน้า 241)

ตอบ แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจฉา

ยตถ รูปกุขุหโร น นิริชฺฌิสฺสติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตตถ เวทนากุขุหโร น นิริชฺฌิสฺสติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุเรปัญหา

ถามว่า รูปขันธ์จักไม่ดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับในภูมินั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปาฬิตติวิสัชนาว่า นิริชฺฌิสฺสติ

ซึ่งเป็นคำวิสัชนา ตรงกันข้ามกับบทถาม

เพราะว่า อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

แม้ว่า รูปขันธ์จักไม่ดับ แต่เวทนาขันธ์จักดับ

ข้อ 51 นิโรธวาระ 3.อนาคตวาระ ปัจจนิกนัย โอกาสวาระ (รูป - เวทนา) ปฏิโลมปุจฉา

๕๑. จงวิสัชนา พร้อมทั้งคำแปล แสดงองค์ธรรม (57).....หน้า 241)

ยตถ วา ปน เวทนากุขุหโร น นิริชฺฌิสฺสติ, ตตถ รูปกุขุหโร น นิริชฺฌิสฺสตีติ ?

ตอบ วิสัชนา นิริชฺฌิสฺสติ จักดับ.

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจฉา

ยตถ วา ปน เวทนากุขุหโร น นิริชฺฌิสฺสติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตตถ รูปกุขุหโร น นิริชฺฌิสฺสติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อสัณฺณูสัจตภูมิจ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ข้อ 52 นิโรธวาระ ..... ก. กาล 3 // ข. กาล 4 // ค. กาล 5

(๕๒)

- ก. ยสฺส เวทนากฺขนุโห น นีรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส วิญญานกฺขนุโห น นีรุชฺฌิสฺสตีตี ?  
จงวิสันหาเป็นบาลีและไทย (ไม่ต้องแสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส)
- ข. ยสฺส ยตถ เวทนากฺขนุโห นีรุชฺฌตี, ตสฺส ตตถ สญฺญากฺขนุโห นีรุชฺฌิตถาตี ?  
จงวิสันหาเป็นภาษาบาลี อย่างเดียว (ไม่ต้องแสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส)
- ค. ยตถ รูปกฺขนุโห น นีรุชฺฌตี, ตตถ เวทนากฺขนุโห น นีรุชฺฌิสฺสตีตี ?  
จงวิสันหาเป็นบาลีและไทย (ไม่ต้องแสดงองค์ธรรม จำแนกโกฏฐาส)

ตอบ ก. วิสันหาเป็นบาลีและไทย อามนฺตา ใช้. (44).....หน้า 241, 251, 269)

ข. วิสันหาเป็นบาลี

สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตถ

เวทนากฺขนุโห นีรุชฺฌตี โน จ เตสํ ตตถ สญฺญากฺขนุโห นีรุชฺฌิตถ,

อิตเรสํ จตฺตวโการา ปญฺจวโการา จานฺตานํ เตสํ ตตถ

เวทนากฺขนุโห จ นีรุชฺฌตี สญฺญากฺขนุโห จ นีรุชฺฌิตถ.

ค. วิสันหาเป็นบาลีและไทย นีรุชฺฌิสฺสตี จักตฺถ.

ข้อ 53 นิโรธวาระ 4.ปัจจุปฺปนนํตีตวาระ อนฺุโลมณฺเฑ ปุคฺคสวาระ (เวทนา - สัญญา) อนฺุโลมปุจฺจา

๕๓. จงแสดงองค์ธรรมในปุจฺจาทียกมา พร้อมทั้งจำแนกโกฏฐาส ? (50, 54)

ยสฺส เวทนากฺขนุโห นีรุชฺฌตี, ตสฺส สญฺญากฺขนุโห นีรุชฺฌิตถาตี ? (หน้า 246)

ตอบ แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาส ในอนฺุโลมปุจฺจา

ยสฺส เวทนากฺขนุโห นีรุชฺฌตี เป็น สันนิฏฺฐานบพ

ตสฺส สญฺญากฺขนุโห นีรุชฺฌิตถ เป็น สํสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฺฐานบพ ได้แก่

ปุฏฺชน ๔ ผลปุคฺค ๔ ซึ่งกำลังตายในจตฺตวโการภูมि ปญฺจวโการภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของจตฺติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสํสยบพ เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบพนี้เป็น ปัจจนาปัญหา

ถามว่า เวทนาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสันหาว่า อามนฺตา

ซึ่งเป็นคำวิสันหา รับรององค์ธรรมของสันนิฏฺฐานบพ

เพราะว่า ปุฏฺชน ๔ ผลปุคฺค ๔ ซึ่งกำลังตายในจตฺตวโการภูมิ ปญฺจวโการภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของจตฺติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฺฐานบพ เหล่านั้น สัญญาขันธ์ก็เคยดับด้วย

ข้อ 54 นิโรธวาระ 4.ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลมนัย โอกาสวาระ (รูป - สัญญา) อนุโลมปุจจา

๕๔. จงแสดงปุจจา วิสัชนาเป็นบาลี - ไทย องค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส  
ในปวัตติวาระ นิโรธวาระ ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลม โอกาสวาระ  
แห่งรูปักขณฐมุละ สัญญาขันธ์มุลียมกะ เฉพาะอนุโลมปุจจา มาตามลำดับ ?

ตอบ อนุโลมปุจจา (51).....หน้า 248)

ยตถ รูปกฺขณฺโห นฺริชฺฌติ, ตตฺถ สณฺณากฺขณฺโห นฺริชฺฌติตฺถ ?

รูปขันธ์กำลังดับในภุมิใด, สัญญาขันธ์ก็เคยดับในภุมินั้น ใช่ไหม ?

วิสัชนา อสณฺณสฺสฺเต ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นฺริชฺฌติ โน จ ตตฺถ สณฺณากฺขณฺโห นฺริชฺฌติตฺถ,  
ปญฺจวาทเร ตตฺถ รูปกฺขณฺโห จ นฺริชฺฌติ สณฺณากฺขณฺโห จ นฺริชฺฌติตฺถ.  
ในอัสสนุสตัดภุมินั้น รูปขันธ์กำลังดับ แต่สัญญาขันธ์ไม่เคยดับ ในภุมินั้น,  
ในปัจจุโวการภุมินั้น รูปขันธ์ก็กำลังดับ สัญญาขันธ์ก็เคยดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจจา

ยตถ รูปกฺขณฺโห นฺริชฺฌติ เป็น สันนิฏฐานบพ

ตตฺถ สณฺณากฺขณฺโห นฺริชฺฌติตฺถ เป็น สังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ได้แก่ อัสสนุสตัดภุมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว  
และ ปัจจุโวการภุมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ ปัจจุโวการภุมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕ เท่านั้น  
ฉะนั้นคำถามบพนี้เป็น ปริปุณณปัญหา

ถามว่า รูปขันธ์กำลังดับในภุมิใด, สัญญาขันธ์ก็เคยดับในภุมินั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อัสสนุสตัดภุมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว  
ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบพได้บพเดียว ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส  
มีการปฏิเสธสังสยบพ

ดังแสดงว่า อสณฺณสฺสฺเต ตตฺถ รูปกฺขณฺโห นฺริชฺฌติ โน จ ตตฺถ สณฺณากฺขณฺโห นฺริชฺฌติตฺถ

แล้วทรงยกเอา ปัจจุโวการภุมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ และสังสยบพได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจจุณิมโกฏฐาส  
ไม่มีการปฏิเสธสังสยบพ

ดังแสดงว่า ปญฺจวาทเร ตตฺถ รูปกฺขณฺโห จ นฺริชฺฌติ สณฺณากฺขณฺโห จ นฺริชฺฌติตฺถ

คำวิสัชนาในอนุโลมปุจจานี้เป็น สรุบทัสสนวิสัชนา ที่มีวิภังค์โดยตรง

ข้อ 55 นิโรธวาระ 4.ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลมณั ปุคคโลกาสวาระ (รูป - วิญญาณ) อนุโลมปุจจา

๕๕. รูปขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใด ในภุมิใด, วิญญาณขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้น  
ในภุมินั้น ใช่ไหม ? มีองค์ธรรมว่าอย่างไร ? (43, 44).....หน้า 249)

ตอบ มีองค์ธรรมดังนี้

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภุมิ ๕ (โดยตรง)

พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภุมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภุมิ) (โดยอ้อม)

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของรูปาวจรปัญญาจณจตุตติจิต ๑ เจตสิก ๓๐

กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภุมิ ๕

สุคตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอัสสญญัตตภุมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอัสสญญัตตภุมิ ๑

และ ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภุมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของปัญจโวการจตุตติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕

กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภุมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภุมิ ๕)

องค์ธรรมของสัสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ข้อ 56 นิโรธวาระ 4.ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลมณั ปุคคโลกาสวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจจา

๕๖. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ของวิภังคบาลีดังต่อไปนี้ ? (57).....หน้า 249)

สุทธาวาเส ปรินิพพุตตานัง อสญญสตตฺตา จวนุตตานัง เตสํ ตตฺถ

รูปกุขนุโร นิรุชฺฌติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากุขนุโร นิรุชฺฌติตฺถ.

ตอบ เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภุมิ และบุคคลที่กำลังตายในอัสสญญัตตภุมิ  
ในภุมินั้น รูปขันธ์กำลังดับ แต่เวทนาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น.

องค์ธรรมได้แก่ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภุมิ ๕ (ปรินิพพันตะ โดยตรง)

พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภุมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภุมิ)

(ปรินิพพันตะ โดยอ้อม) ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของรูปาวจรปัญญาจณจตุตติจิต ๑

เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภุมิ ๕

สุคตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอัสสญญัตตภุมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอัสสญญัตตภุมิ ๑

ข้อ 57 นิโรธวาระ 5.ปัจจุปปันนาคตวาระ อนุโลมนัย ปุคคลวาระ (สัญญา - วิญญาน) อนุโลมปุจจา

๕๗. สัญญาขั้นกำลังดับแก่บุคคลใด, วิญญานขั้นก็จักดับแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

มีองค์ธรรมว่าอย่างไร ? (44).....หน้า 261)

ตอบ มีองค์ธรรมดังนี้

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ได้แก่

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ  
ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของติเหตุกจติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

และ ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ  
ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของจติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ข้อ 58 ก. นิโรธวาระ 5.ปัจจุปปันนาคตวาระ ปัจจนิกนัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจจา

ข. นิโรธวาระ 6.อดีตานาคตวาระ อนุโลมนัย ปุคคลวาระ (เวทนา - สัญญา) อนุโลมปุจจา

(๕๘)

(50).....หน้า 267, 275)

ก. จงแสดงองค์ธรรม ในวิสัชนาบาลีดังต่อไปนี้ ? (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

อรุเป ปรินิพพุตตานํ เตสํ รูปกุขนุโร จ น นිරุชฺฌติ เวทนากุขนุโร จ น นිරุชฺฌติสฺสติ.

ข. จงวิสัชนาบาลีไทย ในคำถามนี้ (ไม่ต้องแสดงองค์ธรรม และจำแนกโกฏฐาส)

ยสฺส เวทนากุขนุโร นිරุชฺฌิตฺถ, ตสฺส สมฺมากุขนุโร นිරุชฺฌติสฺสตีติ ?

ตอบ

ก. องค์ธรรมได้แก่ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรุปภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของอรุปจติจิต ๔ เจตสิก ๓๐

ข. ปรินิพพุตตานํ เตสํ

เวทนากุขนุโร นිරุชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ สมฺมากุขนุโร นिरุชฺฌติสฺสติ,

อิตเรสํ เตสํ เวทนากุขนุโร จ นිරุชฺฌิตฺถ สมฺมากุขนุโร จ นिरุชฺฌติสฺสติ.

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

เวทนาขั้นก็เคยดับ แต่สัญญาขั้นก็ยังไม่ดับ แก่บุคคลเหล่านั้น,

บุคคลที่นอกจากปรินิพพันตบุคคลเหล่านั้น เวทนาขั้นก็เคยดับ สัญญาขั้นก็จักดับ.

ข้อ 59 นิโรธวาระ 5.ปัจจุปปันนาคตวาระ ปัจจนิกนัย ปุคคลวาระ (เวทนา - สัญญา) อนุลอมปจจา

๕๙. จงแปลข้อปจจาต่อไปนี้ พร้อมทั้งวิสัญญา - แปล แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาส ยสฺส เวทนาขุขุโธ น นิริชฺฌติ, ตสฺส สมฺมาขุขุโธ น นิริชฺฌติสฺสตีติ ?

ตอบ แปลปจจา (43, 51, 52, 61, 62).....หน้า 268)

เวทนาขันธไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด, สัญญาขันธก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

วิสัญญา นิริชฺฌติสฺสตีติ จักดับ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุลอมปจจา

ยสฺส เวทนาขุขุโธ น นิริชฺฌติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส สมฺมาขุขุโธ น นิริชฺฌติสฺสตีติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคี ของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓ - ๗ - ๔

ชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดในขณะแรก

สุดตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญัตตภูมิ

ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคี ของชีวิตนวกกฺลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุเรปฺปญฺหา

ถามว่า เวทนาขันธไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด, สัญญาขันธก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปาฬิตติวิสัญฺหาว่า นิริชฺฌติสฺสตีติ

ซึ่งเป็นคำวิสัญญา ตรงกันข้ามกับบทถาม

เพราะว่า ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคี ของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔

ชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดในขณะแรก

สุดตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญัตตภูมิ

ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคี ของชีวิตนวกกฺลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

แม้ว่า เวทนาขันธไม่ใช่กำลังดับ แต่สัญญาขันธจักดับ

ข้อ 60 นิโรธวาระ 5.ปัจจุปันนทานาคตวาระ ปัจจนิกนัย ปุคคลวาระ (เวทนา - สัญญา) อนุโลมปุจจา

๖๐. จงวิสังขนาบาลีและแปล แสดงองค์ธรรม ในข้อปุจจาต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)  
ยสฺส เวทนาภฺขนุโห น นฺริชฺชมติ, ตสฺส สญฺญาภฺขนุโห น นฺริชฺชมติสฺสตีติ ?

ตอบ วิสังขนา นฺริชฺชมติสฺสตีติ จักตฺถ. (53, 63).....หน้า 268)

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจจา

ยสฺส เวทนาภฺขนุโห น นฺริชฺชมติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส สญฺญาภฺขนุโห น นฺริชฺชมติสฺสตีติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปุฏฺฐชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคี ของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓ - ๗ - ๔

ชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดขึ้นครั้งแรก

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสังญูสํตตภูมิ

ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคี ของชีวิตนวกกฺลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ข้อ 61 นิโรธวาระ 5.ปัจจุปันนทานาคตวาระ ปัจจนิกนัย ปุคคลวาระ (เวทนา - สัญญา) ปฏิโลมปุจจา

๖๑. จงวิสังขนาในข้อปุจจาต่อไปนี้พร้อมทั้งคำแปล และแสดงองค์ธรรม (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)  
ยสฺส วา ปน สญฺญาภฺขนุโห น นฺริชฺชมติสฺสตีติ, ตสฺส เวทนาภฺขนุโห น นฺริชฺชมติตีติ ?

ตอบ วิสังขนา นฺริชฺชมติ กำลังตฺถ. (58).....หน้า 269)

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจจา

ยสฺส วา ปน สญฺญาภฺขนุโห น นฺริชฺชมติสฺสตีติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนาภฺขนุโห น นฺริชฺชมติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุตฺตวการภูมิ ปญฺจวการภูมิ

ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคี ของตฺติเหตุกจฺติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ข้อ 62 นิโรธวาระ 5.ปัจจุปปันนาคตวาระ ปัจจนิกนัย ปุคคลวาระ (เวทนา - สัญญา) ปฏิโลมปุจฉา

๖๒. หรือว่า สัญญาชั้นจกไม่ดับแก่บุคคลใด, เวทนาชั้นจกไม่ใช้กำลังดับแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?  
มีวิสัยหา คำแปล และองค์ธรรมว่าอย่างไร เป็นคำปุจฉา วิสัยหาชนิดไหน  
เหตุใดจึงกล่าวคำวิสัยหาเช่นนั้น มีเหตุผลอย่างไร ? (45).....หน้า 269)

ตอบ วิสัยหา นิรุชฌติ กำลังดับ.

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจฉา

ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโห น นิรุชฺฌิสฺสตี เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนาภฺขนฺโห น นิรุชฺฌตี เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุตฺวาการภูมิ ปญฺจวาการภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

เป็นปุเรปัญหา ปาฬิตติวิสัยหา

เหตุที่กล่าวคำวิสัยหาว่า นิรุชฌติ เพราะเป็นคำวิสัยหาตรงกันข้ามกับบทถาม

เพราะว่า พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุตฺวาการภูมิ ปญฺจวาการภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

แม้ว่า สัญญาชั้นจกไม่ดับ แต่เวทนาชั้นจกกำลังดับ

ข้อ 63 นิโรธวาระ 6.อดีตานาคตวาระ อนฺโหลมนัย โอกาสวาระ (รูป - เวทนา) อนฺโหลมปุจฉา

๖๓. จงวิสัยหาเป็นบาลีไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส ในข้อปุจฉา  
ดังต่อไปนี้ ยตถ รูปภฺขนฺโห นิรุชฺฌิตถ, ตตถ เวทนาภฺขนฺโห นิรุชฺฌิสฺสตีติ ?

ตอบ วิสัยหา (59).....หน้า 277)

อสญฺญสฺส เต ตตถ รูปภฺขนฺโห นิรุชฺฌิตถ โน จ ตตถ เวทนาภฺขนฺโห นิรุชฺฌิสฺสตี,

ปญฺจวาการเต ตตถ รูปภฺขนฺโห จ นิรุชฺฌิตถ เวทนาภฺขนฺโห จ นิรุชฺฌิสฺสตี.

ในอสัญญสตัดภูมินั้น รูปชั้นที่เคยดับ แต่เวทนาชั้นจกไม่ดับ ในภูมินั้น,

ในปญฺจวาการภูมินั้น รูปชั้นที่เคยดับ เวทนาชั้นจกดับ.

แสดงองค์ธรรมในอนฺโหลมปุจฉา

ยตถ รูปภฺขนฺโห นิรุชฺฌิตถ เป็น สันนิฏฐานบท

ตตถ เวทนาภฺขนฺโห นิรุชฺฌิสฺสตี เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

อสัญญสตัดภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปชั้นอย่างเดียว

และ ปญฺจวาการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งชั้น ๕

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ข้อ 64 นิโรธวาระ 6.อดีตานาคตวาระ อนุโลมนัย ปุคคโลกาสวาระ (เวทนา - สัญญา) อนุโลมปุจจา

๖๔. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ในวิภังคบาลีดังต่อไปนี้ (47, 55, 63).....หน้า 280)

ปรินิพฺพตํ เตสํ ตตฺถ

เวทนาภฺขนุโ น หิรฺขุณฺนิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ สญฺญาภฺขนุโ น หิรฺขุณฺนิสฺสติ.

ตอบ เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังปรินิพพานในจุตฺวาการภุมิ ปญฺจวาการภุมิ ในภุมินั้น  
เวทนาขันธฺเคยดับ แต่สัญญาขันธฺจกัไม่ดับ แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น.

องค์ธรรมได้แก่ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจุตฺวาการภุมิ ปญฺจวาการภุมิ  
ที่เรียกว่าภังคักขณฺสมังคิ ของติเหตุจฺจติจติ ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย  
กับจุตฺวาการภุมิ ๔ ปญฺจวาการภุมิ ๑๗ (เวณฺสฺสทฺทวาสภุมิ ๕ อบายภุมิ ๔)  
(ปรินิพฺพต โดยตรง)

ปุฏฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจุตฺวาการภุมิ ปญฺจวาการภุมิ  
และจะไม่ดับในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก

ที่เรียกว่าภังคักขณฺสมังคิ ของจฺจติจติ ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย  
กับจุตฺวาการภุมิ ๔ ปญฺจวาการภุมิ ๒๑ (เวณฺสฺสทฺทวาสภุมิ ๕) (ปรินิพฺพต โดยอ้อม)

ข้อ 65 นิโรธวาระ 6.อดีตานาคตวาระ ปัจจณิกนัย โอภาสวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจจา

๖๕. จงวิชันนาเป็นภาษาบาลี ไทย องค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในปุจจาดังต่อไปนี้  
ยตฺถ รูปภฺขนุโ น หิรฺขุณฺนิตฺถ, ตตฺถ เวทนาภฺขนุโ น หิรฺขุณฺนิสฺสติติ ?

ตอบ วิชันนา หิรฺขุณฺนิสฺสติ จักดับ. (57).....หน้า 284)

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจจา

ยตฺถ รูปภฺขนุโ น หิรฺขุณฺนิตฺถ เป็น สันนิฏฐานบท

ตตฺถ เวทนาภฺขนุโ น หิรฺขุณฺนิสฺสติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อรูปภุมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ ๔

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทยี่เป็น ปุเรปญฺหา

ถามว่า รูปขันธไม่เคยดับในภุมิใด, เวทนาขันธก็จกัไม่ดับในภุมินั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปาฬิตติวิชันนาว่า หิรฺขุณฺนิสฺสติ

ซึ่งเป็นคำวิชันนา ตรงกันข้ามกับบทถาม

เพราะว่า อรูปภุมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ ๔

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

แม้ว่า รูปขันธไม่เคยดับ แต่เวทนาขันธจกัดับ

## อุปาทนโรธวาระ (อุนิ.)

ข้อ 66 หน้า 289 ข้อมูลเฉพาะบท

อุปาทนโรธวาระ 1.ปัจจุบันนวาระ อนุโลมนัย บุคคลวาระ (รูป - เวทนา) ปฏิโลมปุจฉา

๖๖. จงวิสังขนา แปล พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส ในปุจฉาต่อไปนี้  
ยสฺส วา ปน เวทนาภุขฺโห นิรุชฺฌติ, ตสฺส รูปภุขฺโห อุปฺปชฺชติติ ?

ตอบ วิสังขนา โน ไม่ใช่. (45).....หน้า 289)

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในปฏิโลมปุจฉา

ยสฺส วา ปน เวทนาภุขฺโห นิรุชฺฌติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส รูปภุขฺโห อุปฺปชฺชติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญหา

ถามว่า หรือว่า เวทนาขั้นกำลังดับแก่บุคคลใด, รูปขั้นกำลังเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิเสธวิสังขนาว่า โน

ซึ่งเป็นคำวิสังขนา ปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท

เพราะว่า ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

แม้ว่า เวทนาขั้นกำลังดับ แต่รูปขั้นไม่กำลังเกิด

|          |                          |                             |  |
|----------|--------------------------|-----------------------------|--|
| โมฆปัญหา | ปฏิเสธวิสังขนา ว่า นตฺถิ | ห้าม องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท |  |
|          | ปฏิเสธวิสังขนา ว่า โน    | ปฏิเสธ องค์ธรรมของสังสยบท   |  |

ข้อ 67 อุปาทานโรธวาระ 1.ปัจจุปันนวาระ อนุโลมณัฏฐะ ปุคคลวาระ (เวทนา - สัญญา) อนุโลมปุจฉา

๖๗. จงวิสังขนาพร้อมคำแปล และแสดงองค์ธรรม ในข้อปุจฉาดังต่อไปนี้  
ยสฺส เวทนาภุขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ตสฺส สมฺมวาทภุขณฺโห นีรุชฺชติ ?

ตอบ วิสังขนา โน ไม่ใช่. (56).....หน้า 290)

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

|                     |            |      |             |
|---------------------|------------|------|-------------|
| ยสฺส เวทนาภุขณฺโห   | อุปฺปชฺชติ | เป็น | สันนิฏฐานบท |
| ตสฺส สมฺมวาทภุขณฺโห | นีรุชฺชติ  | เป็น | สังสยบท     |

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจุตฺตวาทกรรม ปญฺจวาทกรรม  
ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคี ของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓ - ๗ - ๔

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ข้อ 68 อุปาทานโรธวาระ 1.ปัจจุปันนวาระ อนุโลมณัฏฐะ ปุคคลวาระ (เวทนา - สัญญา) ปฏิโลมปุจฉา

๖๘. จงวิสังขนาเป็นบาลี ไทย แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในปุจฉาดังต่อไปนี้  
ยสฺส วา ปน สมฺมวาทภุขณฺโห นีรุชฺชติ, ตสฺส เวทนาภุขณฺโห อุปฺปชฺชติ ?

ตอบ วิสังขนา โน ไม่ใช่. (49, 63).....หน้า 290)

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในปฏิโลมปุจฉา

|                           |            |      |             |
|---------------------------|------------|------|-------------|
| ยสฺส วา ปน สมฺมวาทภุขณฺโห | นีรุชฺชติ  | เป็น | สันนิฏฐานบท |
| ตสฺส เวทนาภุขณฺโห         | อุปฺปชฺชติ | เป็น | สังสยบท     |

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในจุตฺตวาทกรรม ปญฺจวาทกรรม  
ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคี ของจุตฺตจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โหมปัญฺหา

ถามว่า หรือว่า สัญญาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิเสทวิสังขนาว่า โน

ซึ่งเป็นคำวิสังขนา ปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท

เพราะว่า ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในจุตฺตวาทกรรม ปญฺจวาทกรรม  
ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคี ของจุตฺตจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย  
ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

แม้ว่า สัญญาขันธ์กำลังดับ แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่ว่ากำลังเกิด

ข้อ 69 อุปาทานโรธวาระ 1.ปัจจุปปันนวาระ อนุลอมนัย ปุคคลวาระ (สัญญา - สังขาร) ปฏิโลมปุจจา

๖๙. จงวิสังขนา และแสดงองค์ธรรม จำแนกโกฏฐาส ในข้อปุจจาดังต่อไปนี้  
ยสฺส วา ปน สงฺขารกฺขณฺโห นิรุชฺฌติ, ตสฺส สญฺญากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติตี ?

ตอบ วิสังขนา โน ไม่ใช่. (43, 46).....หน้า 290)

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในปฏิโลมปุจจา

ยสฺส วา ปน สงฺขารกฺขณฺโห นิรุชฺฌติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส สญฺญากฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญหา

ถามว่า หรือว่า สังขารขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิเสธวิสังขนาว่า โน

ซึ่งเป็นคำวิสังขนา ปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท

เพราะว่า ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

แม้ว่า สังขารขันธ์กำลังดับ แต่สัญญาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด

ข้อ 70 อุปาทานโรธวาระ 1.ปัจจุปันนวาระ อนุโลมณั ปุคคโลกาสวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจจา

๗๐. จงวิสังขนาเป็นภาษาบาลีและไทย พร้อมด้วยแสดงองค์ธรรม ในข้อปุจจาดังต่อไปนี้  
(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (45).....หน้า 292)

ยสฺส ยตถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตถ เวทนาภฺกฺขณฺโห นีรุชฺฌติตี ?

ตอบ วิสังขนา โน ไม่ใช่.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจจา

ยสฺส ยตถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตถ เวทนาภฺกฺขณฺโห นีรุชฺฌติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕

กัมมชกลาป ๓ - ๗ - ๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖

สุคติเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังญสัตตภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสังญสัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ข้อ 71 อุปาทานโรธวาระ 1.ปัจจุปันนวาระ อนุโลมณั ปุคคโลกาสวาระ (รูป - วิญญาณ) อนุโลมปุจจา

๗๑. จงวิสังขนาพร้อมคำแปล แสดงองค์ธรรม ในปุจจาดังต่อไปนี้ ? (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

ยสฺส ยตถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตถ วิญญาณกฺขณฺโห นีรุชฺฌติตี ?

ตอบ วิสังขนา โน ไม่ใช่.

(51, 62).....หน้า 292)

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจจา

ยสฺส ยตถ รูปกฺขณฺโห อุปฺปชฺชติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตถ วิญญาณกฺขณฺโห นีรุชฺฌติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕

กัมมชกลาป ๓ - ๗ - ๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖

สุคติเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังญสัตตภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสังญสัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ข้อ 72 อุปาทานโรธวาระ 1.ปัจจุปันนวาระ ปัจจนิกนัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจจา

๗๒. จงวิสังขหา แปล ในปุจจาต่อไปนี้ (ไม่ต้องแสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส)  
ยสฺส รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนา กฺขณฺโห น นිරุชฺชติตี ?

ตอบ วิสังขหา (45).....หน้า 295)

จตุโวการา ปญจโวการา จวนฺตานํ เตสํ

รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ เวทนา กฺขณฺโห น นිරุชฺชติ,

อรูปี อุปฺปชฺชนฺตานํ อสญฺญสฺส ตา จวนฺตานํ เตสํ

รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชติ เวทนา กฺขณฺโห จ น นिरุชฺชติ.

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

รูปชั้นที่ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาชั้นกำลังดับ แก่บุคคลเหล่านั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในรูปภูมิ และกำลังตายในอัสสญฺญสฺส ตตฺตภูมิ

รูปชั้นที่ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาชั้นที่ไม่ใช่กำลังดับ.

ข้อ 73 อุปาทานโรธวาระ 1.ปัจจุปันนวาระ ปัจจนิกนัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) ปฏิโลมปุจจา

๗๓. จงวิสังขหา แปล ในข้อปุจจาดังต่อไปนี้ (ไม่ต้องแสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส)  
ยสฺส วา ปน เวทนา กฺขณฺโห น นिरุชฺชติ, ตสฺส รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติตี ?

ตอบ วิสังขหา (49).....หน้า 295)

ปญจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อสญฺญสฺส ตํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ

เวทนา กฺขณฺโห น นिरุชฺชติ โน จ เตสํ รูปกฺขณฺโห นุปฺปชฺชติ,

อรูปี อุปฺปชฺชนฺตานํ อสญฺญสฺส ตา จวนฺตานํ เตสํ

เวทนา กฺขณฺโห จ น นिरุชฺชติ รูปกฺขณฺโห จ นุปฺปชฺชติ.

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และอัสสญฺญสฺส ตตฺตภูมิ

เวทนาชั้นที่ไม่ใช่กำลังดับ แต่รูปชั้นกำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในรูปภูมิ และกำลังตายในอัสสญฺญสฺส ตตฺตภูมิ

เวทนาชั้นที่ไม่ใช่กำลังดับ รูปชั้นที่ไม่ใช่กำลังเกิด.

ข้อ 74 อุปาทานโรธวาระ 1.ปัจจุปปันนวาระ ปัจจนิกนัย ปุคคลวาระ (เวทนา - สัญญา) อนุโลมปุจจา

๗๔. จงแปล และแสดงการจำแนกโกฏฐาส ของคำวิสาขนาดังต่อไปนี้ (48).....หน้า 296)

จตุโวการา ปญจโวการา จวนุตานํ เตสํ

เวทนาขุขุโห นุปปชชติ โห จ เตสํ สญญาขุขุโห น นิริชฺฌติ,

อสญฺยสตุตตานํ เตสํ เวทนาขุขุโห จ นุปปชชติ สญญาขุขุโห จ น นิริชฺฌติ.

ตอบ แปลว่า เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ

เวทนาชั้นไม่ใช่กำลังเกิด แต่สัญญาชั้นกำลังดับ แก่บุคคลเหล่านั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในอสัญญัตตภูมิ

เวทนาชั้นก็ไม่ใช่กำลังเกิด สัญญาชั้นก็ไม่ใช่กำลังดับ.

แสดงการจำแนกโกฏฐาส

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปริปัญณปัญหา

ถามว่า เวทนาชั้นไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาชั้นก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอาบุุคคล ๔ ผลบุุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส

มีการปฏิเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า จตุโวการา ปญจโวการา จวนุตานํ เตสํ

เวทนาขุขุโห นุปปชชติ โห จ เตสํ สญญาขุขุโห น นิริชฺฌติ

แล้วทรงยกเอา สุกตือเหตุบุุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตาย ในอสัญญัตตภูมิ

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจจิมโกฏฐาส

ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท

ดังแสดงว่า อสญฺยสตุตตานํ เตสํ เวทนาขุขุโห จ นุปปชชติ สญญาขุขุโห จ น นิริชฺฌติ

คำวิสาขนาในอนุโลมปุจจานี้เป็น สรุบทัสสนวิสาขนา ที่มีวิภังค์โดยตรง

ข้อ 75 อุปาทานิโรธวาระ 2.อดีตวาระ อนุโลมนัย ปุคคโลกาสวาระ (รูป - สัญญา) อนุโลมปุจจา

๗๕. ยสฺส ยตถ รูปกฺขนุโ หุปฺปชฺชิตถ, ตสฺส ตตถ สญฺญากฺขนุโ หิรฺุชฺฌิตถาติ ?

ให้วิสันหาเป็นบาลี และแสดงองค์ธรรม (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (49).....หน้า 304)

ตอบ วิสันหา อสญฺญสตุตตานํ เตสํ ตตถ

รูปกฺขนุโ หุปฺปชฺชิตถ โน จ เตสํ ตตถ สญฺญากฺขนุโ หิรฺุชฺฌิตถ,

ปญฺจวาทารานํ เตสํ ตตถ รูปกฺขนุโ จ หุปฺปชฺชิตถ สญฺญากฺขนุโ จ หิรฺุชฺฌิตถ.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจจา

ยสฺส ยตถ รูปกฺขนุโ หุปฺปชฺชิตถ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตถ สญฺญากฺขนุโ หิรฺุชฺฌิตถ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

สุคตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขยัตตภูมิ กับอสังขยัตตภูมิ ๑

และ ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจวาทารภูมิ

กับปัญจวาทารภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ข้อ 76 อุปาทานิโรธวาระ 2.อดีตวาระ ปัจจนิกนัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจจา

๗๖. จงแปลปุจจา และวิสันหาเป็นภาษาบาลีไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม จำแนกโกฏฐาส

ยสฺส รูปกฺขนุโ หุปฺปชฺชิตถ, ตสฺส เวทนามกฺขนุโ หิรฺุชฺฌิตถาติ ?

ตอบ รูปขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

วิสันหา นตฺถิ ไม่มี.

(57, 60, 62).....หน้า 306)

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจจา

ยสฺส รูปกฺขนุโ หุปฺปชฺชิตถ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนามกฺขนุโ หิรฺุชฺฌิตถ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท ก็ไม่มีเหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญหา

ถามว่า รูปขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิกเชปวิสันหาว่า นตฺถิ

ซึ่งเป็นคำวิสันหา ห้ามองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท

เพราะว่า บุคคลที่รูปขันธ์ไม่เคยเกิดในภพต่างๆ นั้น ไม่มี

มีแต่บุคคลที่รูปขันธ์เคยเกิดมาแล้ว ทั้งสิ้น

ข้อ 77 อุปาทนโรธวาระ 2.อดีตวาระ ปัจฉิกนัย โอภาสวาระ (รูป - เวทนา) ปฏิโลมปุจฉา

๗๗. จงวิสังขนาเป็นภาษาบาลีไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส  
ในข้อปุจฉาดังต่อไปนี้ (51).....หน้า 308)

ยตถ วา ปน เวทนาภุขนุโ น นิรุชฌิตถ, ตตถ รูปภุขนุโ นุปปชชิตถาติ ?

ตอบ วิสังขนา อุปปชชิตถ เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในปฏิโลมปุจฉา

ยตถ วา ปน เวทนาภุขนุโ น นิรุชฌิตถ เป็น สันนิฏฐานบท

ตตถ รูปภุขนุโ นุปปชชิตถ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อสัณฺญสฺสตตถุมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปชั้นร้อยละเดียว

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุเรปปัญหา

ถามว่า หรือว่า เวทนาชั้นนี้ไม่เคยดับในภุมิใด, รูปชั้นนี้ก็ไม่เคยเกิดในภุมินั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปาฬิตติวิสังขนาว่า อุปปชชิตถ

ซึ่งเป็นคำวิสังขนา ตรงกันข้ามกับบทถาม

เพราะว่า อสัณฺญสฺสตตถุมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปชั้นร้อยละเดียว

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

แม้ว่าเวทนาชั้นนี้ไม่เคยดับ แต่รูปชั้นนี้เคยเกิด

ข้อ 78 อุปาทนโรธวาระ 2.อดีตวาระ ปัจฉิกนัย ปุคคโลกาสวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจฉา

๗๘. จงวิสังขนาเป็นภาษาบาลีและไทย พร้อมด้วยแสดงองค์ธรรม ในข้อปุจฉาดังต่อไปนี้  
ยสฺส ยตถ รูปภุขนุโ นุปปชชิตถ, ตสฺส ตตถ เวทนาภุขนุโ น นิรุชฌิตถาติ ?

ตอบ วิสังขนา อรูปานํ เตสํ ตตถ (45).....หน้า 309)

รูปภุขนุโ นุปปชชิตถ โน จ เตสํ ตตถ เวทนาภุขนุโ น นิรุชฌิตถ,

สุทฺธาवासานํ เตสํ ตตถ รูปภุขนุโ จ นุปปชชิตถ เวทนาภุขนุโ จ น นิรุชฌิตถ.

เมื่อบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในอรูปภุมิ ในภุมินั้น

รูปชั้นนี้ไม่เคยเกิด แต่เวทนาชั้นนี้เคยดับ แก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในสุทฺธาวาสภุมิ ในภุมินั้น

รูปชั้นนี้ก็ไม่เคยเกิด เวทนาชั้นนี้ก็ไม่เคยดับ.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

ยสฺส ยตถ รูปภุขนุโ นุปปชชิตถ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตถ เวทนาภุขนุโ น นิรุชฌิตถ เป็น สังสยบท



ข้อ 80 อุปาทานโรธวาระ 3.อนาคตวาระ ปัจจนิกนัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจณา

๘๐. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ในวิภังคบาลีดังต่อไปนี้ (42, 57).....หน้า 318)

ปัจฉิมภิกขุ อูปปชฺชนฺตํ เย จ อรูปํ อูปปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสํ  
เตสํ รูปกฺขณํ หนฺนํ อูปปชฺชิตฺวา โน จ เตสํ เวทนามกฺขณํ น นฺนิรฺขณิสฺสํ.

ตอบ เมื่อปัจฉิมภิกขุบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิก็ดี  
บุคคลเหล่าใด จักเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน  
บุคคลเหล่านั้นก็ดี รูปขั้นธจักไม่เกิด แต่เวทนาขั้นธจักดับ แก่บุคคลเหล่านั้น.

องค์ธรรมได้แก่ ตีเหตูกุปฺพุชฺช ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภิกขุ

ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า

อุปาทกฺกขณะสมังคี ของตีเหตูกุปฺพุชฺช ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

ตีเหตูกุปฺพุชฺช ๑ ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถกามภูมิ)

ที่จะได้มรรคเบื้องต่ำ และจะเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน

ที่เรียกว่าอุปาทกฺกขณะสมังคี ของปัญจโวการตีเหตูกุปฺพุชฺช ๘ (เว้นรูปาวจร -

ปัญจกมฺมานวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถกามภูมิ)

และจะเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในอรูปภูมิ

ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน

ข้อ 81 อุปาทานโรธวาระ 3.อนาคตวาระ ปัจจนิกนัย ปุคคโลกาสวาระ (เวทนา - สัญญา) อนุโลมปุจณา

๘๑. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ในวิภังคบาลีดังต่อไปนี้ (46).....หน้า 323)

ปรินิพฺพณฺตํ อสญฺญสฺสฺตํ เตสํ ตตฺถ

เวทนามกฺขณํ จ หนฺนํ อูปปชฺชิตฺวา สญฺญากฺขณํ จ น นฺนิรฺขณิสฺสํ.

ตอบ เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญสตัดตฺตภูมิ ในภูมินั้น

เวทนาขั้นธจักไม่เกิด สัญญาขั้นธจักไม่ดับ.

องค์ธรรมได้แก่ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าภังคกฺกขณะสมังคี ของตีเหตูกุปฺพุชฺช ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) (ปรินิพฺพณฺต โดยตรง)

ปุชฺช ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก

ที่เรียกว่าภังคกฺกขณะสมังคี ของจตุตฺต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอนนิมิตฺตภูมิ) (ปรินิพฺพณฺต โดยอ้อม)

สุคติเหตูกุปฺพุชฺช ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสตัดตฺตภูมิ กับอสัญญสตัดตฺตภูมิ ๑

ข้อ 82 อุปาทานโรธวาระ 4.ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลมณีย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) ปฏิโลมปุจจา

๘๒. จงวิสังขนาแปลเป็นไทย และแสดงองค์ธรรม ในปฏิโลมปุจจา ว่า (55).....หน้า 325)  
หรือว่า เวทนาขันธ์เคยดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

ตอบ วิสังขนา

สพฺเพสํ จวนฺตานิ อรูปํ อุปปชฺชนฺตานิ เตสํ  
เวทนาภฺขนฺโห นิรุชฺฌิตถ โน จ เตสํ รูปภฺขนฺโห อุปปชฺชติ,  
ปัญจโวการํ อุปปชฺชนฺตานิ อสญฺญสฺสตุตํ อุปปชฺชนฺตานิ เตสํ  
เวทนาภฺขนฺโห จ นิรุชฺฌิตถ รูปภฺขนฺโห จ อุปปชฺชติ.  
เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมด กำลังตายใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอรูปภูมิ  
เวทนาขันธ์เคยดับ แต่รูปขันธ์ไม่ใช้กำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น,  
เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และอัสญญัตตภูมิ  
เวทนาขันธ์ก็เคยดับ รูปขันธ์ก็กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจจา

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕

กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐

และ ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่า

อุปาทักขณะสมังคี ของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอัสญญัตตภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๘๓. จงวิสังขนาบาลีและแปล แสดงองค์ธรรม ในข้อปุจจาต่อไปนี้ (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)  
ยสฺส เวทนาภฺขนฺโห อุปปชฺชติ, ตสฺส สญฺญาภฺขนฺโห นิรุชฺฌิตถาติ ? (53).....หน้า 326)

ตอบ วิสังขนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจจา

ยสฺส เวทนาภฺขนฺโห อุปปชฺชติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส สญฺญาภฺขนฺโห นิรุชฺฌิตถ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจุตฺตโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓ - ๗ - ๔

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ข้อ 84 อุปาทานิโรธวาระ 4.ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลมณีย ปุคคโลกาสวาระ (รูป - เวทนา) อนุ.ป.

๘๔. คำปุจฉานี้ มีคำวิชันหาเป็นภาษาบาลี ไทย องค์ธรรม ว่าอย่างไร ? (56, 59)  
 ยสฺส ยตถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตถ เวทนา กฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตถาติ ? (หน้า 328)

ตอบ วิชันหา

สุทฺธาวาสํ อุปฺปชฺชนฺตานํ อสณฺณสตฺถํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตถ

รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตถ เวทนา กฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตถ,

อิตรสํ ปญฺจวโการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตถ

รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ เวทนา กฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตถ.

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในสุทฺธาวาสภูมิ และอัสสนุญสัตตภูมิ ในภูมินั้น

รูปชั้นที่กำลังเกิด แต่เวทนาชั้นไม่เคยดับ แก่บุคคลเหล่านั้น ในภูมินั้น,

เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในปัญจวโการภูมิ ที่นอกจากสุทฺธาวาสภูมิ ในภูมินั้น

รูปชั้นก็กำลังเกิด เวทนาชั้นก็เคยดับ.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

ยสฺส ยตถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตถ เวทนา กฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตถ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทฺธาวาสภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของรูปาวจรปัญจจมนานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐

กัมมชกลาป ๔ กับสุทฺธาวาสภูมิ ๕

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอัสสนุญสัตตภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอัสสนุญสัตตภูมิ ๑

และ ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจวโการภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทักขณะสมังคี ของปัญจวโการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕

กัมมชกลาป ๓ - ๗ - ๔ กับปัญจวโการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทฺธาวาสภูมิ ๕)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ข้อ 85 อุปาทานิโรธวาระ 4.ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปัจจนิกนัย โอภาสวาระ (เวทนา - สัญญา) ปฏิ.ปุ.

๘๕. จงวิเสชา แปล และแสดงองค์ธรรม ในข้ออุปจาดังต่อไปนี้ ? (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

ยตุถ วา ปน สมฺมาภูทฺท น นฺริชฺฌิตฺถ, ตตฺถ เวทนาภูทฺท นฺปฺปชฺชตีติ ?

ตอบ วิเสชา อามนฺตา ใช้. (62).....หน้า 334)

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจจา

ยตุถ วา ปน สมฺมาภูทฺท น นฺริชฺฌิตฺถ เป็น สันนิฏฐานบท

ตตฺถ เวทนาภูทฺท นฺปฺปชฺชตีติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อสฺมึญฺสตัตฺถมฺมิ ๑ ซึ่งเป็นที่ก่เกิดแห่งรูปชั้นร้อยละเดียว

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ข้อ 86 อุปาทานิโรธวาระ 5.ปัจจุปปันนาคตวาระ อนฺุโลมฺนัย โอภาสวาระ (รูป - เวทนา) อนฺุโลมฺปุจจา

๘๖. จงแสดงอนฺุโลมฺปุจจา วิเสชา ทั้งบาลีและไทย (ไม่ต้องแสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส)

ในปวัตติวาระ อุปาทานิโรธวาระ ปัจจุปปันนาคตวาระ อนฺุโลมฺนัย โอภาสวาระ

รูปักขันธมฺูละ เวทนาขันธมฺูลียมกะ (60).....หน้า 341)

ตอบ อนฺุโลมฺปุจจา

ยตุถ รูปภฺทฺท นฺปฺปชฺชตี, ตตฺถ เวทนาภฺทฺท นฺริชฺฌิตฺถตีติ ?

รูปชั้นก่กำลังเกิดในภฺมิใด, เวทนาชั้นก่จกดับในภฺมินั้น ใช่ไหม ?

วิเสชา อสฺมึญฺสตัตฺถ เต ตตฺถ รูปภฺทฺท นฺปฺปชฺชตี โน จ ตตฺถ เวทนาภฺทฺท นฺริชฺฌิตฺถตี,

ปญฺจวอกาเร ตตฺถ รูปภฺทฺท จ นฺปฺปชฺชตี เวทนาภฺทฺท จ นฺริชฺฌิตฺถตี.

ในอสฺมึญฺสตัตฺถมฺมินั้น รูปชั้นก่กำลังเกิด แต่เวทนาชั้นก่จกไม่ดับ ในภฺมินั้น,

ในปญฺจวอกาการภฺมินั้น รูปชั้นก่กำลังเกิด เวทนาชั้นก่จกดับ.

ข้อ 87 อุนิ. 5.ปัจจุปปันนาคตวาระ ปัจจนิกนัย ปุคคโลกาสวาระ (เวทนา - สัญญา) ปฏิโลมปุจจา

๘๗. จงแสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส ของปุจจาต่อไปนี้ ?

ยสฺส วา ปน ยตถ สญฺญากุขนุโร น นิริชฺฌิสฺสติ, (55).....หน้า 350)

ตสฺส ตตถ เวทนาคุขนุโร นุปฺปชฺชติติ ?

ตอบ แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจจา

ยสฺส วา ปน ยตถ สญฺญากุขนุโร น นิริชฺฌิสฺสติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส ตตถ เวทนาคุขนุโร นุปฺปชฺชติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕

กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)

(ปรินิพพันตะ โดยตรง)

ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕

กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐานภูมิ)

(ปรินิพพันตะ โดยอ้อม)

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสังขญสัตตภูมิ กับอสังขญสัตตภูมิ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ข้อ 88 อุปาทานิโรธวาระ 6.อดีตานาคตวาระ อนุโลมนัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจจา

๘๘. เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

รูปขันธ์เคยเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่ดับ แก่บุคคลเหล่านั้น,

ในคำแปลนี้ อยากทราบว่า องค์ธรรมได้แก่ใครบ้าง ? (47, 54).....หน้า 352)

ตอบ องค์ธรรมได้แก่ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

ข้อ 89 อุปาทนโรธวาระ 6.อดีตานาคตวาระ ปัจฉิกนัย ปุคควาระ (รูป - เวทนา) ปฏิโลมปุจจา

๘๙. จงแสดงองค์ธรรม และจำแนกโกฏฐาส ในคำบาลีต่อไปนี้ (45).....หน้า 359)

ยสฺส วา ปน เวทนาขุขุโ น นิรุชฺฌิสฺสตี, ตสฺส รูปขุขุโ นุปฺปชฺชิตถาติ ?

ตอบ องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของติเหตุกจติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุเรปัญหา

ถามว่า หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปาฬิตติวิสัยชื่อว่า อุปฺปชฺชิตถ

ซึ่งเป็นคำวิสัยชา ตรงกันข้ามกับบทถาม

เพราะว่า พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของติเหตุกจติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕

กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

แม้ว่า เวทนาขันธ์จักไม่ดับ แต่รูปขันธ์เคยเกิด

ข้อ 90 อุปาทนโรธวาระ 6.อดีตานาคตวาระ ปัจฉิกนัย โอภาสวาระ (รูป - เวทนา) อนุ.ป. / ปฏิ.ป.

๙๐. จงแสดงทั้งอนุโลมปุจจาและปฏิโลมปุจจา วิสัยชา ทั้งบาลีและไทย

(ไม่ต้องแสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส) (60).....หน้า 360)

ในปวัตติวาระ อุปาทนโรธวาระ อดีตานาคตวาระ ปัจฉิกนัย โอภาสวาระ

รูปักขันธ์มุละ เวทนาขันธ์มุลีมกะ

ตอบ อนุโลมปุจจา

ยตถ รูปขุขุโ นุปฺปชฺชิตถ, ตตถ เวทนาขุขุโ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ ?

รูปขันธ์ไม่เคยเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์จักไม่ดับในภูมินั้น ใช่ไหม ?

วิสัยชา นิรุชฺฌิสฺสตี จักดับ.

ปฏิโลมปุจจา ยตถ วา ปน เวทนาขุขุโ น นิรุชฺฌิสฺสตี, ตตถ รูปขุขุโ นุปฺปชฺชิตถาติ ?

หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่ดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่เคยเกิดในภูมินั้น ใช่ไหม ?

วิสัยชา อุปฺปชฺชิตถ เคยเกิด.

ข้อ 91 อุปาทานโรธวาระ 6.อดีตานาคตวาระ ปัจฉิกนัย โอกาสวาระ (รูป - เวทนา) ปฏิโลมปุจฉา

๙๑. จงแสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส ของปุจฉาดังต่อไปนี้ ?

ยตถ วา ปน เวทนาภุขนุโร น นิรุชฌิสฺสติ, ตตถ รูปภุขนุโร นุप्ปชฺชิตถาติ ?

ตอบ แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในปฏิโลมปุจฉา (56).....หน้า 360)

ยตถ วา ปน เวทนาภุขนุโร น นิรุชฌิสฺสติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตตถ รูปภุขนุโร นุप्ปชฺชิตถ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อสัณฺณูสํตตญฺมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปชั้นร้อยอย่างเดียว

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุเรปัญฺหา

ถามว่า หรือว่า เวทนาชั้นรจกไม่ดับในภุมิใด, รูปชั้นรจกไม่เคยเกิดในภุมินั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปาฬิตติวิสัชนาว่า นุप्ปชฺชิตถ

ซึ่งเป็นคำวิสัชนา ตรงกันข้ามกับบทถาม

เพราะว่า อสัณฺณูสํตตญฺมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปชั้นร้อยอย่างเดียว

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

แม้ว่า เวทนาชั้นรจกไม่ดับ แต่รูปชั้นรจกเคยเกิด

ข้อ 92 อุปาทานโรธวาระ 6.อดีตานาคตวาระ ปัจฉิกนัย ปุคคโลกาสวาระ (เวทนา - สัญญา) ปฏิ.ปุ.

๙๒. สุทฺธาวาเส ปรีนิพฺพนฺตานํ อสณฺณสฺตฺตานํ เตสํ ตตถ

สณฺณภุขนุโร จ น นิรุชฌิสฺสติ เวทนาภุขนุโร จ นุप्ปชฺชิตถ.

คำบาลีนี้แปลว่าอย่างไร และองค์ธรรมได้แก่อะไร ? (47, 54).....หน้า 363)

ตอบ เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังปรีนิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัณฺณูสํตตญฺมิ ในภุมินั้น สัญญาชั้นรจกไม่ดับ เวทนาชั้นรจกไม่เคยเกิด.

องค์ธรรมได้แก่ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรีนิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ (ปรีนิพพันตะ โดยตรง)

พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) (ปรีนิพพันตะโดยอ้อม)

ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคี ของรูปาวจรปัญญาจณมานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐

กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕

สุคติอเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัณฺณูสํตตญฺมิ กับอสัณฺณูสํตตญฺมิ ๑

ข้อ 93 อุปาทนโรธวาระ 6.อดีตานาคตวาระ ปัจฉกนัย ปุคโลกาสวาระ (เวทนา - สัญญา) ปฎิ.ป.

๙๓. จงวิชันนาเป็นบาลีไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส  
ในข้อปุจฉาดังต่อไปนี้ หรือว่า สัญญาชั้นจกไม่ดับแก่บุคคลใด ในภุมิใด,  
เวทนาชั้นจกไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ในภุมินั้น ใช่ไหม ? (44, 52).....หน้า 363)

ตอบ วิชันนา ปรีนิพพุตตานํ เตสํ ตตถ  
สญฺญากฺขนฺโห น นีรุณฺณิสฺสตี โน จ เตสํ ตตถ เวทนาฯขนฺโห นฺนปฺปชฺชิตถ,  
สุทฺธาวาเส ปรีนิพพุตตานํ อสญฺญสฺตตฺตานํ เตสํ ตตถ  
สญฺญากฺขนฺโห จ น นีรุณฺณิสฺสตี เวทนาฯขนฺโห จ นฺนปฺปชฺชิตถ.  
เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังปรีนิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภุมินั้น  
สัญญาชั้นจกไม่ดับ แต่เวทนาชั้นจกเคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น ในภุมินั้น,  
เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังปรีนิพพานในสุทฺธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอัสสญฺญสฺตตตฺตภูมิ  
ในภุมินั้น สัญญาชั้นจกไม่ดับ เวทนาชั้นจกไม่เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจฉา

ยสฺส วา ปน ยตถ สญฺญากฺขนฺโห น นีรุณฺณิสฺสตี เป็น สันนิฏฐานบท  
ตสฺส ตตถ เวทนาฯขนฺโห นฺนปฺปชฺชิตถ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรีนิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ  
ที่เรียกว่าภังคกฺขณะสมังคี ของติเหตุกฺจติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย  
กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทฺธาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๔)  
(ปรีนิพพันตะโดยตรง)

ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ  
และจะไม่ดับในภุมิที่ตนเกิดอยู่อีก  
ที่เรียกว่าภังคกฺขณะสมังคี ของจติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย  
กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทฺธาวาสภูมิ ๕) (ปรีนิพพันตะโดยอ้อม)

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรีนิพพานในสุทฺธาวาสภูมิ ๕  
พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทฺธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)  
ที่เรียกว่าภังคกฺขณะสมังคี ของรูปาวจรปัญจจณฺณจติจิต ๑ เจตสิก ๓๐  
กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทฺธาวาสภูมิ ๕  
สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอัสสญฺญสฺตตตตฺตภูมิ กับอัสสญฺญสฺตตตตตฺตภูมิ ๑  
องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

# ชั้นมัธยมศึกษา

## ข้อ ๖ - ๗ ประมวลวาระ

94. เพราะเหตุใดในประมวลวาระนี้ พระพุทธองค์จึงทรงแสดงเฉพาะบุคคลวาระอย่างเดียว ?  
(49, 50, 52, 54, 56, 57).....หน้า 365)

๙๔. ในประมวลวาระนี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงแต่บุคคลวาระอย่างเดียว เพราะเหตุใด ?

ตอบ ในประมวลวาระนี้ พระองค์ทรงแสดงแต่บุคคลวาระอย่างเดียวนั้น ก็เพราะว่า คำวิสัยในบุคคลวาระเป็นอย่างไร คำวิสัยในโอกาสวาระ และบุคคลโอกาสวาระ ก็ยังเป็นเช่นเดียวกัน ไม่มีพิเศษออกไปแต่อย่างใด การที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า ธรรมดาการรู้แจ้งในรูปนามขั้น ๕ นี้ มิได้เกี่ยวกับภูมิ คงเกี่ยวกับบุคคลเท่านั้น ที่จะมีการรู้แจ้งในรูปนามขั้น ๕ ได้ ด้วยเหตุนี้ ในประมวลวาระนี้ จึงทรงแสดงแต่บุคคลวาระ

95. จงแสดงบุคคล ๑๐ จำพวก ที่แสดงในประมวลวาระทั้งบาลี ไทย มาโดยลำดับ ?

๙๕. บุคคลที่แสดงในประมวลวาระ มีกี่จำพวก จงแสดงคาถาและคำแปลมาให้ถูกต้อง ?

ตอบ บุคคลที่แสดงในประมวลวาระ มี ๑๐ จำพวกดังนี้ (56, 59).....หน้า 365)

เอตถ จ ปุณฺณฺสน อฏฺฐ จ อริยติ นว ปุคฺคลา,

เตสุ ปุณฺณฺสน ภพฺพาภพฺพวเสน ทฺวิโธ.

ในประมวลวาระ มีบุคคล ๙ จำพวกคือ ปุณฺณ ๑ อริยบุคคล ๘,

ในบรรดาบุคคล ๙ จำพวกนั้น ปุณฺณ มี ๒ พวกคือ ภพฺพปุณฺณ ๑ อภพฺพปุณฺณ ๑

ฉะนั้นรวมเป็นบุคคล ๑๐ จำพวก.

๙๖. ให้จำแนกบุคคล ๑๐ โดยกาล ๓ มาดู (43, 48, 53, 57, 58, 60, 61, 62, 63)

ตอบ จำแนกบุคคล ๑๐ โดยกาล ๓ ดังนี้ (หน้า 365)

๑. อรหัตตมัคคบุคคล กำลังรู้รอบรูปนามขั้น ๕ เท่านั้น (ปริชานาติ)  
ไม่ใช่เคยรู้รอบ และไม่ใช่จะรู้รอบ (น ปริชานิตถ, น ปริชานิสฺสติ)
๒. อรหัตตผลบุคคล เคยรู้รอบรูปนามขั้น ๕ เท่านั้น (ปริชานิตถ)  
ไม่ใช่กำลังรู้รอบ และไม่ใช่จะรู้รอบ (น ปริชานาติ, น ปริชานิสฺสติ)
๓. ภัพพปฏิชน ๑ มัคคบุคคลเบื้องต้น ๓ และผลบุคคลเบื้องต้น ๓  
จะรู้รอบรูปนามขั้น ๕ เท่านั้น (ปริชานิสฺสติ)  
ไม่ใช่กำลังรู้รอบ และไม่ใช่เคยรู้รอบ (น ปริชานาติ, น ปริชานิตถ)
๔. อภัพพปฏิชน ๑ ไม่ใช่กำลังรู้รอบ, ไม่ใช่เคยรู้รอบ, ไม่ใช่จะรู้รอบ รูปนามขั้น ๕  
(น ปริชานาติ, น ปริชานิตถ, น ปริชานิสฺสติ)

๙๗. ให้จำแนกกาลทั้ง ๓ โดยบุคคล ๑๐ (53, 58, 63).....หน้า 366)

ตอบ จำแนกกาลทั้ง ๓ โดยบุคคล ๑๐

๑. ผู้ที่กำลังรู้รอบรูปนามขั้น ๕ (ปริชานาติ) นั้นได้แก่ อรหัตตมัคคบุคคล จำพวกเดียว
๒. ผู้ที่เคยรู้รอบรูปนามขั้น ๕ (ปริชานิตถ) นั้นได้แก่ อรหัตตผลบุคคล จำพวกเดียว
๓. ผู้ที่จะรู้รอบรูปนามขั้น ๕ (ปริชานิสฺสติ) นั้นได้แก่ ภัพพปฏิชน ๑  
มัคคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓
๔. ผู้ที่ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปนามขั้น ๕ (น ปริชานาติ) นั้นได้แก่ บุคคล ๙ จำพวก  
(เว้นอรหัตตมัคคบุคคล)
๕. ผู้ที่ไม่ใช่เคยรู้รอบรูปนามขั้น ๕ (น ปริชานิตถ) นั้นได้แก่ บุคคล ๙ จำพวก  
(เว้นอรหัตตผลบุคคล)
๖. ผู้ที่ไม่ใช่จะรู้รอบรูปนามขั้น ๕ (น ปริชานิสฺสติ) นั้นได้แก่ อภัพพปฏิชน ๑  
อรหัตตมัคคบุคคล ๑ อรหัตตผลบุคคล ๑

๙๘. ให้อธิบายความหมายของคำว่า อภัพพปุถุชน ? (43, 48, 50, 52, 54, 60, 61, 62)

ตอบ อธิบายความหมายของคำว่า อภัพพปุถุชน ดังนี้ (หน้า 366)

ในที่นี้ อภัพพปุถุชน ๑ นั้น หมายความว่า

ปุถุชนใด จะไม่ได้มรรคผลในชาตินี้ บุคคลนั้นเรียกว่า อภัพพปุถุชน

นับตั้งแต่ภพที่ ๒ เป็นต้นไปนั้น จะได้มรรคผลหรือจะไม่ได้มรรคผลนั้น

ก็ไม่มีมีการเรียกว่า อภัพพปุถุชนแต่อย่างใด คงกำหนดหมายเอาเฉพาะแต่ในปัจจุบันภพ

ภพนี้ภพเดียว เท่านั้น

(๒๕๕๔).....ด้วยเหตุนี้ในคำว่า

เย ปุถุชชนา มคฺคํ น ปฏิลภิสฺสนฺติ. ปุถุชนเหล่าใด จะไม่ได้มรรค.

นั้นก็ให้แก่ อภัพพปุถุชน คือปุถุชนที่ไม่มีโอกาสจะได้มรรคผล ในภพปัจจุบันนั่นเอง

(๔๘, ๕๒).....โดยทำนองเดียวกันนี้ คำว่า

เย ปุถุชชนา มคฺคํ ปฏิลภิสฺสนฺติ. ปุถุชนเหล่าใด จะได้มรรค.

นั้นก็คงจะได้แก่ ภัพพปุถุชน คือปุถุชนที่จะได้มรรคผล ในปัจจุบันนั่นเอง

มิได้กำหนดหมายเอาว่า จะได้มรรคผลต่อไปในภพหน้า

ข้อ 99 1.ปัจจุบันนวาระ อนุโลม নয় ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจจา

๙๙. จงวิสังขนาพร้อมคำแปล และแสดงองค์ธรรม ในคำปุจฉาดังต่อไปนี้

(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

(56).....หน้า 367)

โย รูปขุขณฺธํ ปริชานาติ, โส เวทนาขุขณฺธํ ปริชานาติติ ?

ตอบ วิสังขนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจจา

โย รูปขุขณฺธํ ปริชานาติ เป็น สันนิฏฐานบท

โส เวทนาขุขณฺธํ ปริชานาติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อรหัตตมัคคบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ข้อ 100 ก. 3.อนาคตวาระ ปัจฉิมนิเทศ ปุคคลวาระ (เวทนา - สัญญา) อนุโลมปุจฉา  
 ข. 4.ปัจจุปปันนาคตวาระ อนุโลมนัย ปุคคลวาระ (รูป - สัญญา) ปฏิโลมปุจฉา

---

๑๐๐. จงวิสังขนาพร้อมคำแปล และแสดงองค์ธรรม ในคำปุจฉาดังต่อไปนี้  
 (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (48, 49, 54, 56, 61).....หน้า 376, 381)

- ก. โย เวทนาภุขนุหํ น ปริหานิสฺสติ, โส สญฺญาภุขนุหํ น ปริหานิสฺสตีติ ?  
 ข. โย วา ปน สญฺญาภุขนุหํ ปริหานิสฺสติ, โส รูปภุขนุหํ ปริหานาตีติ ?

ตอบ

(ก) วิสังขนา อามนฺตา ไซ้.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

โย เวทนาภุขนุหํ น ปริหานิสฺสติ เป็น สันนิฏฐานบท

โส สญฺญาภุขนุหํ น ปริหานิสฺสติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อภัพพปุณฺชน ๑ อรหัตตมัคคบุคคล ๑ อรหัตตผลบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

(ข) วิสังขนา โน ไม่ไซ้.

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจฉา

โย วา ปน สญฺญาภุขนุหํ ปริหานิสฺสติ เป็น สันนิฏฐานบท

โส รูปภุขนุหํ ปริหานาตีติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ ภัพพปุณฺชน ๑ มัคคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ข้อ 101 4.ปัจจุบันนาตีตวาระ อนุโลมนัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจจา

๑๐๑. โย รูปกุขนุหํ ปริขานาติ, โส เวทนากุขนุหํ ปริขานิตถาติ ? (57, 62).....หน้า 377)

จงวิสังขนาเป็นภาษาบาลี ไทย แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส มาให้ถูกต้อง ?

ตอบ วิสังขนา โน ไม่ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจจา

โย รูปกุขนุหํ ปริขานาติ เป็น สันนิฏฐานบท

โส เวทนากุขนุหํ ปริขานิตถา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อรหัตตมัคคบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญหา

ถามว่า บุคคลใดกำลังรู้รอบรูปขันธ์, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบเวทนาขันธ์ ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิเสธวิสังขนาว่า โน

ซึ่งเป็นคำวิสังขนา ปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท

เพราะว่า อรหัตตมัคคบุคคล ๑ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

แม้ว่า กำลังรู้รอบรูปขันธ์ แต่ไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาขันธ์

ข้อ 102 4.ปัจจุบันนาตีตวาระ ปัจจนิกนัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจจา

๑๐๒. จงวิสังขนาเป็นภาษาบาลี - แปล และแสดงองค์ธรรม ในปุจจาดังต่อไปนี้

(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

(47, 52).....หน้า 379)

โย รูปกุขนุหํ น ปริขานาติ, โส เวทนากุขนุหํ น ปริขานิตถาติ ?

ตอบ วิสังขนา

อรหา รูปกุขนุหํ น ปริขานาติ โน จ เวทนากุขนุหํ น ปริขานิตถา,

อคฺคมคฺคสมมุคฺคิณฺจ อรหฺนตฺตณฺจ จเปตฺวา

อวเสสา ปุคฺคลา รูปกุขนุหฺนญฺจ น ปริขานนฺติ เวทนากุขนุหฺนญฺจ น ปริขานิตถ.

แปล อรหัตตผลบุคคล ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธ์ แต่เคยรู้รอบเวทนาขันธ์,

ยกเว้นอรหัตตมัคคบุคคล และอรหัตตผลบุคคลเสียแล้ว

บุคคลที่เหลือนอกนั้น ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธ์ และไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาขันธ์.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อรหัตตผลบุคคล ๑

และ ภัพฺพปฺปุณฺชน ๑ อภฺยพฺพปฺปุณฺชน ๑ มัคคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

- ข้อ 103 ก. 4.ปัจจุบันนาตีตวาระ ปัจจุบันนัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจณา  
ข. 5.ปัจจุบันนาคตวาระ ปัจจุบันนัย ปุคคลวาระ (เวทนา - สัญญา) อนุโลมปุจณา

๑๐๓. จงแปล และแสดงองค์ธรรม ในวิภังคบาลีดังต่อไปนี้ (45).....หน้า 379, 385)

- ก. อคฺคมคฺคสมฺภุญฺจ อรหฺนตฺตฺยจ จเปตฺวา  
อวเสสา ปุคฺคลา รูปฺภวฺนุญฺจ น ปริชาหนฺติ เวทนาภวฺนุญฺจ น ปริชาหนฺติ.  
ข. อรหา เย จ ปุถุชฺชนา มคฺคํ น ปฏฺฐลิสฺสหนฺติ  
เต เวทนาภวฺนุญฺจ น ปริชาหนฺติ สญฺญาภวฺนุญฺจ น ปริชาหนฺติ.

ตอบ

- ก. ยกเว้นอรหัตตมคคบุคคล และอรหัตตผลบุคคลเสียแล้ว  
บุคคลที่เหลืออยู่นั้น ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธ์ และไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาขันธ์.  
องค์ธรรมได้แก่ ภัพพปุถุชน ๑ อภัพพปุถุชน ๑ มคคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓  
ข. อรหัตตผลบุคคลก็ดี ปุถุชนเหล่าใด จักไม่ได้มรรค  
ปุถุชนเหล่านั้นก็ดี ไม่ใช่กำลังรู้รอบเวทนาขันธ์ และไม่ใช่จักรู้รอบสัญญาขันธ์.  
องค์ธรรมได้แก่ อรหัตตผลบุคคล ๑ อภัพพปุถุชน ๑

- ข้อ 104 ๑. 4.ปัจจุบันนาตีตวาระ ปัจจุบันนัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจณา  
๒. 6.อดีตานาคตวาระ ปัจจุบันนัย ปุคคลวาระ (เวทนา - สัญญา) อนุโลมปุจณา  
๓. 6.อดีตานาคตวาระ ปัจจุบันนัย ปุคคลวาระ (เวทนา - สัญญา) อนุโลมปุจณา

๑๐๔. จงแปลบาลีดังต่อไปนี้ พร้อมบอกองค์ธรรม มาด้วย ? (49).....หน้า 379, 389)

๑. อคฺคมคฺคสมฺภุญฺจ เวทนาภวฺนุญฺ น ปริชาหนฺติ โน จ รูปฺภวฺนุญฺ น ปริชาหนฺติ.  
๒. เย มคฺคํ ปฏฺฐลิสฺสหนฺติ  
เต เวทนาภวฺนุญฺ น ปริชาหนฺติ โน จ สญฺญาภวฺนุญฺ น ปริชาหนฺติ.  
๓. อคฺคมคฺคสมฺภุญฺจ เย จ ปุถุชฺชนา มคฺคํ น ปฏฺฐลิสฺสหนฺติ  
เต เวทนาภวฺนุญฺจ น ปริชาหนฺติ สญฺญาภวฺนุญฺจ น ปริชาหนฺติ.

ตอบ แปล

๑. อรหัตตมคคบุคคล ไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาขันธ์ แต่กำลังรู้รอบรูปขันธ์.  
องค์ธรรมได้แก่ อรหัตตมคคบุคคล ๑  
๒. บุคคลเหล่าใดจักได้มรรค บุคคลเหล่านั้นไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาขันธ์ แต่จักรู้รอบสัญญาขันธ์.  
องค์ธรรมได้แก่ ภัพพปุถุชน ๑ มคคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓  
๓. อรหัตตมคคบุคคลก็ดี ปุถุชนเหล่าใดจักไม่ได้มรรค  
ปุถุชนเหล่านั้นก็ดี ไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาขันธ์ และไม่ใช่จักรู้รอบสัญญาขันธ์.  
องค์ธรรมได้แก่ อรหัตตมคคบุคคล ๑ อภัพพปุถุชน ๑

ข้อ 105 5.ปัจจุบันนาคตวาระ อนุโลม নয় บุคคลวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจฉา

๑๐๕. โย รูปกุขุหุํ ปริขานาติ, โส เวทนากุขุหุํ ปริขานิสฺสตีติ ? (50, 55)  
ให้แสดงวิสัยความเป็นบาลี ไทย องค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส ? (หน้า 381)

ตอบ วิสัยนา โน ไม่ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจฉา

โย รูปกุขุหุํ ปริขานาติ เป็น สันนิฏฐานบท

โส เวทนากุขุหุํ ปริขานิสฺสตีติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อรหัตตมัคคบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญหา

ถามว่า บุคคลใดกำลังรู้รอบรูปขันธ์, บุคคลนั้นก็จักรู้รอบเวทนาขันธ์ ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิเสธวิสัยนาว่า โน

ซึ่งเป็นคำวิสัยนา ปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท

เพราะว่า อรหัตตมัคคบุคคล ๑ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

แม้ว่า กำลังรู้รอบรูปขันธ์ แต่ไม่ใช่จักรู้รอบเวทนาขันธ์

ข้อ 106 5.ปัจจุบันนาคตวาระ อนุโลม নয় บุคคลวาระ (รูป - เวทนา) ปฏิโลมปุจฉา

๑๐๖. โย วา ปน เวทนากุขุหุํ ปริขานิสฺสตีติ, โส รูปกุขุหุํ ปริขานาตีติ ? (53, 59, 60)  
ให้วิสัยนาเป็นบาลี คำแปล แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ? (หน้า 381)

ตอบ วิสัยนา โน ไม่ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในปฏิโลมปุจฉา

โย วา ปน เวทนากุขุหุํ ปริขานิสฺสตีติ เป็น สันนิฏฐานบท

โส รูปกุขุหุํ ปริขานาตีติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ ภัพพปุถุชน ๑ มัคคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญหา

ถามว่า หรือว่า บุคคลใดจักรู้รอบเวทนาขันธ์, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบรูปขันธ์ ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิเสธวิสัยนาว่า โน

ซึ่งเป็นคำวิสัยนา ปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท

เพราะว่า ภัพพปุถุชน ๑ มัคคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

แม้ว่า จักรู้รอบเวทนาขันธ์ แต่ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธ์

ข้อ 107 5.ปัจจุบันนาคตวาระ ปัจฉิกันีย บุคคลวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจฉา

107. จงแสดงปุจฉา วิสัชนา พร้อมทั้งแปลและแสดงองค์ธรรม ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส  
ของรูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ ในปริญญาวาระ แห่งปัจจุบันนาคตวาระ  
ปัจฉิกันีย เฉพาะอนุโลมปุจฉา ? (51).....หน้า 383)

๑๐๗. ให้แสดงรูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ ทั้งบาลีและคำแปล พร้อมองค์ธรรม  
เฉพาะอนุโลมปุจฉา ในปริญญาวาระ ปัจจุบันนาคตวาระ ปัจฉิกันีย  
(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) (46, 51).....หน้า 383)

ตอบ ปริญญาวาระ ปัจจุบันนาคตวาระ ปัจฉิกันีย รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ  
อนุโลมปุจฉา โย รูปักขันธ น ปริชานาติ, โส เวทนากขันธ น ปริชานิสฺสตีติ ?  
บุคคลใดไม่ใช้กำลังรู้รอบรูปขันธ, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่จากรู้รอบเวทนาขันธ ใช่ไหม ?

วิสัชนา เย มคฺคํ ปฏิลภิสฺสนฺติ

เต รูปักขันธ น ปริชานนฺติ โน จ เวทนากขันธ น ปริชานิสฺสนฺติ,

อรหา เป จ ปุณฺณชฺชา มคฺคํ น ปฏิลภิสฺสนฺติ

เต รูปักขันธญจ น ปริชานนฺติ เวทนากขันธญจ น ปริชานิสฺสนฺติ.

บุคคลเหล่าใด จักได้มรรค

บุคคลเหล่านั้น ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธ แต่จากรู้รอบเวทนาขันธ,

อรหัตตผลบุคคลก็ดี ปุณฺณชฺชเหล่าใดจักไม่ได้มรรค

ปุณฺณชฺชเหล่านั้นก็ดี ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธ และไม่ใช่จากรู้รอบเวทนาขันธ.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

โย รูปักขันธ น ปริชานาติ เป็น สันนิฏฐานบท

โส เวทนากขันธ น ปริชานิสฺสตีติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ ภัทฺทปุณฺณ ๑ มัคคบุคคลเปื่องต่ำ ๓ ผลบุคคลเปื่องต่ำ ๓

และ อรหัตตผลบุคคล ๑ อภัทฺทปุณฺณ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

ข้อ 108 5.ปัจจุบันนาคตวาระ ปัจฉิกนัย บุคคลวาระ (รูป - สัญญา) อนุโลมปุจฉา

๑๐๘. โย รูปกุขุหุ น ปริชานาติ, โส สมญากุขุหุ น ปริชานิสฺสตีติ ?

ให้แสดงวิสัยความเป็นบาลีไทย และองค์ธรรม ? (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

ตอบ วิสัยนา (47, 50, 52, 55).....หน้า 383)

เย มคฺคํ ปฏิลกิสฺสนฺติ

เต รูปกุขุหุ น ปริชานนฺติ โน จ สมญากุขุหุ น ปริชานิสฺสนฺติ,

อรหา เย จ ปุณฺณชฺชา มคฺคํ น ปฏิลกิสฺสนฺติ

เต รูปกุขุหุ น ปริชานนฺติ สมญากุขุหุ น ปริชานิสฺสนฺติ.

แปล บุคคลเหล่านี้ จักได้มรรค

บุคคลเหล่านั้น ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขั้น แต่จักรู้รอบสัญญาขั้น,

อรหัตตผลบุคคลก็ดี ปุณฺณเหล่านี้จักไม่ได้มรรค

ปุณฺณเหล่านั้นก็ดี ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขั้น และไม่ใช่จักรู้รอบสัญญาขั้น.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

โย รูปกุขุหุ น ปริชานาติ เป็น สันนิฏฐานบท

โส สมญากุขุหุ น ปริชานิสฺสตี เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ ภาวพุทฺธ ๑ มัคคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

และ อรหัตตผลบุคคล ๑ อภัพพุทฺธ ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

๑๐๙. อรหา เย จ ปุณฺณชฺชา มคฺคํ น ปฏิลกิสฺสนฺติ เต ?

มีคำแปลและองค์ธรรม ว่าอย่างไร ? (59).....หน้า 383)

ตอบ อรหัตตผลบุคคลก็ดี ปุณฺณเหล่านี้จักไม่ได้มรรค ปุณฺณเหล่านั้นก็ดี.

องค์ธรรมได้แก่ อรหัตตผลบุคคล ๑ อภัพพุทฺธ ๑

ข้อ 110 6.อดีตานาคตวาระ อนุโลมนัย ปุคคลวาระ (รูป - เวทนา) อนุโลมปุจจา

๑๑๐. จงแสดงวิสัยในปุจจาดังต่อไปนี้ พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ?

โย รูปกุขุหุํ ปริขานิตถ, โส เวทนากุขุหุํ ปริขานิสฺสตีติ ? (47, 58).....หน้า 386)

ตอบ วิสัยนา โน ไม่ใช้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจจา

โย รูปกุขุหุํ ปริขานิตถ เป็น สันนิฏฐานบท

โส เวทนากุขุหุํ ปริขานิสฺสตีติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อรหัตตผลบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญหา

ถามว่า บุคคลใดเคยรู้รอบรูปขันธ์, บุคคลนั้นก็จักรู้รอบเวทนาขันธ์ ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิเสธวิสัยนาว่า โน

ซึ่งเป็นคำวิสัยนา ปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท

เพราะว่า อรหัตตผลบุคคล ๑ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

แม้ว่า เคยรู้รอบรูปขันธ์ แต่ไม่ใช่จักรู้รอบเวทนาขันธ์

ข้อ 111 6.อดีตานาคตวาระ อนุโลมนัย ปุคคลวาระ (รูป - สัญญา) อนุโลมปุจจา

๑๑๑. จงแสดงอนุโลมปุจจา วิสัยนาทั้งบาลีและไทย ในปริญญาวาระ อดีตานาคตวาระ

ปุคคลวาระ รูปักขันธมฺหะ สัญญาภักขันธมฺหิมกะ พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม

และการจำแนกโกฏฐาส

(63).....หน้า 386)

ตอบ อนุโลมปุจจา โย รูปกุขุหุํ ปริขานิตถ, โส สัญญากุขุหุํ ปริขานิสฺสตีติ ?

บุคคลใดเคยรู้รอบรูปขันธ์, บุคคลนั้นก็จักรู้รอบสัญญาขันธ์ ใช่ไหม ?

วิสัยนา โน ไม่ใช้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจจา

โย รูปกุขุหุํ ปริขานิตถ เป็น สันนิฏฐานบท

โส สัญญากุขุหุํ ปริขานิสฺสตีติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อรหัตตผลบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญหา

ถามว่า บุคคลใดเคยรู้รอบรูปขันธ์, บุคคลนั้นก็จักรู้รอบสัญญาขันธ์ ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิเสธวิสัยนาว่า โน

ซึ่งเป็นคำวิสัยนา ปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท

เพราะว่า อรหัตตผลบุคคล ๑ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

แม้ว่า เคยรู้รอบรูปขันธ์ แต่ไม่ใช่จักรู้รอบสัญญาขันธ์

ข้อ 112 6.อดีตานาคตวาระ ปัจจนิกนัย ปุคคลวาระ (เวทนา - สัญญา) ปฏิโลมปุจจา

๑๑๒. จงวิสังขนาพร้อมคำแปล และแสดงองค์ธรรม ในคำปุจจาดังต่อไปนี้

(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

(48, 49, 54, 56, 61).....หน้า 389)

โย วา ปน สมฺมกฺขณฺหํ น ปริชาณิสฺสตี, โส เวทณากฺขณฺหํ น ปริชาณิตฺถาตี ?

ตอบ วิสังขนา

อรหา สมฺมกฺขณฺหํ น ปริชาณิสฺสตี โน จ เวทณากฺขณฺหํ น ปริชาณิตฺถ,

อคฺคมคฺคสมฺมกฺคี เย จ ปุฏฺฐชฺชา มคฺคํ น ปฏิลภิสฺสหนฺติ

เต สมฺมกฺขณฺหญฺจ น ปริชาณิสฺสหนฺติ เวทณากฺขณฺหญฺจ น ปริชาณิตฺถ.

อรหัตตผลบุคคล ไม่ใช่จรรู้รอบสัญญาขั้น แต่เคยรู้รอบเวทนาขั้น,

อรหัตตมคคบุคคลก็ดี ปุฏชนเหล่าใดจักไม่ได้มรรค

ปุฏชนเหล่านั้นก็ดี ไม่ใช่จรรู้รอบสัญญาขั้น และไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาขั้น.

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจจา

โย วา ปน สมฺมกฺขณฺหํ น ปริชาณิสฺสตี เป็น สันนิฏฐานบท

โส เวทณากฺขณฺหํ น ปริชาณิตฺถ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อรหัตตผลบุคคล ๑

และ อรหัตตมคคบุคคล ๑ อภัพปุฏชน ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น

|         |                        |         |           |                  |             |
|---------|------------------------|---------|-----------|------------------|-------------|
| ข้อ 113 | ก. 4.ปัจจุบันนาตีตวาระ | ปัจจนิก | บุคคลวาระ | (เวทนา - สัญญา)  | อนุโลมปุจจา |
|         | ข. 5.ปัจจุบันนาคตวาระ  | ปัจจนิก | บุคคลวาระ | (รูป - เวทนา)    | อนุโลมปุจจา |
|         | ค. 6.อดีตนาตวาระ       | ปัจจนิก | บุคคลวาระ | (เวทนา - วิญญาณ) | อนุโลมปุจจา |

113. คำปจฉาต่อไปนี้ มีวิภัทบาลี คำแปล และองค์ธรรมว่าอย่างไร จงแสดงมาให้ถูกต้อง ?

๑๑๓. คำปจฉาต่อไปนี้ มีวิสัชนาบาลี คำแปล และองค์ธรรมว่าอย่างไร จงแสดงมาให้ถูกต้อง

- ก. บุคคลเหล่าใด ไม่ใช่กำลังรู้รอบเวทนาขั้น แต่เคยรู้รอบสัญญาขั้น
- ข. บุคคลเหล่าใด ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขั้น แต่จักรู้รอบเวทนาขั้น
- ค. บุคคลเหล่าใด ไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาขั้น และไม่ใช่จักรู้รอบวิญญาณขั้น

ตอบ มีวิสัชนาบาลี คำแปลและองค์ธรรม ดังนี้ (44, 51).....หน้า 380, 383, 389)

- ก. อรหา เวทนาภุขณฺโห น ปริชานาติ โน จ สมฺมกฺขาภุขณฺโห น ปริชานิตฺถ.  
 อรหัตตผลบุคคล ไม่ใช่กำลังรู้รอบเวทนาขั้น แต่เคยรู้รอบสัญญาขั้น.  
 องค์ธรรมได้แก่ อรหัตตผลบุคคล ๑

- ข. เย มคฺคํ ปฏฺฐิตสฺส นุตติ  
 เต รูปภุขณฺโห น ปริชานนฺติ โน จ เวทนาภุขณฺโห น ปริชานิสฺส นุตติ.  
 บุคคลเหล่าใด จักได้มรรค  
 บุคคลเหล่านั้น ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขั้น แต่จักรู้รอบเวทนาขั้น.  
 องค์ธรรมได้แก่ ภัพพปุทฺชน ๑ มัคคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

- ค. อคฺคมคฺคสมฺมกฺคิ เย จ ปุทฺทชฺชนา มคฺคํ น ปฏฺฐิตสฺส นุตติ  
 เต เวทนาภุขณฺนฺธจ น ปริชานิตฺถ วิญญาณภุขณฺนฺธจ น ปริชานิสฺส นุตติ.  
 อรหัตตมัคคบุคคลก็ดี ปุทฺทชนเหล่าใดจักไม่ได้มรรค  
 ปุทฺทชนเหล่านั้นก็ดี ไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาขั้น และไม่ใช่จักรู้รอบวิญญาณขั้น.  
 องค์ธรรมได้แก่ อรหัตตมัคคบุคคล ๑ อภัพพปุทฺชน ๑

๑๑๔. คำว่า ปริณญาทั้ง ๓ ในชั้นมัธยมศึกษา หมายถึงอะไร จงอธิบายตามความเข้าใจของท่าน และท่านได้นำความรู้เกี่ยวกับปริณญานี้ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหรือไม่ ผลเป็นอย่างไร ? (44).....หน้า 62)

ตอบ ปริณญาทั้ง ๓ คือ

๑. ญาตปริณญา หมายถึง การกำหนดรู้ลักษณะ รส ปัจจุปฏฐาน ปทัฏฐาน ของรูปนามชั้น ๕ ตามความเป็นจริง คือ ทำความรู้จักจำเพาะตัวของสิ่งนั้นโดยตรง เช่น รู้ว่า รูป มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป
๒. ตีรณปริณญา หมายถึง การกำหนดรู้รูปนามชั้น ๕ โดยการพิจารณาไตร่ตรองเห็นไตรลักษณ์ คือ อนิจจะ ทุกขะ อนัตตะ เป็นการกำหนดรู้โดยสามัญญลักษณะ ที่รูปนามชั้น ๕ อันเป็นสังขตธรรม มีอยู่เสมอกัน
๓. ปหานปริณญา หมายถึง การกำหนดรู้ด้วยการละ ดัดทางไม่ให้ฉันทราคะ เกิดมีความพอใจ ในรูปนามชั้น ๕ คือ รู้ว่าสิ่งนั้นเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แล้วละอนิจจสัญญา เป็นต้นในสิ่งนั้น

ในชีวิตประจำวันนั้น เราสามารถนำความรู้ด้านญาตปริณญา อันเป็นความรู้ที่ได้จากการศึกษา ทางด้านปริยัติ เช่นเรื่อง ชั้นมัธยมศึกษา จนเกิดความรู้ความเข้าใจในปรมัตถธรรม ศึกษาหมู่แห่งสภาวะ รูปนามชั้น ๕ ซึ่งเป็นสังขตธรรม มีการเกิดขึ้นและดับไปทั้งสิ้น น้อมมาพิจารณาในร่างกายของเรา อย่างมีสติสัมปชัญญะอยู่เสมอ รู้ถึงสภาวะลักษณะของรูปนามที่เกิดเฉพาะหน้า สิ่งใดเป็นรูป สิ่งใด เป็นนาม ตามความเป็นจริง ผลทำให้เป็นผู้มีความเห็นที่ถูกต้อง เป็นสัมมาทิฐิ ละสักกายทิฐิ รู้เหตุของรูปนามที่เกิดภายในตน ทำให้มีความศรัทธาในพระรัตนตรัย เชื่อในกรรม และผลของกรรม ก้าวล่วงพ้นวิจิจิจา คือ พ้นจากความสงสัยในคุณของพระรัตนตรัย ลึกซึ้งบท หรือความสงสัย ในชั้น ๕ ที่เป็นอดีต อนาคต หรือที่กำลังปรากฏอยู่ เมื่อปฏิบัติวิปัสสนาต่อไป ได้บรรลุมรรคผล นิพพาน เป็นเหตุให้พ้นทุกข์จากสังสารวัฏได้

ปัญหา - เฉลย

ข้อสอบสัมภาษณ์

ชั้น มหาอาชีวกรรมิกะตรี

เล่ม ๓

ปรับปรุง

2566

พิมพ์ครั้งที่ 5

01 - 01 - 2567

เก็บทุกรายละเอียด      ที่จำเป็น  
เก็บทุกประเด็น      ที่สำคัญ  
เก็บไว้ทุกความต้องการ      เพื่อคนพิเศษเช่นคุณ

เหมาะสำหรับนักศึกษาพระอภิธรรม  
ชั้น มหาอภิธรรมิกะตรี

ใช้เป็นคู่มือประกอบการเรียน  
ทบทวนเรื่องที่เรียนแล้ว  
เตรียมตัวสอบ

|                        |                      |
|------------------------|----------------------|
| พิมพ์ครั้งที่ ๑ / ๒๕๖๓ | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |
| พิมพ์ครั้งที่ ๒ / ๒๕๖๔ | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |
| พิมพ์ครั้งที่ ๓ / ๒๕๖๕ | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |
| พิมพ์ครั้งที่ ๔ / ๒๕๖๖ | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |
| พิมพ์ครั้งที่ ๕ / ๒๕๖๗ | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |

รวบรวมโดย

พระมหาพิชิต รตินฺธโร ป.ธ. ๙ / ๒๕๕๖

อภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๙ / ๒๕๖๕

# ยมกะปกรณ์

## ข้อ ๑ อารัมภบท

๑. ที่เรียกว่า ยมกะ เพราะอะไรว่าอะไร ? อธิบายอย่างไร ? (ออกสอบปี 54)

ยมสุส ราชสุส วิสยัม กมติ อติกกมติ เอเตนาติ = ยมกัม (หลักสูตรหน้า 1)

อยากทราบว่า มีคำแปลว่าอย่างไร ?

ตอบ ที่เรียกว่า ยมกะ เพราะอะไรว่าเป็นคู่กัน,  
จริงดังนั้น สิ่งที่เป็นคู่กันท่านจึงเรียกว่า “ยมกะ”  
อธิบายว่า สิ่งที่เป็นคู่กันนั้น คือ

อนุโลม ปฏิโลม คู่ ๑

สันนิฏฐาน สังสย คู่ ๑

ปจณา วิสัชนา คู่ ๑

ยมสุส ราชสุส วิสยัม กมติ อติกกมติ เอเตนาติ = ยมกัม มีคำแปลว่า  
ปกรณ์ชื่อว่ายมกะ เพราะอะไรว่า เป็นเครื่องก้าวล่วงวิสัยของพระยายมเสียได้

๒. ในยมกะปกรณ์นี้ มีปัญหาอยู่กี่อย่าง คืออะไรบ้าง ? (49).....หน้า 2)

ตอบ ในยมกะปกรณ์นี้ มีปัญหาอยู่ ๔ อย่าง คือ

๑. ปุเรปัญหา หมายถึง เป็นคำถามที่มีองค์กรธรรมต่างกัน  
คือ องค์กรธรรมของสันนิฏฐานบทนั้น ต่างกันกับองค์กรธรรมของสังสยบท

๒. ปัจฉาปัญหา หมายถึง เป็นคำถามที่มีองค์กรธรรมเหมือนกัน  
คือ องค์กรธรรมของสันนิฏฐานบท กับองค์กรธรรมของสังสยบทนั้น เหมือนกัน

๓. ปริปัญณปัญหา หมายถึง เป็นคำถามที่มีองค์กรธรรมต่างกันก็มี องค์กรธรรมที่เหมือนกันก็มี  
คือ องค์กรธรรมของสันนิฏฐานบทบางอย่าง ก็ต่างกันกับองค์กรธรรมของสังสยบท  
และบางอย่าง ก็เหมือนกันกับองค์กรธรรมของสังสยบท

หมายความว่า มีทั้งปุเรปัญหาและปัจฉาปัญหา พร้อมอยู่ในปัญหานี้

๔. โฆฆปัญหา โฆฆปัญหานี้ มีอยู่สองประการ คือ

๑. เป็นคำถามที่ถามถึงองค์กรธรรมของสันนิฏฐานบท  
ซึ่งองค์กรธรรมของสันนิฏฐานบทนั้นไม่มี ฉะนั้น คำถามประเภทนี้จึงเป็นโฆฆะไป

๒. เป็นคำถามที่ถามถึงองค์กรธรรมของสันนิฏฐานบท

แต่สังสยบทที่เป็นบทถามนั้น ไม่มีองค์กรธรรม ฉะนั้น คำถามนี้ก็จะเป็นโฆฆะเช่นเดียวกัน

๓. ธรรมที่เป็นฝ่ายวิสัย มีเท่าไร คืออะไรบ้าง ? (43)

ตอบ ธรรมที่เป็นฝ่ายวิสัย มี ๕ อย่าง คือ

- |                   |                 |
|-------------------|-----------------|
| ๑. สรูปทัสสนวิสัย | ๒. ปฏิจณวิสัย   |
| ๓. ปาฬิตติวิสัย   | ๔. ปฏิกเขปวิสัย |
|                   | ๕. ปฏิเสธวิสัย  |

๔. ในยมกะปกรณ์ มีปัญหาและวิสัย ฝ่ายละกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ?

(ไม่ต้องแสดงความหมาย) (51, 60, 61).....หน้า 2)

ตอบ ในยมกะปกรณ์ มีปัญหายุ ๔ อย่าง คือ

- |                 |               |
|-----------------|---------------|
| ๑. ปุเรปัญหา    | ๒. ปัจฉาปัญหา |
| ๓. ปริปัญณปัญหา | ๔. โมฆปัญหา   |

ธรรมที่เป็นฝ่ายวิสัย มี ๕ อย่าง คือ

- |                   |                 |
|-------------------|-----------------|
| ๑. สรูปทัสสนวิสัย | ๒. ปฏิจณวิสัย   |
| ๓. ปาฬิตติวิสัย   | ๔. ปฏิกเขปวิสัย |
|                   | ๕. ปฏิเสธวิสัย  |

๕. ปัญหาไหน คู่กับ วิสัยอะไรบ้าง (43, 45, 46, 48, 52, 53, 55, 56, 59)

ตอบ ปุเรปัญหา คู่กับ ปาฬิตติวิสัย (หน้า 18)

ปัจฉาปัญหา คู่กับ ปฏิจณวิสัย

ปริปัญณปัญหา คู่กับ สรูปทัสสนวิสัย

โมฆปัญหา คู่กับ ปฏิกเขปวิสัย หรือ ปฏิเสธวิสัย

๖. โมฆปัญหามีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ? (47).....หน้า 2)

ตอบ โมฆปัญหามี ๒ อย่าง คือ

๑. เป็นคำถามที่ถามถึงองค์ธรรมของสันนิฐานบท  
ซึ่งองค์ธรรมของสันนิฐานบทนั้น ไม่มี ฉะนั้น คำถามประเภทนี้จึงเป็นโมฆะไป
๒. เป็นคำถามที่ถามถึงองค์ธรรมของสันนิฐานบท  
แต่สังสยบทที่เป็นบทถามนั้น ไม่มีองค์ธรรม ฉะนั้น คำถามนี้ก็เป็โมฆะเช่นเดียวกัน

๗. วิกังคบาลีของโมฆปัญหามีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ? (49)

ตอบ มี ๒ อย่าง คือ ๑. นตถิ ๒. โน

๘. สรุบทัสสนวิสัยที่มียุติโดยตรง หมายความว่าอย่างไร ? (49).....หน้า 3)

ตอบ หมายความว่า การแสดงวิสัย โดยยกธรรมที่เป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นตั้งเป็นธรรมหมวดแรก แล้วยกธรรมที่เป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท และสังสยบท ได้ทั้งสอง ขึ้นตั้งเป็นธรรมหมวดหลัง เรียกว่า สรุบทัสสนวิสัยที่มียุติโดยตรง

9. ปาฬิตติวิสัย หมายถึงเป็นคำวิสัยว่าอย่างไร (43, 56, 58).....หน้า 3)

๙. ปาฬิตติวิสัย หมายถึงเป็นคำวิสัยว่าอย่างไร ? จงยกตัวอย่างมาด้วย ?

ตอบ ปาฬิตติวิสัย หมายถึง เป็นคำวิสัยที่กล่าวคำตอบ ตรงกันข้ามกับคำถาม เช่นถามว่า ยตถ รูปกฺขณโธ นุปฺปชฺชติ, ตตถ เวทนาฯนโธ นุปฺปชฺชติติ ? รูปขันธมิใช่กำลังเกิดในภุมิไธ, เวทนาขันธมิใช่กำลังเกิดในภุมินัน ไซ้ไหม ? ตอบว่า อุปปชฺชติ กำลังเกิด.

๑๐. โมฆปัญหา มีวิสัยอย่างไรบ้าง ? (46, 49, 51).....หน้า 3)

พร้อมทั้งแสดงความหมายของวิสัยนั้นมาด้วย

ตอบ โมฆปัญหา มีวิสัย ๒ อย่าง คือ ๑. ปฏิกเขปวิสัย ๒. ปฏิเสธวิสัย

๑. ปฏิกเขปวิสัย หมายถึง เป็นคำวิสัยที่กล่าวห้ามคำถาม เพราะคำถามนั้น ไม่มีองค์ธรรมอยู่ในสันนิฏฐานบท
๒. ปฏิเสธวิสัย หมายถึง เป็นคำวิสัยที่กล่าวปฏิเสธสังสยบท เพราะสังสยบทนั้น ไม่มีองค์ธรรม

๑๑. ในยมกะปกรณ มียมกะอยู่กี่อย่าง คืออะไรบ้าง ? (46, 48, 50, 52, 53, 55, 56)

ตอบ ในยมกะปกรณ มียมกะอยู่ ๑๐ อย่างคือ (57, 59, 60, 62, 63).....หน้า 4)

- |               |               |              |             |                |
|---------------|---------------|--------------|-------------|----------------|
| ๑. มุถยมกะ    | ๒. ขันธยมกะ   | ๓. อายตณยมกะ | ๔. ธาตุยมกะ | ๕. สัจจยมกะ    |
| ๖. สังขารยมกะ | ๗. อนุสสยยมกะ | ๘. จิตตยมกะ  | ๙. รัมมยมกะ | ๑๐. อินทริยมกะ |

๑๒. ยมกะที่นำมาใช้แสดงในชั้นมหาอภิธรรมิกะตรี มีกี่ยมกะ คืออะไรบ้าง ?

ตอบ ยมกะที่นำมาใช้แสดงในชั้นมหาอภิธรรมิกะตรี (50).....หน้า 4)

มี ๒ ยมกะ คือ ๑. มุถยมกะ ๒. ขันธยมกะ

๑๓. กุสลติกะนิทเทส มีวาระกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ? (47).....หน้า 4)

ตอบ กุสลติกะนิทเทส มีวาระ ๑๐ อย่าง คือ

๑. มุลวาระ            ๒. เหตุวาระ            ๓. นิทานวาระ            ๔. สัมภววาระ            ๕. ปภววาระ  
๖. สมุฏฐานวาระ    ๗. อาหารวาระ    ๘. อารัมมณวาระ    ๙. ปัจจัยวาระ            ๑๐. สมุทยวาระ

๑๔. ในกุสลติกะ มีวาระกี่อย่าง (55, 57).....หน้า 4)

แต่ละวาระแสดงออกเป็นกี่บาท ? แต่ละบาทเป็นอย่างไรละกัณฑ์ ?

แต่ละกัณฑ์มีกัณมกะ ? คืออะไรบ้าง ? จงแสดงมาตามลำดับ ?

ตอบ ในกุสลติกะ มีวาระ ๑๐ วาระ คือ

๑. มุลวาระ            ๒. เหตุวาระ            ๓. นิทานวาระ            ๔. สัมภววาระ            ๕. ปภววาระ  
๖. สมุฏฐานวาระ    ๗. อาหารวาระ    ๘. อารัมมณวาระ    ๙. ปัจจัยวาระ            ๑๐. สมุทยวาระ

แต่ละวาระแสดงออกเป็น ๔ บาท คือ

๑. กุศลบาท            ๒. อกุศลบาท            ๓. อพยากตบาท            ๔. นามบาท

แต่ละบาทมีบาทละ ๔ กัณฑ์ คือ ๑. มุลกัณฑ์            ๒. มุลมุลกัณฑ์            ๓. มุลกัณฑ์            ๔. มุลมุลกัณฑ์

แต่ละกัณฑ์มีกัณมกะ ๓ ยมกะ คือ ๑. มุลยมกะ            ๒. เอกมุลยมกะ            ๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

๑๕. ในมุลวาระ ท่านแบ่งออกเป็นกี่บาท แต่ละบาทมีกัณฑ์ แต่ละกัณฑ์มีกัณมกะ (หน้า 5)

ตอบ ในมุลวาระ (45, 48, 52, 54, 55, 56, 58, 62)

ท่านแบ่งออกเป็น ๔ บาท คือ ๑. กุศลบาท            ๒. อกุศลบาท            ๓. อพยากตบาท            ๔. นามบาท

แต่ละบาทมีบาทละ ๔ กัณฑ์ คือ ๑. มุลกัณฑ์            ๒. มุลมุลกัณฑ์            ๓. มุลกัณฑ์            ๔. มุลมุลกัณฑ์

แต่ละกัณฑ์มีกัณมกะ ๓ ยมกะ คือ ๑. มุลยมกะ            ๒. เอกมุลยมกะ            ๓. อัญญมัญญมุลยมกะ

๑๖. ในมุลวาระ ท่านแบ่งวิธีแสดงออกเป็นกี่บาท แต่ละบาทมีอย่างไรละกัณฑ์

และแต่ละกัณฑ์มีกัณมกะ คืออะไร จงแสดงมาตามลำดับ (43, 50)

ตอบ ในมุลวาระ ท่านแบ่งออกเป็น ๔ บาท คือ (ตอบเหมือนข้อ ๑๕)

๑๗. ในมุลยมกะ ท่านแบ่งออกเป็นกี่บาท แต่ละบาทมีกัณฑ์ แต่ละกัณฑ์มีกัณมกะ ? (53, 59, 63)

ตอบ ในมุลยมกะ ท่านแบ่งออกเป็น ๔ บาท คือ (ตอบเหมือนข้อ ๑๕)

๑๘. นามบท มีนัยอยู่ที่ไหน คืออะไรบ้าง ? (45)

ตอบ นามบทมีนัยอยู่ ๔ นัย คือ ๑. มูลนัย ๒. มูลมูลนัย ๓. มูลกนัย ๔. มูลมูลกนัย

๑๙. จงแปลวิภังคบาลีต่อไปนี้ (45).....หน้า 6, 22, 38, 57)

กุศลมูลา อกุศลมูลา เอกมูลมูลา

อพยากตมูลกา นามมูลา อญญมญญมูลมูลกา

ตอบ แปลวิภังคบาลีดังนี้

กุศลมูลา ชื่อว่ากุศลมูล

อกุศลมูลา เอกมูลมูลา มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูล

อพยากตมูลกา มีมูลที่เป็นอพยากตะ

นามมูลา อญญมญญมูลมูลกา มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมูล

๒๐. เยเกจิ อกุสลา ธมฺมา (จงแสดงองค์ธรรม) (44).....หน้า 19)

ตอบ ได้แก่ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗

๒๑. ในอกุศลธรรมเหล่านี้

อกุศลที่เป็นเหตุกะ คืออะไรบ้าง อกุศลที่เป็นสเหตุกะ คืออะไรบ้าง (44)

ตอบ อกุศลที่เป็นเหตุกะ คือ โมหเจตสิก ที่ในโมหมูลจิต ๒

อกุศลที่เป็นสเหตุกะ คือ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

๒๒. จงวิชันนาในคำถามดังต่อไปนี้ (43).....หน้า 20)

อกุศลเป็นเหตุกะ มีไหม ? ถ้ามี คืออะไรบ้าง ?

อกุศลเป็นสเหตุกะ มีไหม ? ถ้ามี คืออะไรบ้าง ?

ตอบ มี คือ โมหเจตสิก ที่ในโมหมูลจิต ๒

มี คือ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

## ข้อ ๒ มุลยมกะ

๒๓. จงแปล ในบทดังต่อไปนี้ (55).....หน้า 6)

เยเกจิ กุสลา ฐมฺมา, สพุเพ เต กุสลมฺมาติ ?

ตอบ แปลว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ที่เป็นกุศล มีอยู่,  
ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่ากุศลมูล ใช่ไหม ?

๒๔. จงวิสังขนา แปล ในบทดังต่อไปนี้ พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส ?

เยเกจิ กุสลา ฐมฺมา, สพุเพ เต กุสลมฺมาติ ? (55, 57, 62).....หน้า 6)

ตอบ วิสังขนา

ตีเณว กุสลมฺมานิ, อวเสสา กุสลา ฐมฺมา น กุสลมฺมา.

อโลกะ อโทสะ อโมหะ เพียง ๓ เท่านั้น ชื่อว่ากุศลมูล,  
กุศลธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ากุศลมูล.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจฉา

เยเกจิ กุสลา ฐมฺมา เป็น สันนิฏฐานบพ

สพุเพ เต กุสลมฺมา เป็น สังสยบพ

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ ได้แก่ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

องค์ธรรมของสังสยบพ ได้แก่ กุศลมูล ๓ เท่านั้น

ฉะนั้นคำถามบพนี้เป็น ปริปัญณปัญหา

ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศล มีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ากุศลมูล ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา กุศลมูล ๓

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบพ และสังสยบพได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส

ไม่มีการปฏิเสธสังสยบพ

ดังแสดงว่า ตีเณว กุสลมฺมานิ

แล้วทรงยกเอา กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕ (เว้นกุศลมูล ๓)

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบพได้บพเดียว ขึ้นไว้ในปัจจิมโกฏฐาส

มีการปฏิเสธสังสยบพ

ดังแสดงว่า อวเสสา กุสลา ฐมฺมา น กุสลมฺมา

คำวิสังขนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็น สรุบทสสนวิสังขนา ที่มีวิภังค์โดยอ้อม

๒๕. จงแปลคำวิธานดังต่อไปนี้ เป็นภาษาไทยให้ถูกต้อง (47, 51, 54, 58)
- ก. ตีเณว กุสลมูลมูลานิ, อวเสสา กุสลา ธมฺมา น กุสลมูลมูลา ?
- ข. อกุสลสมุฏฐานํ รูปํ อกุสลมฺลํ น อกุสลํ, อกุสลํ อกุสลมฺลกญฺเฆว อกุสลญฺจ ?
- ค. อเหตุกํ อพฺยาการํ อพฺยาการตมฺULEน น เอกมฺลมูลํ,  
สเหตุกํ อพฺยาการํ อพฺยาการตมฺULEน เอกมฺลมูลํ ? (หน้า 10, 25, 36)

#### ตอบ

- ก. อโลกะ อโทสะ อโมหะ เพียง ๓ เท่านั้น ชื่อว่ามูลที่เป็นกุศลมูล, กุศลธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ามูลที่เป็นกุศลมูล.
- ข. รูปซึ่งมีกุศลเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เป็นอกุศล แต่ไม่ใช่เป็นอกุศล, อกุศลธรรม มีมูลที่เป็นอกุศลก็ใช่ เป็นอกุศลก็ใช่.
- ค. อพฺยาการะที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับอพฺยาการตมฺULE, อพฺยาการะที่เป็นสเหตุกะ มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับอพฺยาการตมฺULE.
๒๖. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ในคำบาลีดังต่อไปนี้ (52).....หน้า 7, 41, 54)
- ก. กุสลสมุฏฐานํ รูปํ กุสลมฺULEน เอกมฺลํ น กุสลํ.
- ข. อวเสสา อพฺยาการตมฺULEสหชาตา ธมฺมา อพฺยาการตมฺULEน เอกมฺลกา น จ อญฺญมญฺญมฺULEกา.
- ค. สเหตุกํ นามํ นามมฺULEมฺULEกํ.

#### ตอบ

- ก. รูปซึ่งมีกุศลเป็นสมุฏฐาน มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นกุศล. องค์ธรรมได้แก่ กุศลจิตตชรูป ๑๗
- ข. ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับอพฺยาการตมฺULE ที่เหลือนอกนั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพฺยาการตมฺULE แต่ไม่ใช่มีมูลซึ่งกันและกัน. องค์ธรรมได้แก่ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๕ (เว้นอพฺยาการตมฺULE ๓) สเหตุกวิปาก และสเหตุกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุวัฏการภูมิ
- ค. นามธรรมที่เป็นสเหตุกะ มีมูลที่เป็นนามมูล. องค์ธรรมได้แก่ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

๒๗. จงแปลวิภังคบาลี และแสดงองค์ธรรม ดังต่อไปนี้ (53, 59, 61, 63)

ก. เย วา ปน กุสลมูลมูลกา ? (หน้า 15)

ข. เย วา ปน อกุสลมูลเลน เอกมูลมูลา ? (หน้า 23)

ตอบ

ก. เย วา ปน กุสลมูลมูลกา

แปลว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นกุศลมูล มีอยู่.

องค์ธรรมได้แก่ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ และกุศลจิตตชรูป ๑๗

ข. เย วา ปน อกุสลมูลเลน เอกมูลมูลา

แปลว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใด มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกัน กับอกุศลมูล มีอยู่.

องค์ธรรมได้แก่ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

และอกุศลจิตตชรูป ๑๗

๒๘. จงแปลวิภังคบาลีและแสดงองค์ธรรมดังต่อไปนี้ (50, 60).....หน้า 16, 23)

ก. กุสลมูลมูลกา

ข. อกุสลมูลเลน เอกมูลมูลา

ตอบ

ก. กุสลมูลมูลกา แปลว่า มีมูลที่เป็นกุศลมูล

องค์ธรรมได้แก่ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ และกุศลจิตตชรูป ๑๗

ข. อกุสลมูลเลน เอกมูลมูลา แปลว่า มีมูลที่เรียกว่า เป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูล

องค์ธรรมได้แก่ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

และอกุศลจิตตชรูป ๑๗

๒๙. จงแปลวิภังคบาลี และแสดงองค์ธรรม ดังต่อไปนี้ (50).....หน้า 39, 48)

ก. อพฺยาทตมูลกา

ข. นามมูลเลน อญฺญมญฺญมูลา

ตอบ

ก. อพฺยาทตมูลกา แปลว่า มีมูลที่เป็นอพยาคตะ

องค์ธรรมได้แก่ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘

สเหตุกวิปาก และสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุวัฏการภูมิ

ข. นามมูลเลน อญฺญมญฺญมูลา แปลว่า ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมูล

องค์ธรรมได้แก่ นามมูล ๘ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

๓๐. ให้แสดงคำวิสันนา พร้อมแสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในคำถามที่ว่า  
 เย วา ปน อพยากตมฺลา, สพุเพ เต ธมฺมา อพยากตาติ ? (48).....หน้า 32)

ตอบ วิสันนา อามนฺตา ไซ.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในปฏิโลมปุจฉา

เย วา ปน อพยากตมฺลา เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต ธมฺมา อพยากตา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อพยากตมฺล ๓

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา

ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่าอพยากตมฺล มีอยู่,  
 ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตะ ไซ้ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสันนาว่า อามนฺตา

ซึ่งเป็นคำวิสันนา รับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท

เพราะว่า อพยากตมฺล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นอพยากตะด้วย

๓๑. จงวิสันนา เป็นบาลีและไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม ในข้อปุจฉาดังต่อไปนี้

ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส ? เยเกจิ อพยากตมฺULEน เอกมฺลลา ธมฺมา,

สพุเพ เต อพยากตมฺULEน อญฺญมญฺญมฺลลาติ ? (43).....หน้า 34)

ตอบ วิสันนา

มฺลลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อพยากตมฺลลานิ เอกมฺลลานิ เจว อญฺญมญฺญมฺลลานิ จ,

อวเสสา อพยากตมฺลสหชาตา ธมฺมา อพยากตมฺULEน เอกมฺลลา น จ อญฺญมญฺญมฺลลา.

อพยากตมฺลเหล่าใด เกิดขึ้นคราวเดียวกัน

อพยากตมฺลเหล่านั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันก็ไซ้ ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ไซ้,

ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับอพยากตมฺล ที่เหลือนอกนั้น

มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยากตมฺล แต่ไม่ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘

สเหตุกวิปาก และสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัจจุโวการภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ อพยากตมฺล ๓ เท่านั้น

๓๒. ให้วิธัชนาเป็นบาลี - ไทย องค์ธรรม ในปุจฉาดังต่อไปนี้ (45).....หน้า 46)

เยเกจิ นามา ฐมา, สพุเพ เต นามมูลเณ เอกมูลาติ ?

ตอบ วิธัชนา อเหตุกํ นามํ นามมูลเณ น เอกมูลํ, สเหตุกํ นามํ นามมูลเณ เอกมูลํ.  
นามธรรมที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล,  
นามธรรมที่เป็นสเหตุกะ มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นฉันทะ)

โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน

และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

๓๓. จงวิธัชนาในปุจฉาดังต่อไปนี้เป็นบาลีไทย และแสดงองค์ธรรม (ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส)

เยเกจิ นามา ฐมา, สพุเพ เต นามมูลมูลาติ ? (56).....หน้า 48)

ตอบ วิธัชนา

นเวว นามมูลมูลานิ, อวเสสา นามา ฐมา น นามมูลมูลา.

กุศลมูล ๓ อกุศลมูล ๓ อพยากตมูล ๓ รวม ๙ เท่านั้น ชื่อว่ามูลที่เป็นนามมูล,  
นามธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ามูลที่เป็นนามมูล.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

เยเกจิ นามา ฐมา เป็น สันนิฏฐานบท

สพุเพ เต นามมูลมูลา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ จิต ๘๘ เจตสิก ๕๒ นิพพาน

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ นามมูล ๙ เท่านั้น

๓๔. บาลีในกุศลบท มูลกนัย มูลยมกะ ทั้งอนุโลมปุจฉา ปฏิโลมปุจฉา  
แสดงว่าอย่างไร องค์ธรรมได้แก่อะไร ? (45).....หน้า 12)

ตอบ มูลกนัย มูลยมกะ อนุโลมปุจฉา

เยเกจิ กุสลา ฐมา, สพฺเพ เต กุสลมฺลกาติ ?

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศล มีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นกุศล ใช่ไหม ?

วิสัยนา อามนฺตา ใช่.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

เยเกจิ กุสลา ฐมา เป็น สันนิฐานบท

สพฺเพ เต กุสลมฺลกา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ปฏิโลมปุจฉา เย วา ปน กุสลมฺลกา, สพฺเพ เต ฐมา กุสลาติ ?

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นกุศล มีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศล ใช่ไหม ?

วิสัยนา กุสลมฺลกาจํ รูปํ กุสลมฺลกา น กุสล์, กุสล์ กุสลมฺลกาญฺเจว กุสฺลญ.

รูปซึ่งมีกุศลเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เป็นกุศล แต่ไม่ใช่เป็นกุศล,

กุศลธรรม มีมูลที่เป็นกุศลก็ใช่ เป็นกุศลก็ใช่.

แสดงองค์ธรรมในปฏิโลมปุจฉา

เย วา ปน กุสลมฺลกา เป็น สันนิฐานบท

สพฺเพ เต ฐมา กุสลา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ และกุศลจิตตชรูป ๑๗

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ เท่านั้น

๓๕. อกุศลบท มูลกนัย เอกมูลยมกะ มีวิสัยนาและแสดงองค์ธรรม ว่าอย่างไร

ให้แสดงมาโดยละเอียด เฉพาะอนุโลมปุจฉา ? (44, 50).....หน้า 19)

ตอบ วิสัยนา อเหตุกํ อกุสล์ อกุสลมฺเลน น เอกมฺลํ, สเหตุกํ อกุสล์ อกุสลมฺเลน เอกมฺลํ.

อกุศลที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล,

อกุศลที่เป็นสเหตุกะ มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

เยเกจิ อกุสลา ฐมา เป็น สันนิฐานบท

สพฺเพ เต อกุสลมฺเลน เอกมฺลา เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฐานบท ได้แก่ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

องค์ธรรมของสังสยบท ได้แก่ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

๓๖. ก. นิพพาน เป็นนามธรรม ใช่ หรือ ไม่ใช่ ? (47, 58)  
 ข. นิพพาน เป็นอเหตุกธรรม ใช่ หรือ ไม่ใช่ ?  
 ค. นิพพาน เป็นสเหตุกธรรม ใช่ หรือ ไม่ใช่ ?  
 ง. นิพพาน ชื่อว่านามมูล ใช่ หรือ ไม่ใช่ ?  
 จ. นิพพาน ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมูล ใช่ หรือ ไม่ใช่ ?

ตอบ ก. ใช่ ข. ใช่ ค. ไม่ใช่ ง. ไม่ใช่ จ. ไม่ใช่

๓๗. จงตอบในปัญหาดังต่อไปนี้ (53, 61, 63)  
 ก. โมหเจตสิก ที่ในโมหมูลจิต ๒ เป็นนาม ใช่ หรือ ไม่ใช่ ?  
 ข. โมหเจตสิก ที่ในโมหมูลจิต ๒ เป็นนามมูล ใช่ หรือ ไม่ใช่ ?  
 ค. โมหเจตสิก ที่ในโมหมูลจิต ๒ มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล ใช่ หรือ ไม่ใช่ ?  
 ง. นิพพาน เป็นนาม ใช่ หรือ ไม่ใช่ ?  
 จ. นิพพาน เป็นนามมูล ใช่ หรือ ไม่ใช่ ?

ตอบ ก. ใช่ ข. ใช่ ค. ไม่ใช่ ง. ใช่ จ. ไม่ใช่

# ชั้นมัธยมศึกษา

## ข้อ ๓ ปณณัตติวาระ

๓๘. จงบอกองค์ธรรมของ รูป (52, 58).....หน้า 63)

ตอบ ปิยรูป สาทรูป คือ โลเกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ ที่รวมกันอยู่  
ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดี และเป็นอารมณ์ของตัณหา  
และรูปขันธ์ คือ รูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รูปปนลักษณะ)  
หรืออีกนัยหนึ่ง

ปิยรูป สาทรูป คือ โลเกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒  
ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดี และเป็นอารมณ์ของตัณหาได้  
และรูปขันธ์ คือ รูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รูปปนลักษณะ)

๓๙. จงแสดงองค์ธรรม ของคำบาลีดังต่อไปนี้ (58).....หน้า 69 - 72)

ก. เวทนา ข. สัญญา ค. สงฺขาร ง. วิญญาณ

ตอบ

- ก. เวทนา องค์ธรรมได้แก่ เวทนาเจตสิก  
ข. สัญญา องค์ธรรมได้แก่ สัญญา คือทวิภูตเจตสิก และสัญญาเจตสิกที่มีสัทธานลักษณะ  
ค. สงฺขาร องค์ธรรมได้แก่ จิต ๘๙ เวทนา สัญญา รูป ๒๘ และเจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารขันธ์  
ง. วิญญาณ องค์ธรรมได้แก่ จิต ๘๙

๔๐. จงแสดงองค์ธรรม ในบาลีดังต่อไปนี้ (55, 59, 60, 62).....หน้า 73 - 77)

ก. น รูป ข. น เวทนา ค. น สัญญา ง. น สงฺขาร จ. น วิญญาณ

ตอบ แสดงองค์ธรรมในบาลีดังนี้

- ก. น รูป องค์ธรรมได้แก่ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน ปัญญุตติ  
ข. น เวทนา องค์ธรรมได้แก่ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๑ (เว้นเวทนาเจตสิก)  
รูป ๒๘ นิพพาน ปัญญุตติ  
ค. น สัญญา องค์ธรรมได้แก่ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๐ (เว้นทวิภูตเจตสิก และสัญญาเจตสิก)  
รูป ๒๘ นิพพาน ปัญญุตติ  
ง. น สงฺขาร องค์ธรรมได้แก่ นิพพาน ปัญญุตติ  
จ. น วิญญาณ องค์ธรรมได้แก่ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ นิพพาน ปัญญุตติ

๔๑. จงแสดงองค์ธรรมของวิภังคบาลี ดังต่อไปนี้ ? (42, 62).....หน้า 71, 75, 90)

ก. สงขารธา                      ข. น สญญาขุขุโธ                      ค. น ขนุธา

ตอบ ก. องค์ธรรมได้แก่ จิต ๘๘ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘  
 ข. องค์ธรรมได้แก่ จิต ๘๘ เจตสิก ๕๑ (เว้นสัญญาเจตสิก) รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ  
 ค. องค์ธรรมได้แก่ นิพพาน บัญญัติ

๔๒. จงแสดงจกกวิภาคนัย ในปทโสธรวาระ อนุโลม ดังต่อไปนี้ (43).....หน้า 78)  
 ธรรมที่ชื่อว่ารูปอย่างเดียว ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์

ตอบ ได้แก่ ปิยรูป สาทรูป คือ โลเกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ ที่รวมกันอยู่  
 ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดี และเป็นอารมณ์ของตัณหา หรืออีกนัยหนึ่ง  
 ปิยรูป สาทรูป คือ โลเกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒  
 ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดี และเป็นอารมณ์ของตัณหาได้

๔๓. จงแสดงจกกวิภาคนัย ในปทโสธรวาระ อนุโลม (43, 46, 56).....หน้า 78)

ก. ธรรมที่ชื่อว่ารูป และ ชื่อว่ารูปขันธ์ ?  
 ข. ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัญญา และ ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ ?  
 ค. ธรรมที่ชื่อว่าสังขารอย่างเดียว ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ ?  
 ง. ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์อย่างเดียว ไม่ชื่อว่าวิญญาณ ?

ตอบ

ก. ได้แก่ รูปขันธ์ คือรูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป  
 หรืออีกนัยหนึ่ง รูปขันธ์ คือรูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป  
 ข. ได้แก่ ขันธ์ ๔ คือ จิต ๘๘ เจตสิก ๕๐ (เว้นทวิภูตเจตสิก สัญญาเจตสิก)  
 รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ  
 ค. ได้แก่ จิต ๘๘ เวทนาเจตสิก สัญญาเจตสิก รูป ๒๘  
 ที่เป็นรูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์  
 ง. ไม่มี

๔๔. จงแสดงจกกวิภาคนัย ในปทโสธรวาระ อนุโลม ดังต่อไปนี้ (44).....หน้า 78)

ก. ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป และ ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์  
 ข. ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณอย่างเดียว ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์

ตอบ ก. โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ  
 ข. ไม่มี

๔๕. จงแสดงองค์ธรรมของจกกวิภาคหัย ดังต่อไปนี้ ? (49, 51).....หน้า 78)

- ก. ธรรมที่ชื่อว่าสัญญา และ ชื่อว่าสัญญาชั้น
- ข. ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร และ ชื่อว่าสังขารชั้น
- ค. ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญาน และ ไม่ชื่อว่าวิญญานชั้น

ตอบ ก. องค์ธรรมได้แก่ สัญญาเจตสิก  
 ข. องค์ธรรมได้แก่ เจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารชั้น  
 ค. องค์ธรรมได้แก่ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ นิพพาน ปัญญติ

๔๖. จงแสดงจกกวิภาคหัย ในปทโสธนวาระ อนุโลม (54, 61, 63).....หน้า 78)

- ก. ธรรมที่ชื่อว่ารูปชั้นอย่างเดียว ไม่ชื่อว่า รูป ?
- ข. ธรรมที่ไม่ชื่อว่าเวทนา และ ไม่ชื่อว่า เวทนาชั้น ?
- ค. ธรรมที่ชื่อว่าสัญญาอย่างเดียว ไม่ชื่อว่า สัญญาชั้น ?
- ง. ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสังขาร และ ไม่ชื่อว่า สังขารชั้น ?
- จ. ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาน และ ชื่อว่า วิญญานชั้น ?

ตอบ ก. ไม่มี  
 ข. ชั้น ๔ คือ จิต ๘๘ เจตสิก ๕๑ (เว้นเวทนาเจตสิก) รูป ๒๘ นิพพาน ปัญญติ  
 ค. ทิฏฐิเจตสิก ง. นิพพาน ปัญญติ จ. จิต ๘๘

๔๗. คำปุจฉาต่อไปนี้ ปรากฏในวาระใดบ้าง (53)

- ก. เวทนา, เวทนาขุขุโธติ ? (หน้า 69, 83)
- ข. น สญญา, น ขนุโธติ ? (หน้า 99, 110)

ตอบ ก. ปทโสธนวาระ ปทโสธนมูลจกกวาระ  
 ข. สุตทชั้นวาระ สุตทชั้นมูลจกกวาระ

๔๘. ขุทธา, รูปขุขุโธติ ? คำปุจฉานี้เป็นปัญหาอะไร (ในปัญหา ๔ อย่าง)  
 ให้อธิบายปัญหานี้มาด้วย ? (51, 57).....หน้า 83, 2)

ตอบ คำปุจฉานี้เป็น ปริปัญญปัญหา  
 อธิบายว่า หมายถึง เป็นคำถามที่มีองค์ธรรมต่างกันก็มี องค์ธรรมที่เหมือนกันก็มี  
 คือ องค์ธรรมของสันนิฐานนบทบางอย่าง ก็ต่างกับองค์ธรรมของสังสยบท  
 และบางอย่าง ก็เหมือนกันกับองค์ธรรมของสังสยบท  
 หมายความว่า มีทั้งปุเรปัญญและปัจฉาปัญญ พร้อมอยู่ในปัญหานี้

๔๙. รูปกุขนุโร ขนุโร เจว รูปกุขนุโร จ, อวเสสา ขนุธา น รูปกุขนุโร. (หน้า 83, 3)  
คำตอบนี้เป็นวิสัยหาอะไร (ในวิสัยหา ๕ อย่าง) ให้อธิบายวิสัยหานี้มาด้วย ? (51)

ตอบ คำวิสัยหานี้ เป็นสรูปทสสนวิสัยหา ที่มีวิภังค์โดยอ้อม

อธิบายว่า การแสดงวิสัยหา โดยยกธรรมที่เป็นองค์ธรรมของสันนิฐานนบท และสังสยบท ได้ทั้งสอง ขึ้นตั้งเป็นธรรมหมวดแรก แล้วยกธรรมที่เป็นองค์ธรรมของสันนิฐานนบท ได้บทเดียว ขึ้นตั้งเป็นธรรมหมวดหลัง เรียกว่า สรูปทสสนวิสัยหา ที่มีวิภังค์โดยอ้อม

๕๐. จงวิสัยหาเป็นภาษาบาลีและไทย พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม ในข้อปัญหาดังต่อไปนี้

ก. สงขารรา, ขนุโรติ ?      ข. ขนุธา, รูปกุขนุโรติ ?      (47, 48).....หน้า 97, 95)

ตอบ ก. วิสัยหา อามนุตา ไซ.

องค์ธรรมของสันนิฐานนบท      ได้แก่ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘

องค์ธรรมของสังสยบท      เหมือนกัน

- ข. รูปกุขนุโร ขนุโร เจว รูปกุขนุโร จ, อวเสสา ขนุธา น รูปกุขนุโร.

รูปขันธ์ ชื่อว่าขันธ์ก็ไซ ชื่อว่ารูปขันธ์ก็ไซ, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์.

องค์ธรรมของสันนิฐานนบท      ได้แก่ ขันธ์ ๕ ทั้งหมด

องค์ธรรมของสังสยบท      ได้แก่ รูปขันธ์ เท่านั้น

## ข้อ ๔ ประวัติวาระ

๕๑. จงแสดงองค์ธรรม (43, 46, 55, 60).....หน้า 115, 127)

ก. บุคคลที่รูปขันธ์ก็กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด

ข. บุคคลที่รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด

ตอบ ก. ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ  
ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคี ของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕  
กัมมชก ลาป ๓ - ๗ - ๔

ข. ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ  
ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคี ของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป  
ชีวิตนวกก ลาป ที่ดับครั้งสุดท้าย

๕๒. จงแปลปุจฉา และวิสัชนาพร้อมคำแปล และแสดงองค์ธรรม ในปุจฉาต่อไปนี้  
(ไม่ต้องจำแนกโกฏฐาส) ยตถ รูปขุขุโร นุปฺปชฺชติ, ตตถ เวทนาขุขุโร นุปฺปชฺชติติ ?

ตอบ แปลปุจฉา (54).....หน้า 130)

รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้น ใช่ไหม ?

วิสัชนา นุปฺปชฺชติ กำลังเกิด.

แสดงองค์ธรรมในอนุโลมปุจฉา

ยตถ รูปขุขุโร นุปฺปชฺชติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตตถ เวทนาขุขุโร นุปฺปชฺชติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

๕๓. คำปุจฉาต่อไปนี้ มีวิสัชนาว่าอย่างไร (44).....หน้า 137, 144)

ก. รูปขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาจึงเคยเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

ข. รูปขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

ตอบ ก. อามนฺตา ใช่.

ข. นตฺถิ ไม่มี.

๕๔. คำปจฉาต่อไปนี้ มีวิสัยอย่างไร ? องค์ธรรมได้แก่อะไร ?

ก. รูปขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

ข. รูปขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, วิญญาณขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

ตอบ มีวิสัยดังนี้ (51, 62).....หน้า 137, 144)

ก. อามนตา ใช่.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔

ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ข. นตถิ ไม่มี.

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท ก็ไม่มีเหมือนกัน

๕๕. จงวิเสชา พร้อมคำแปล องค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในคำถามดังต่อไปนี้

ยสฺส รูปกุขุหุโร อูปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนากุขุหุโร อูปฺปชฺชิตฺถาติ ? (52).....หน้า 137)

ตอบ วิเสชา อามนตา ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนโลมปุจฉา

ยสฺส รูปกุขุหุโร อูปฺปชฺชิตฺถ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากุขุหุโร อูปฺปชฺชิตฺถ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญฺหา

ถามว่า รูปขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิทิตฺตวิเสชาว่า อามนตา

ซึ่งเป็นคำวิเสชา รับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท

เพราะว่า ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดด้วย

๕๖. จงวิสังขนาเป็นบาลีคำแปล พร้อมแสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส ในข้อปุจฉาดังต่อไปนี้ (59).....หน้า 146)

ยตถ วา ปน เวทนาขุณโธ นุปปชชิตถ, ตตถ รูปขุณโธ นุปปชชิตถาติ ?

ตอบ วิสังขนา อูปปชชิตถ เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในปฏิโลมปุจฉา

ยตถ วา ปน เวทนาขุณโธ นุปปชชิตถ เป็น สันนิฏฐานบท

ตตถ รูปขุณโธ นุปปชชิตถ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อสัณญัสตตฎุมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปชั้นธ้อย่างเดียว

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุเรปัญหา

ถามว่า หรือว่า เวทนาขันธไม่เคยเกิดในภุมิใด, รูปชั้นธก็ไม่เคยเกิดในภุมินั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปาฬิตติวิสังขนาว่า อูปปชชิตถ

ซึ่งเป็นคำวิสังขนา ตรงกันข้ามกับบทถาม

เพราะว่า อสัณญัสตตฎุมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปชั้นธ้อย่างเดียว

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

แม้ว่า เวทนาขันธไม่เคยเกิด แต่รูปชั้นธเคยเกิด

๕๗. จงวิสังขนาในปุจฉา ดังต่อไปนี้เป็นบาลี - ไทย แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ?

ยตถ รูปขุณโธ นุปปชชติ, ตตถ เวทนาขุณโธ นุปปชชิตถาติ. (49).....หน้า 175)

ตอบ วิสังขนา อูปปชชิตถ เคยเกิด.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนโลมปุจฉา

ยตถ รูปขุณโธ นุปปชชติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตตถ เวทนาขุณโธ นุปปชชิตถ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อรูปภุมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามชั้นธ ๔

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปุเรปัญหา

ถามว่า รูปชั้นธไม่ใช่กำลังเกิดในภุมิใด, เวทนาขันธก็ไม่เคยเกิดในภุมินั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปาฬิตติวิสังขนาว่า อูปปชชิตถ

ซึ่งเป็นคำวิสังขนา ตรงกันข้ามกับบทถาม

เพราะว่า อรูปภุมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามชั้นธ ๔

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

แม้ว่า รูปชั้นธไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธเคยเกิด

๕๘. จงวิชันนาเป็นบาลี แสดงองค์ธรรมและจำแนกโกฏฐาส ในคำถามดังต่อไปนี้  
ยสฺส เวทนาภฺขนุโธ น นีรฺชฺฌิตถ, ตสฺส วิญญานภฺขนุโธ น นีรฺชฺฌิตถาติ ?

ตอบ วิชันนาบาลีว่า นตฺถิ. (45).....หน้า 229)

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจฉา

ยสฺส เวทนาภฺขนุโธ น นีรฺชฺฌิตถ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส วิญญานภฺขนุโธ น นีรฺชฺฌิตถ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท ก็ไม่มีเหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามนี้เป็น โมฆปัญหา

ถามว่า เวทนาขันธไม่เคยดับแก่บุคคลใด, วิญญานขันธก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิเสธปวิชันนาว่า นตฺถิ

ซึ่งเป็นคำวิชันนา ห้ามองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท

เพราะว่า บุคคลที่เวทนาขันธไม่เคยดับในภพต่างๆ นั้น ไม่มี

มีแต่บุคคลที่เวทนาขันธเคยดับมาแล้ว ทั้งสิ้น

๕๙. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ในคำบาลีดังต่อไปนี้ ? (45, 50, 52, 63)

ก. สพฺเพสํ จวนฺตานิ เตสํ. (น. 127)

ข. สุทฺธาวาसानํ เตสํ ตตฺถ. (น. 148)

ค. ปจฺจิมภิกฺขุณํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานิ เตสํ (น. 181)

ตอบ

ก. เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมด กำลังตายใน ๓๑ ภูมิ.

องค์ธรรมได้แก่ ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕

กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

ข. เมื่อบุคคลเหล่านั้น เกิดอยู่ในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น.

องค์ธรรมได้แก่ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕

และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

ค. เมื่อปัจฉิมภิกขุบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ.

องค์ธรรมได้แก่ ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภิกขุ

ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาตักขณะสมังคี

ของปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓ - ๗ - ๔

๖๐. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ในวิภังคบาลี ดังต่อไปนี้ ? (56, 63)

ก. สฬุเพสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ. (น. 220)

ข. สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ. (น. 171)

- ตอบ ก. เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมด กำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ในภูมินั้น.  
องค์ธรรมได้แก่ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ  
ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคี ของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓ - ๗ - ๔  
ชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดขึ้นครั้งแรก กับ ๓๑ ภูมิ
- ข. เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในสุทฺธาวาสภูมิ ในภูมินั้น.  
องค์ธรรมได้แก่ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทฺธาวาสภูมิ  
ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคี ของรูปาวจรปัญจมณณปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐  
กัมมชกฺลาป ๔ กับสุทฺธาวาสภูมิ ๕

๖๑. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ในคำวิภังคบาลีดังต่อไปนี้ (61).....หน้า 115, 120)

ก. อสณฺณสตฺตํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ รูปกฺขณฺโห อุปปชฺชติ โห จ เตสํ เวทนาภฺกฺขณฺโห อุปปชฺชติ ?

ข. ปญฺจโวกาเร ตตฺถ รูปกฺขณฺโห จ อุปปชฺชติ เวทนาภฺกฺขณฺโห จ อุปปชฺชติ ?

ตอบ

- ก. เมื่อบุคคลเหล่านั้น กำลังเกิดในอสังขตตณฺภูมิ  
รูปขันธ์กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช้กำลังเกิด แก่บุคคลเหล่านั้น.  
องค์ธรรมได้แก่ สุกตฺตอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังขตตณฺภูมิ  
ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคี ของชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดขึ้นครั้งแรก
- ข. ในปัญจโวการภูมินั้น รูปขันธ์ก็กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด.  
องค์ธรรมได้แก่ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕

## ข้อ ๕ ปวัตติวาระ

๖๒. จงแสดงองค์ธรรม ในบาลีนี้ (43).....หน้า 165)

ยสฺส รูปกฺขนุโห อูปฺปชฺชติ, ตสฺส วิญญานกฺขนุโห อูปฺปชฺชติถาติ ?

ตอบ องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ ปุณฺณ ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคี ของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓-๗-๔ สุกตือเหตุบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสังญญัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคี ของชีวิตนวกกฺลาปที่เกิดขึ้นในขณะแรก องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

๖๓. จงแสดงองค์ธรรม ในบาลีนี้ (46).....หน้า 233)

เย จ อรูปฺ อูปฺปชฺชติวา ปรีนิพฺพายิสฺสฺสนฺติ เตสํ จวนฺตานิ  
เตสํ เวทนากฺขนุโห นีรุชฺฌิสฺสฺสนฺติ โน จ เตสํ รูปกฺขนุโห นีรุชฺฌิสฺสฺสนฺติ.

ตอบ ได้แก่ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถฌานภูมิ) และจะเกิดในอรุปปภูมิแล้วจะปรินิพพาน ที่เรียกว่ากัณฑ์ขณะสมังคี ของปัญจโวการติเหตุจตุตฺตจิต ๘ (เว้นปัญจฌานวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรุปปภูมิ และจะเกิดในอรุปปภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน

๖๔. ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโห น นีรุชฺฌิสฺสฺสนฺติ, ตสฺส รูปกฺขนุโห น นีรุชฺฌิสฺสฺสนฺตีติ ?  
หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?  
วิสัชนา อามนฺตา ไซฺ. จงแสดงองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทมาให้ถูกต้อง ?

ตอบ ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนุโห น นีรุชฺฌิสฺสฺสนฺติ เป็น สันนิฏฐานบท (47).....หน้า 239)  
ตสฺส รูปกฺขนุโห น นีรุชฺฌิสฺสฺสนฺติ เป็น สังสยบท  
องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่ากัณฑ์ขณะสมังคี ของติเหตุจตุตฺตจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

๖๕. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ในคำบาลีดังต่อไปนี้ (56)
- ก. อสณฺณสตฺเต ตตฺถ รูปกฺขนุโห นิริชฺฌติ โห จ ตตฺถ สณฺณากฺขนุโห นิริชฺฌติ. (น. 248)
- ข. อรูปเ ตตฺถ เวทนาภฺกฺขนุโห อุปฺปชฺชิสฺสติ โห จ ตตฺถ รูปกฺขนุโห อุปฺปชฺชติ. (น. 184)
- ค. ปญฺจโวการเ ตตฺถ เวทนาภฺกฺขนุโห จ อุปฺปชฺชิสฺสติ รูปกฺขนุโห จ อุปฺปชฺชติ. (น. 184)

ตอบ

- ก. ในอัสณฺณสตฺตกฺกมฺมินั้น รูปขันธ์กำลังดับ แต่สณฺณาขันธ์ไม่เคยดับ ในกฺกมฺมินั้น องค์ธรรมได้แก่ อสณฺณสตฺตกฺกมฺมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
- ข. ในอรูปกฺกมฺมินั้น เวทนาขันธ์จักเกิด แต่รูปขันธ์ไม่ไห้กำลังเกิด ในกฺกมฺมินั้น องค์ธรรมได้แก่ อรูปกฺกมฺมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
- ค. ในปัญฺจโวการกฺกมฺมินั้น เวทนาขันธ์จักเกิด รูปขันธ์ก็กำลังเกิด. องค์ธรรมได้แก่ ปัญฺจโวการกฺกมฺมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕

๖๖. ปุจฉา. ยสฺส รูปกฺขนุโห น นิริชฺฌติ, ตสฺส เวทนาภฺกฺขนุโห น นิริชฺฌิสฺสตีติ ?  
ในคำปุจฉานี้ จงแปล วิสัชนา พร้อมทั้งแสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส

ตอบ ในคำปุจฉานี้ แปลว่า (46).....หน้า 282)

รูปขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้น ไช้ไหม ?

วิสัชนา นตฺถิ ไม่มี.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจฉา

ยสฺส รูปกฺขนุโห น นิริชฺฌติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนาภฺกฺขนุโห น นิริชฺฌิสฺสตีติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

องค์ธรรมของสังสยบท ก็ไม่มีเหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญฺหา

ถามว่า รูปขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้น ไช้ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิทักขวิสัชนาว่า นตฺถิ

ซึ่งเป็นคำวิสัชนา ห้ามองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท

เพราะว่า บุคคลที่รูปขันธ์ไม่เคยดับในภพต่างๆ นั้น ไม่มี

มีแต่บุคคลที่รูปขันธ์ เคยดับมาแล้วทั้งสิ้น

๖๗. จงวิสังขนา แสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส ในปุจฉาดังต่อไปนี้ ?

ยสฺส เวทนาขุณฺโห อุปฺปชฺชติ, ตสฺส สญฺญาขุณฺโห นินฺรุณฺณตฺติ ? (48).....หน้า 290)

ตอบ วิสังขนา โน ไม่ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจฉา

ยสฺส เวทนาขุณฺโห อุปฺปชฺชติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส สญฺญาขุณฺโห นินฺรุณฺณตฺติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคี ของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญหา

ถามว่า เวทนาขันธกำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธก็กำลังดับแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิเสธวิสังขนาว่า โน

ซึ่งเป็นคำวิสังขนา ปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท

เพราะว่า ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

แม้ว่า เวทนาขันธกำลังเกิด แต่สัญญาขันธไม่ใช่กำลังดับ

๖๘. จงวิพากษ์ความเป็นบาลีไทย แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในปุจฉาดังต่อไปนี้ ?  
 ยสฺส วา ปน สญฺญากุขนุโร นิรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนาคุขนุโร อุปฺปชฺชติติ ?

ตอบ วิสัชนา โน ไม่ใช่. (57).....หน้า 290)

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในปฏิโลมปุจฉา

ยสฺส วา ปน สญฺญากุขนุโร นิรุชฺฌติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนาคุขนุโร อุปฺปชฺชติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญหา

ถามว่า หรือว่า สัญญาขั้นที่กำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนาขั้นก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิเสธวิสัชนาว่า โน

ซึ่งเป็นคำวิสัชนา ปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท

เพราะว่า ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

แม้ว่า สัญญาขั้นที่กำลังดับ แต่เวทนาขั้นไม่ใช่กำลังเกิด

๖๙. จงวิสังขนาพร้อมคำแปล แสดงองค์ธรรม และการจำแนกโกฏฐาส ในคำถามต่อไปนี้  
หรือว่า สังขารขันธกำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

ตอบ วิสังขนา โน ไม่ใช่.

(58).....หน้า 290)

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในปฏิโลมปุจฉา

ยสส วา ปน สงฺขารกฺขนฺโห นิรุชฺชติ เป็น สันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนาภฺกฺขนฺโห อุปฺปชฺชติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่

ปุฏฺชน ๔ ผลบุคคฺล ๔ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภุมิ ปญฺจโวการภุมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญหา

ถามว่า หรือว่า สังขารขันธกำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิเสทวิสังขนาว่า โน

ซึ่งเป็นคำวิสังขนา ปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท

เพราะว่า ปุฏฺชน ๔ ผลบุคคฺล ๔ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภุมิ ปญฺจโวการภุมิ

ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคี ของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

แม้ว่า สังขารขันธกำลังดับ แต่เวทนาขันธไม่ใช่กำลังเกิด.

๗๐. บุคคลที่กำลังปฏิสนธิอยู่ กำลังตายได้หรือไม่ ? จงวิสังขนา

(ไม่ต้องแสดงองค์ธรรม และจำแนกโกฏฐาส)

(น. 248)

ตอบ ไม่ได้

๗๑. ภูมิที่เวทนาขันธกำลังเกิด สัญญาขันธก็กำลังดับ ได้หรือไม่ ?

จงวิสังขนา และจำแนกโกฏฐาส (ไม่ต้องแสดงองค์ธรรม)

(44).....หน้า 292)

ตอบ ได้ จำแนกโกฏฐาส

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา

ถามว่า เวทนาขันธกำลังเกิดในภูมิใด, สัญญาขันธก็กำลังดับในภูมินั้น ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสังขนาว่า อามนฺตา

ซึ่งเป็นคำวิสังขนา รับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท

เพราะว่า อรูปภุมิ (จตุโวการภุมิ) ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ ๔

ปญฺจโวการภุมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ ๕

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น สัญญาขันธก็กำลังดับ

๗๒. จงแปลและแสดงองค์ธรรม ของบาลีดังต่อไปนี้ (45)
- ก. เย อรูปี อุปปชชิตวา ปรีนิพพายิสฺสนฺติ เตสํ. (หน้า 311)
- ข. เย ปุณฺณชฺชหา มคฺคํ น ปฏิลภิสฺสนฺติ. (หน้า 366)

ตอบ ก. บุคคลเหล่านี้ จักเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้น องค์ธรรมได้แก่ ติเหตุกปุณฺณ ๑ ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถกามภูมิ) ที่จะได้มรรคเบื้องต่ำ และจะเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคี ของปัจจุโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๘ (เว้นรูปาวจร - ปัญจกมมานวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชกฺลาป ๓ - ๗ - ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถกามภูมิ) และจะเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในอรูปภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน

(ข) ปุณฺณชฺชเหล่านี้จะไม่ได้มรรค. องค์ธรรมได้แก่ อภัพพปุณฺณ ๑

๗๓. จงตอบในปุจฉาดังต่อไปนี้ว่า ใช่หรือไม่ใช่ (53, 55)
- ก. อสัณฺณสัตตบุคคล นามขันธ์เคยเกิด ใช่หรือไม่ใช่
- ข. อสัณฺณสัตตภูมิ นามขันธ์เคยเกิด ใช่หรือไม่ใช่
- ค. สุทธาวาสบุคคล ขันธ์ ๕ เคยเกิด ใช่หรือไม่ใช่
- ง. สุทธาวาสภูมิ ขันธ์ ๕ เคยเกิด ใช่หรือไม่ใช่
- จ. สุทธาวาสบุคคลนั้นในภูมินั้น ขันธ์ ๕ เคยเกิด ใช่หรือไม่ใช่

| <u>ตอบ</u> |  |
|------------|--|
| ก. ใช่     |  |
| ข. ไม่ใช่  |  |
| ค. ใช่     |  |
| ง. ใช่     |  |
| จ. ไม่ใช่  |  |

๗๔. จงตอบคำถามดังต่อไปนี้ว่า ใช่หรือไม่ใช่ (50, 60)
- ก. ปัจจุโวการภูมิ รูปขันธ์เคยเกิด ใช่หรือไม่ใช่
- ข. อรูปภูมิ เวทนาขันธ์จักเกิด ใช่หรือไม่ใช่
- ค. อสัณฺณสัตตภูมิ เวทนาขันธ์จักดับ ใช่หรือไม่ใช่
- ง. สุทธาวาสภูมิ รูปขันธ์เคยเกิด ใช่หรือไม่ใช่
- จ. สุทธาวาสบุคคลในสุทธาวาสภูมิ เวทนาขันธ์เคยดับ ใช่หรือไม่ใช่

| <u>ตอบ</u> |  |
|------------|--|
| ก. ใช่     |  |
| ข. ใช่     |  |
| ค. ไม่ใช่  |  |
| ง. ใช่     |  |
| จ. ไม่ใช่  |  |

๗๕. ก. ภูมิที่มี รูปชั้นอย่างเดียว มีกี่ภูมิ คืออะไรบ้าง (48, 62)  
 ข. ภูมิที่มี นามชั้นอย่างเดียว มีกี่ภูมิ คืออะไรบ้าง  
 ค. ภูมิที่มี รูปชั้นนามชั้น ทั้งสองอย่าง มีกี่ภูมิ คืออะไรบ้าง  
 ง. ภูมิที่มี รูปชั้นเกิดได้ มีกี่ภูมิ คืออะไรบ้าง  
 จ. ภูมิที่มี เวทนาชั้นเกิดได้ มีกี่ภูมิ คืออะไรบ้าง

- ตอบ ก. มี ๑ ภูมิ คือ อสัณฺณสัจตภูมิ ๑  
 ข. มี ๔ ภูมิ คือ อรูปภูมิ ๔  
 ค. มี ๒๖ ภูมิ คือ ปัญจโวการภูมิ ๒๖  
 ง. มี ๒๗ ภูมิ คือ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ อสัณฺณสัจตภูมิ ๑  
 จ. มี ๓๐ ภูมิ คือ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ อรูปภูมิ ๔

๗๖. ก. ภูมิที่รูปชั้นกำลังเกิด แต่เวทนาชั้นจักไม่เกิด มีกี่ภูมิ คืออะไรบ้าง ? (54)  
 ข. ภูมิที่เวทนาชั้นก็กำลังเกิด รูปชั้นก็กำลังเกิด มีกี่ภูมิ คืออะไรบ้าง ?  
 ค. บุคคลใด ที่รูปชั้นไม่เคยเกิด  
 ง. บุคคลใดและภูมิใด ที่รูปชั้นก็ไม่เคยดับ, เวทนาชั้นก็ไม่เคยดับ ?

- ตอบ ก. มี ๑ ภูมิ คือ อสัณฺณสัจตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปชั้นอย่างเดียว  
 ข. มี ๒๖ ภูมิ คือ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งชั้น ๕  
 ค. ไม่มี  
 ง. พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕  
 และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)  
 พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

๗๗. ก. ภูมิที่เวทนาชั้นก็จักไม่เกิด สัณฺญาชั้นก็จักไม่เกิด คือภูมิอะไรบ้าง  
 ข. ภูมิที่รูปชั้นก็จักดับ เวทนาชั้นก็จักดับ คือภูมิอะไรบ้าง  
 ค. ภูมิที่เวทนาชั้นก็จักดับ สัณฺญาชั้นก็จักดับ คือภูมิอะไรบ้าง  
 ง. ภูมิที่เวทนาชั้นไม่เคยเกิด แต่สัณฺญาชั้นจักดับ คือภูมิอะไรบ้าง

- ตอบ ก. อสัณฺณสัจตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปชั้นอย่างเดียว (49, 57, 59)  
 ข. ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งชั้น ๕  
 ค. จตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖  
 ง. ไม่มี

## ข้อ ๖ ปริญญาวาระ

78. เพราะเหตุใดในปริญญาวาระนี้ พระพุทธองค์จึงทรงแสดงแต่ปุคคลวาระอย่างเดียว  
จงอธิบายมา (43, 44, 51, 53, 59, 61, 63)

๗๘. ในปริญญาวาระนี้ พระองค์ทรงแสดงแต่ปุคคลวาระอย่างเดียว เพราะเหตุใด  
จงอธิบายมาให้ถูกต้อง ? (47, 48, 58, 62).....หน้า 365)

ตอบ ในปริญญาวาระนี้ พระองค์ทรงแสดงแต่ปุคคลวาระอย่างเดียว  
การที่พระองค์ทรงแสดงแต่ปุคคลวาระอย่างเดียวนั้น ก็เพราะว่า  
คำวิสัยในปุคคลวาระเป็นอย่างไร คำวิสัยในโอภาสวาระ และปุคคลโลกาสวาระ  
ก็จะเป็นเช่นเดียวกัน ไม่มีพิเศษออกไปแต่อย่างใด  
การที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า ธรรมตาการรู้แจ้งในรูปนามขั้น ๕ นี้ มิได้เกี่ยวกับภูมิ  
คงเกี่ยวกับบุคคลเท่านั้น ที่จะมีการรู้แจ้งในรูปนามขั้น ๕ ได้  
ด้วยเหตุนี้ ในปริญญาวาระนี้ จึงทรงแสดงแต่ปุคคลวาระ

๗๙. บุคคลที่แสดงในปริญญาวาระ มีจำนวนเท่าใด ได้แก่ใครบ้าง ? (55)

ตอบ บุคคลที่แสดงในปริญญาวาระ มี ๑๐ บุคคล  
ได้แก่ ภัพพปุณฺณ ๑ อภัพพปุณฺณ ๑ อริยบุคคล ๘

๘๐. อภัพพปุณฺณนั้น หมายความว่าอย่างไร (44, 47, 51, 58).....หน้า 366)

ตอบ อภัพพปุณฺณ นั้น หมายความว่า  
ปุณฺณใด จะไม่ได้มรรคผลในชาตินี้ บุคคลนั้นเรียกว่า อภัพพปุณฺณ  
นับตั้งแต่ภพที่ ๒ เป็นต้นไปนั้น จะได้มรรคผลหรือจะไม่ได้มรรคผลนั้น  
ก็ไม่มีมีการเรียกว่า อภัพพปุณฺณแต่อย่างใด คงกำหนดหมายเอาเฉพาะแต่ในปัจจุบันภพ  
ภพนี้ภพเดียว เท่านั้น

๘๑. ให้จำแนกบุคคล ๑๐ โดยกาล ๓ (55).....หน้า 365)

ตอบ จำแนกบุคคล ๑๐ จำพวกโดยกาล ๓ ดังนี้

๑. อรหัตตมัคคบุคคล กำลังรู้รอบรูปนามขั้น ๕ เท่านั้น (ปริชานาติ)  
ไม่ใช่เคยรู้รอบ และไม่ใช่จะรู้รอบ (น ปริชานิตถ, น ปริชานิสฺสติ)
๒. อรหัตตผลบุคคล เคยรู้รอบรูปนามขั้น ๕ เท่านั้น (ปริชานิตถ)  
ไม่ใช่กำลังรู้รอบ และไม่ใช่จะรู้รอบ (น ปริชานาติ, น ปริชานิสฺสติ)
๓. ภัพพบุุณ ๑ มัคคบุคคลเบื้องต้น ๓ และผลบุคคลเบื้องต้น ๓  
จะรู้รอบรูปนามขั้น ๕ เท่านั้น (ปริชานิสฺสติ)  
ไม่ใช่กำลังรู้รอบ และไม่ใช่เคยรู้รอบ (น ปริชานาติ, น ปริชานิตถ)
๔. อภิพพบุุณ ๑ ไม่ใช่กำลังรู้รอบ, ไม่ใช่เคยรู้รอบ, ไม่ใช่จะรู้รอบ รูปนามขั้น ๕  
(น ปริชานาติ, น ปริชานิตถ, น ปริชานิสฺสติ)

๘๒. จงจำแนกกาล ๓ โดยบุคคล ๑๐ มาโดยละเอียด ? (56).....หน้า 366)

ตอบ จำแนกกาลทั้ง ๓ โดยบุคคล ๑๐

๑. ผู้ที่กำลังรู้รอบรูปนามขั้น ๕ (ปริชานาติ) นั้นได้แก่ อรหัตตมัคคบุคคล จำพวกเดียว
๒. ผู้ที่เคยรู้รอบรูปนามขั้น ๕ (ปริชานิตถ) นั้นได้แก่ อรหัตตผลบุคคล จำพวกเดียว
๓. ผู้ที่จะรู้รอบรูปนามขั้น ๕ (ปริชานิสฺสติ) นั้นได้แก่ ภัพพบุุณ ๑  
มัคคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓
๔. ผู้ที่ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปนามขั้น ๕ (น ปริชานาติ) นั้นได้แก่ บุคคล ๙ จำพวก  
(เว้นอรหัตตมัคคบุคคล)
๕. ผู้ที่ไม่ใช่เคยรู้รอบรูปนามขั้น ๕ (น ปริชานิตถ) นั้นได้แก่ บุคคล ๙ จำพวก  
(เว้นอรหัตตผลบุคคล)
๖. ผู้ที่ไม่ใช่จะรู้รอบรูปนามขั้น ๕ (น ปริชานิสฺสติ) นั้นได้แก่ อภิพพบุุณ ๑  
อรหัตตมัคคบุคคล ๑ อรหัตตผลบุคคล ๑

๘๓. จงวิชันหา และแสดงองค์ธรรม ในปุจฉาต่อไปนี้ (43).....หน้า 382)

หรือว่า บุคคลใดจักรู้รอบสัญญาขั้น, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบเวทนาขั้น ใช่ไหม ?

ตอบ วิชันหา โน ไม่ใช่.

องค์ธรรมได้แก่ ภัพพบุุณ ๑ มัคคบุคคลเบื้องต้น ๓ ผลบุคคลเบื้องต้น ๓

๘๔. จงแสดงองค์ธรรม ในบาลีดังต่อไปนี้ (45)

ก. อรหา ข. เย มคฺคํ ปฏิลกิสฺสนฺติ

ตอบ ก. อรหัตตผลบุคคล ๑

ข. ภัทพปุณฺชน ๑ มัคคบุคคลเบื่องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓

๘๕. จงแสดงองค์ธรรม ในบาลีดังต่อไปนี้ (45, 50, 57)

ก. อคฺคมคฺคสมฺภวํ

ข. .....เย จ ปุณฺณชฺหา มคฺคํ น ปฏิลกิสฺสนฺติ เต

ค. อรหา เย จ ปุณฺณชฺหา มคฺคํ น ปฏิลกิสฺสนฺติ เต

ง. เย มคฺคํ ปฏิลกิสฺสนฺติ เต

ตอบ ก. อรหัตตมัคคบุคคล ๑

ข. อภัทพปุณฺชน ๑

ค. อรหัตตผลบุคคล ๑ อภัทพปุณฺชน ๑

ง. ภัทพปุณฺชน ๑ มัคคบุคคลเบื่องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื่องต่ำ ๓

๘๖. จงแสดงองค์ธรรม ในปุจฉาดังต่อไปนี้ (49)

ก. โย วา ปน เวทนาภฺขณฺหํ ปริชานาติ, โส รูปภฺขณฺหํ ปริชานาตีติ ? (น. 367)

ข. โย รูปภฺขณฺหํ น ปริชานาติ, โส เวทนาภฺขณฺหํ น ปริชานาตีติ ? (น. 369)

ค. โย เวทนาภฺขณฺหํ ปริชานิตฺถ, โส สญฺญาภฺขณฺหํ ปริชานิตฺถาติ ? (น. 371)

ง. โย เวทนาภฺขณฺหํ น ปริชานิตฺถ, โส สญฺญาภฺขณฺหํ น ปริชานิตฺถาติ ? (น. 373)

จ. โย รูปภฺขณฺหํ น ปริชานิสฺสตี, โส เวทนาภฺขณฺหํ น ปริชานิสฺสตีติ ? (น. 375)

ตอบ

ก. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อรหัตตมัคคบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ข. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ ภัทพปุณฺชน ๑ อภัทพปุณฺชน ๑

อริยบุคคล ๗ (เว้นอรหัตตมัคคบุคคล ๑)

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ค. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อรหัตตผลบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ง. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ ภัทพปุณฺชน ๑ อภัทพปุณฺชน ๑

อริยบุคคล ๗ (เว้นอรหัตตผลบุคคล ๑)

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

จ. องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อภัทพปุณฺชน ๑ อรหัตตมัคคบุคคล ๑ อรหัตตผลบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

๘๗. จงวิชัน และแสดงองค์ธรรม จำแนกโกฏฐาส ในปุจฉาต่อไปนี้ ?

โย รูปกฺขณฺธํ ปริขานาติ, โส เวทนาภฺกฺขณฺธํ ปริขานาตีติ ? (46, 60).....หน้า 367)

ตอบ วิชันหา อามนฺตา ใช้.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจฉา

โย รูปกฺขณฺธํ ปริขานาติ เป็น สันนิฏฐานบท

โส เวทนาภฺกฺขณฺธํ ปริขานาติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อรหัตตมคฺคบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท เหมือนกัน

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น ปัจฉาปัญหา

ถามว่า บุคคลใดกำลังรู้รอบรูปขันธ์, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบเวทนาขันธ์ ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิชันหาว่า อามนฺตา

ซึ่งเป็นคำวิชันหา รับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท

เพราะว่า อรหัตตมคฺคบุคคล ๑

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

ก็กำลังรู้รอบเวทนาขันธ์ด้วย

๘๘. จงวิชันหาในปุจฉาต่อไปนี้ เป็นบาลีไทย องค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ?

โย รูปกฺขณฺธํ ปริขานาติ, โส เวทนาภฺกฺขณฺธํ ปริขานิสฺสตีติ ? (52, 54).....หน้า 381)

ตอบ วิชันหา โน ไม่ใช่.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส ในอนุโลมปุจฉา

โย รูปกฺขณฺธํ ปริขานาติ เป็น สันนิฏฐานบท

โส เวทนาภฺกฺขณฺธํ ปริขานิสฺสตีติ เป็น สังสยบท

องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่ อรหัตตมคฺคบุคคล ๑

องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี

ฉะนั้นคำถามบทนี้เป็น โมฆปัญหา

ถามว่า บุคคลใดกำลังรู้รอบรูปขันธ์, บุคคลนั้นก็จักรู้รอบเวทนาขันธ์ ใช่ไหม ?

พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิเสทวิชันหาว่า โน

ซึ่งเป็นคำวิชันหา ปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท

เพราะว่า อรหัตตมคฺคบุคคล ๑ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เหล่านั้น

แม้ว่ากำลังรู้รอบรูปขันธ์ แต่ไม่ใช่จักรู้รอบเวทนาขันธ์

## สัมภาษณ์ 2542

๑. จงแสดงวิสัยทัศน์ในคำถามดังต่อไปนี้

- ก. นิพพาน เป็นกุศล ไช้หรือไม่ไช้
- ข. นิพพาน เป็นอกุศล ไช้หรือไม่ไช้
- ค. นิพพาน เป็นอะไร พระพุทธเจ้าทรงแสดงบาปี่ว่าอย่างไร

ตอบ

- ก. ไม่ไช้
  - ข. ไม่ไช้
  - ค. นิพพาน เป็น อพฺยาคต
- พระพุทธเจ้าทรงแสดงบาปี่ว่า เยเกจิ อพฺยาคตา ฐมา

๒. จงวิสัยทัศน์ในคำถามดังต่อไปนี้

- ๑. ภูมิที่รูปขันธ์ ไม่เคยเกิด มีกี่ภูมิ คืออะไรบ้าง
- ๒. ภูมิที่เวทนาขันธ์ จะไม่เกิด มีกี่ภูมิ คืออะไรบ้าง
- ๓. ภูมิที่รูปขันธ์ ก็เคยเกิด เวทนาขันธ์ก็จักเกิด มีกี่ภูมิ คืออะไรบ้าง
- ๔. ภูมิที่รูปขันธ์ กำลังดับ มีกี่ภูมิ คืออะไรบ้าง
- ๕. ภูมิที่เวทนาขันธ์ จักไม่ดับ มีกี่ภูมิ คืออะไรบ้าง

ตอบ

- ๑. มี ๔ ภูมิ คือ อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
- ๒. มี ๑ ภูมิ คือ อสัณฺณุตตตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
- ๓. มี ๒๖ ภูมิ คือ ปญฺจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
- ๔. มี ๒๗ ภูมิ คือ อสัณฺณุตตตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว  
ปญฺจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
- ๕. มี ๑ ภูมิ คือ อสัณฺณุตตตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว

๓. ปัจฉิมภวิบุคคล กับ ปรีนิพพันตบุคคล เหมือนกันหรือต่างกัน  
ถ้าต่างกัน ต่างกันที่ตรงไหน

ตอบ

ต่างกัน คือ ปัจฉิมภวิบุคคล มีทั้งเกิดและตาย  
ส่วน ปรีนิพพันตบุคคล มีตายอย่างเดียว

๔. จงบอกองค์ธรรม ของคำถามดังต่อไปนี้ รูปชั้น จักไม่เกิดแก่บุคคลใด ?

ตอบ องค์ธรรมได้แก่

ติเหตุกปุณฺณ ๑ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภุมิ  
 ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคี ของติเหตุกปฏิสันธิจิต ๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔  
 ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวีกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภุมิ ปัญจโวการภุมิ  
 ที่เรียกว่าอุปาทกขณะสมังคี ของติเหตุกปฏิสันธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔  
 พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภุมิ ปัญจโวการภุมิ  
 ที่เรียกว่าภังคกขณะสมังคี ของติเหตุกจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย  
 ติเหตุกปุณฺณ ๑ ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภุมิ ๗ รูปภุมิ ๙ (เว้นจตุตถฌานภุมิ)  
 ที่จะได้มรรคเบื้องต่ำ และจะเกิดในรูปภุมิแล้วจะปรินิพพาน  
 ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามสุคติภุมิ ๗ รูปภุมิ ๙ (เว้นจตุตถฌานภุมิ)  
 และจะเกิดในรูปภุมิแล้วจะปรินิพพาน  
 ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในรูปภุมิ และจะเกิดในรูปภุมิ  
 ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน

---

เอกสารชุดนี้จัดทำขึ้น  
โดยใช้ชื่อว่า

“ รุ่่นพีแบ่งปัน เติมฝันรุ่่นน้อง ”  
ปีที่ ๙

ขออนุโมทนา ขอบคุณ ขอบใจ ทุกๆ ท่าน  
ที่เอื้อเฟื้อข้อมูล เอกสารต่างๆ  
พร้อมทั้งคำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการจัดทำ  
ขอให้ทุกๆ ท่าน จงประสบแต่ความสุข ความเจริญ  
ในชีวิต หน้าที่ การงาน  
และจงเป็นผู้มีส่วนแห่งธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า  
โดยทั่วถึงกัน เทอญ